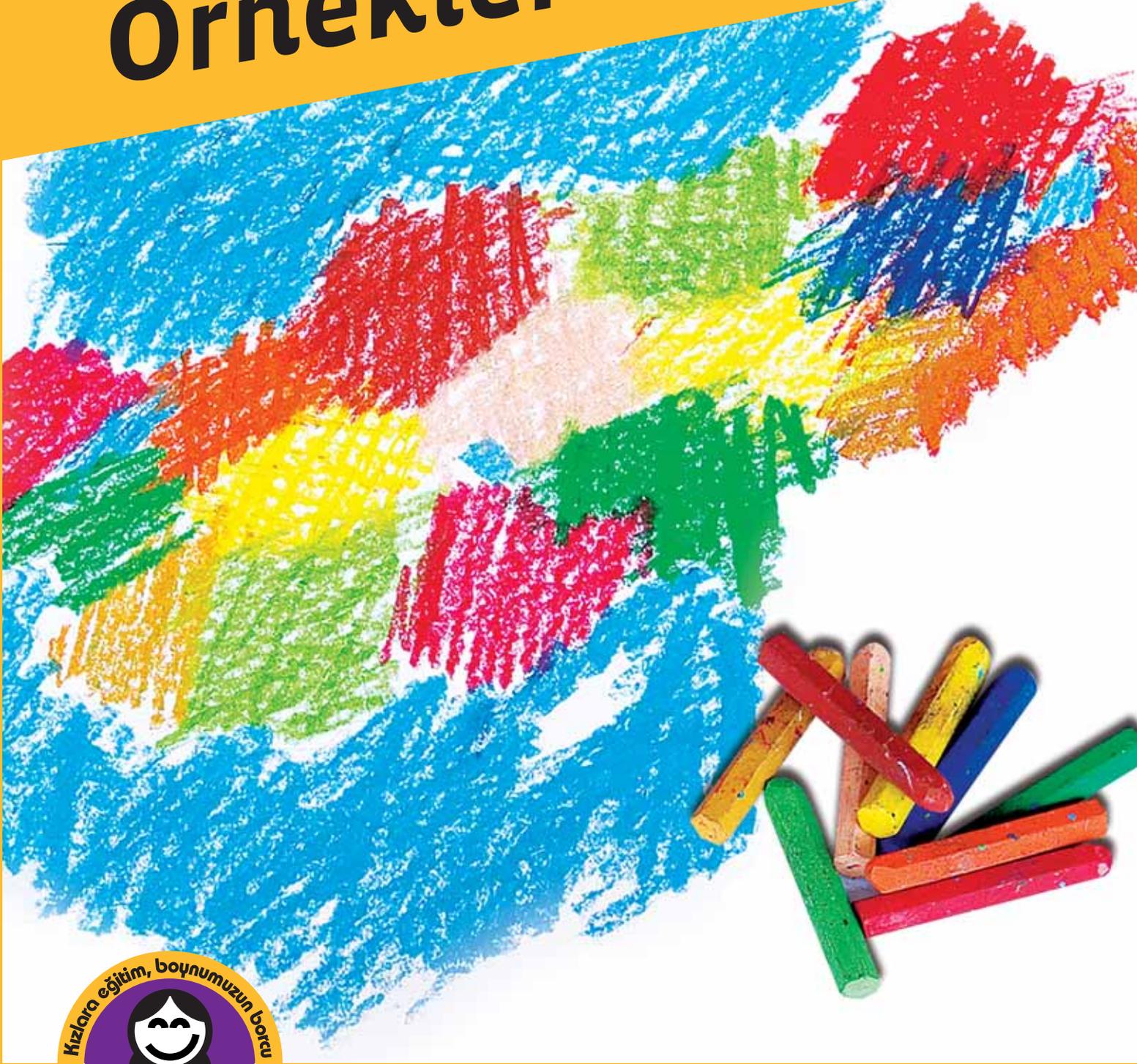

Kız Çocukların İlköğretime Erişiminde

Türkiye'den Örnekler

Tuba Çameli

— A — C — E — V —
ANNE ÇOCUK EĞİTİM VAKFI

EĞİTİM
REFORMU
GİRİŞİMİ

kader

Kadın Adayları
Destekleme ve
Eğitime Derneği

Bu kitap, Avrupa Birliği tarafından finanse edilen “Kalkınma İşbirliklerine Toplumsal Cinsiyet Konusunun Entegre Edilmesi Hibe Programı” kapsamında gerçekleştirilen “Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi” için hazırlanmış olup, Avrupa Birliği’nin görüşlerini yansıtmaz.

Teşekkür

Bu çalışma kapsamında, Ağustos 2007’de görüşme yaptığım 65 kaynak kişiye ve odak görüşmelere katılan diğer kaynak kişilere bilgi, deneyim ve öngörülerini benimle paylaştıkları için müteşekkirim. Elinizdeki bu kitap onların tanıklıkları ile kaleme alınmıştır.

*Sözlü tarih çalışmalarında deneyim kazanmamı sağlayan **Tarihe 1000 Canlı Tanık Sözlü Tarih Proje ekibine**; iyi örneklerin seçiminde ve bu çalışmanın tüm aşamalarında destek veren **UNICEF Eğitim Programı Proje Asistanı Ertan Karabıyık’a**, kampanya deneyimlerini paylaşan **UNICEF Eğitim Programı Proje Asistanı Yakut Temüroğlu Sundur’a**, kritik değerlendirmeleriyle yol gösteren **UNICEF Eğitim Programı Sorumlusu Fatma Özdemir Uluç’a**; bir pazar sabahını bana ayıran, deneyim ve öngörülerini paylaşan, **MEB İlköğretim Genel Müdürü İbrahim Er’e** teşekkürlerimi sunuyorum.*

*Masabaşı çalışmadan başlayarak, tüm ara değerlendirmelerimi metroda, vapurda, evde, işte bıkmadan dinleyen ve öyküleştirmenin tüm aşamalarında bana yardımcı olan **AÇEV’den Hilal Kuşcul** ve **ERG’den Zeynep Kılıç’a**, öyküleştirme aşamasındaki kritik müdahaleleri ile metinlere katkı veren **KA-DER’den Çiğdem Aydın’a**, ses kayıtlarını deşifre eden **AÇEV gönüllüleri** ve **çalışanlarına**; çalışmanın çerçevesini oluşturan **ERG Koordinatör Yardımcısı Batuhan Aydagül’e**, metinlerin redaksiyonunu yapan gazeteci dostum **Hasan Tahsin Benli’ye** teşekkür ediyorum.*

*Kız çocukların ilköğretime erişimlerinin sağlanmasına yönelik proje ve kampanyalara araştırmalarıyla destek olan tüm akademisyen ve araştırmacılara, özellikle bu kitapta incelenen projeleri bilgi ve deneyimleri ile besleyen sosyolog **Doç. Dr. Ayşe Gündüz Hoşgör’e** ve eğitimci **Dr. Nur Otaran’a** yazdıkları rapor ve makalelerle ufku mu açtıkları için ayrıca şükran borçluyum.*

*Çalışmanın salt “alandaki iyi uygulamalar” ile sınırlandırılması, belli zaman diliminde gerçekleşmesi ve bu süre içinde bazı kaynak kişilerin izinli olmaları veya görev değişiklikleri nedeniyle söz konusu illerde bulunmamaları, tanıklıkların tümünün bu kitaba yansıtılmasını engelledi. Metnin kolay ve anlaşılır olması isteğiyle saatler süren kısaltma çabaları da tanıkların bazı anlatımlarını derlenen metinlerin dışında bıraktı. Tüm bunlar nedeniyle, **bu kitap kız çocukların ilköğretime erişimlerinin sağlanmasına yönelik yereldeki uygulamalara katkı sunan kurum, kuruluş ve kişilerin sergiledikleri başarının kısa ve hızlı bir özeti olarak değerlendirilmelidir.***

Tuba Çameli

İçindekiler

Önsöz	5
Başlarken	7
Kız Çocukların Eğitimine Destek Kampanyası “Haydi Kızlar Okula”	9
• Van: Toplumsal seferberlik yaratan örgütlenme çalışmaları, yerel ve ulusal medya ile işbirliği	13
• Aydın : Sivil toplum örgütlerinin sürece dahil edilmesi	25
• Adıyaman: Tespit, ikna ve okula kayda yardımcı olan veritabanının oluşturulması, izleme ve değerlendirme uygulamaları.....	35
Adana Karataş'ta Mevsimlik Gezici Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi	47
• Adana: Hedef grubun ihtiyaçlarına yönelik uygulamaların geliştirilmesi, dezavantajlı gruplarla çalışma becerisine sahip ekip performansının sağlanması, sürdürülebilir mekanizmanın kurulması	51
Bitirirken	69
Tablolar	
Tablo 1 Çalışma Kapsamında Seçilen İller, İyi Uygulamalar ve Projeler	7
Tablo 2 Kampanya ile 2003-2006 Yılları Arasında Okullulaştırılan Kız Öğrenci Sayıları	12
Haritalar	
Harita 1 “Haydi Kızla Okula Kampanyası”, 2003, 2004, 2005 ve 2006 Yıllarında Kampanya İlleri	10
Şekiller	
Şekil 1 Kapasite Artışı Gerçekleştirilen İl Ekiplerince Uygulanan Kampanyanın Aşamaları	10
Şekil 2 Merkezden Yerele Kampanyanın Örgütlenme Şeması	11
Kutular	
Kutu 1 Kampanya Nasıl Başladı?	9
Kutu 2 Yurttaş Gazeteciliği	17
Kutu 3 Öğretmen Olacağım	22
Kutu 4 Babam Gönderirse Okurum	23
Kutu 5 STK'ların İhtiyaçları	32
Kutu 6 Kız Çocukların İlköğretime Erişiminde Kalıcı Çözümün Anahtarı Nedir?	34
Kutu 7 Projeler Arasında Bağ Kuruldu	41
Kutu 8 Kampanya Süreçlerini En İyi İşleten İllerden Biri Adıyaman Oldu	42
Kutu 9 Vali Yardımcısı Hasan Şıldak	43
Kutu 10 Alevi Köylerinde Sorun Yok	44
Kutu 11 Adana Karataş Bölgesine Gelen Gezici Geçici Mevsimlik İşçi Ailelerinden Çocukların Durumu	49
Kutu 12 “Bizim Köyde Kızları Okutmazlar”	55

Kutu 13	Oyun Bile Onlar İçin Büyük Lüks	57
Kutu 14	Anneden Kız Çocuğa	57
Kutu 15	Süpermen Gibi Bir Şey... ..	59
Kutu 16	1301 Çocuk Artık Tarlada Değil	60
Kutu 17	Sayılarla Proje Sonuçları	61
Kutu 18	Memlekette Evi Olmayanlar, Kalıcı Geçici Mevsimlik İşçiler	66
Kutu 19	Bir Aile Fotoğrafi	67
Kutu 20	Çocuk Olmak Nasıl Bir Şeydi?	68

Önsöz

Kız Çocukların İlköğretime Erişiminde Türkiye’den Örnekler Kitabı, Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi’nin politikaları etkilemeye yönelik faaliyetlerinden biri olarak gerçekleştirilmiştir. Bu Proje Türkiye’de kız çocukların ve kadınların eğitim hizmetlerine ulaşmalarını ve toplumsal hayata katılımlarını olumsuz etkileyen ve engelleyen tutum, uygulama ve politikaları ele alarak müdahaleler gerçekleştirmeyi amaçlamıştır. Eğitim Reformu Girişimi, Kadın Adayları Destekleme ve Eğitim Derneği ve Anne Çocuk Eğitim Vakfı ortaklığında Avrupa Birliği’nin desteğiyle hayata geçirilen bu proje kapsamında kız çocukların eğitimi konusunda bireysel dönüşüm gerçekleştirme ve farkındalık yaratarak toplumsal destek oluşturmanın yanı sıra, eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamaya yönelik yerel ve ulusal politikaların oluşturulmasını destekleyen çalışmalar yapılmıştır.

Eğitimde cinsiyet eşitliğinin ve ilköğretimde %100 okullulaşmanın sağlanması hedefi çerçevesinde ülkemizde son yıllarda çeşitli kampanya, girişim ve projeler hayata geçirilmektedir. Özellikle 2004 yılı ve sonrasındaki dönem içerisinde gerek devlet kurumları gerekse sivil toplum kuruluşları ve medya liderliğinde gerçekleştirilen proje ve kampanyaların hepsinin iyi örnek olma özellikleri çok güçlüdür ve her biri kız çocukların okula erişim sorununu farklı bir boyutuyla ele almıştır. (Projemiz çerçevesinde bu dönemde hayata geçirilen projelerin bazıları Tuba Kancı tarafından bir raporda toplanmıştır; <http://www.kizlaricinegitim.net>). Milli Eğitim Bakanlığı tarafından UNICEF, ILO, Avrupa Birliği gibi kuruluşlarla işbirliğinde çeşitli projeler ve kampanyalar uygulanmıştır. Haydi Kızlar Okula Kampanyası, Temel Eğitime Destek Programı, Eğitime %100 Destek Kampanyası örneklerin bazılarıdır. Diğer yandan, sivil toplum kuruluşlarının gerçekleştirdiği çok sayıda çalışma bulunmaktadır. Bunların arasında Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği’nin Turkcell A.Ş. ile hayata geçirdiği “Çağdaş Türkiye’nin Çağdaş Kızları” Projesi, farklı kurumlarla işbirliğinde yürütülen “Anadolu’da bir Kızım Var Öğretmen olacak” Projesi önemli birer örnektir. Medya tarafından oluşturulan kampanyaların en kapsamlı olanı Milliyet Gazetesi tarafından gerçekleştirilen “Baba Beni Okula Gönder” Kampanyası olmuştur. Adını burada saymadığımız ancak bu alanda çalışma yapan nice kurum ve proje bulunmaktadır. Söz konusu kampanya, proje ve girişimlerin hepsi kendi çalışma alanlarında etki yaratarak kız çocukların eğitimi konusunda toplumu, medyayı daha duyarlı hale getirmede ve kızların engelleri aşarak eğitime erişimlerinde önemli rol oynamışlardır.

Politikaları etkileme ve yeni uygulamalara önderlik etme açısından var olan örneklerin çoğaltılabilmesi ve alanda çalışanlara yeni ufuklar yaratılmasının önemli olduğu düşüncesinden yola çıktık. Örnek uygulamaların saptanması ve yaygınlaştırılmasının yaratıcı çözümler üretilmesine katkı sağlayacağı düşüncesiyle Türkiye’den örneklerin ele alındığı bu kitabı oluşturmayı hedefledik. Elinizdeki kitap

ülkemizde son yıllarda gerçekleştirilmiş olan çalışmalar arasından kamu tarafından kız çocukların okullulaşmasında politika düzeyinde hayata geçirilen çalışmalara odaklanmıştır. Uygulamaların içinde olan kişilerin gözünden sürecin dinamiklerini yansıtabilecek bir anlatımla aktarılmıştır.

Bu çalışmada ele alınan dört örnek uygulamanın, üç tanesi Haydi Kızlar Okula Kampanyası'nın hayata geçirildiği üç ilden gelmektedir. Bu illerin her biri aynı kampanya kapsamında farklı özellikleri ile ön plana çıkmış, sahip oldukları farklı dinamikleri kullanarak etkin sonuçlar elde etmiş ve örnek gösterilen uygulamalara imza atmışlardır. Haydi Kızlar Okula Kampanyası çerçevesinde Adıyaman, Aydın ve Van illeri birer iyi örnek olarak ele alınmıştır. Dördüncü iyi örnek ise kendileri ya da aileleri geçici tarım işçisi olarak çalıştığı için okula gidemeyen, kayıt olsa da devam edemeyen çocuklara yönelik olarak Milli Eğitim Bakanlığı ve Uluslararası Çalışma Örgütü işbirliğinde hazırlanmış, Adana'nın Karataş İlçesinde uygulanan "Tarım İşlerinde Çalışan Çocukların Eğitime Kazandırılması" projesine odaklanmıştır.

Haydi Kızlar Okula Kampanyası çerçevesinde Van, ilköğretime erişimin sağlanmasında **toplumsal seferberlik yaratan bir örgütlenme çalışması ve milli eğitim yetkililerinin yerel ve ulusal medya ile gerçekleştirdiği etkin işbirliği** çerçevesinde ortaya çıkan bir iyi örnek olarak ele alınmıştır. Adıyaman ili, ilköğretime erişimin sağlanmasında, **tespit, ikna ve okula kayıt süreçlerinde yol gösterici olarak geliştirilen veritabanı** ile fark yarattığı için örnek bir çalışma olarak değerlendirilmiştir. Aydın ili ise, ilköğretime erişimin sağlanmasında **sivil toplum örgütlerinin sürece dahil edilerek etkin bir sivil toplum - devlet işbirliği oluşturulması** açısından bir iyi örnek olarak incelenmiştir.

Haydi Kızlar Okula Kampanyası çerçevesinde bu 3 il, ilköğretime erişim konusunda önemli aktörleri ve araçları etkin bir şekilde kullanmaları açısından ele alınmıştır. Bu illerde medya ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği, veri tabanı geliştirilmesi ve örgütlenme gibi çok önemli ana temalar üzerinde çalışılmıştır.

Dördüncü örnek uygulama olarak Adana Karataş Bölgesinde Mevsimlik Gezici Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimindeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi belirlenmiştir. Bu uygulamanın ülkemizdeki **en dezavantajlı çocuk gruplarından birini hedefliyor olması; proje kapsamında söz konusu çocuklar ile etkin çalışma becerisinin gösterilmesi ve projenin sürdürülebilirliğinin sağlanması** gibi özellikleriyle iyi örneklerin içinde yer almıştır.

Bugün ülkemizde kız çocukları ilköğretime tamamlama riski en yüksek olan grubu oluşturmaktadır. Kampanyalara, çeşitli girişim ve projelere rağmen gelinen noktada hala gidilecek önemli bir yol olduğu görülmektedir. Kız çocukların eğitime erişimleri ile ilgili söz konusu örnekleri, mümkün olduğunca geniş bir paydaş grubuyla paylaşabilmeyi bu örneklerin çoğaltılabilmesi açısından bir açılım ve başlangıç olarak görüyoruz. Ayrıca, bu amaç çerçevesinde katkı sağlayan kampanya, girişim ve projelerin birer örnek uygulama olarak kaleme alınmaları sürecinde bu kitabın bir örnek teşkil edeceğine inanıyoruz.

Türkiye'nin ilköğretimde %100 okullulaşma Binyıl Hedefine en kısa zamanda ulaşması umuduyla...

Proje Ekibi

Başlarken

Çalışmanın temel çıkış noktası, son yıllarda Türkiye’de kız çocukların ilköğretime erişimlerinin sağlanması konusunda geliştirilen örnek uygulamaların tartışılarak çoğaltılmasına katkı sağlamaktır.

Çalışmanın kurgulanması aşamasında yapılan teknik toplantılarda, çoğaltılabilir, kilit aktörlerin katılımlarıyla yürütülmüş ve yarattığı etkinin sürdürülebilmesi için toplumsal kabul ve aciliyeti bulunan projelerin seçimine özen gösterilmiştir.

Kitabın yazımına kaynak teşkil eden saha çalışmaları planlanırken, pek çok örnek incelenmiş, yürütülen tüm çalışmalar tek tek değerlendirilerek geleceğe yönelik politikaların belirlenmesinde örgütlenme, veri sisteminin oluşturulması, hedef grubun ihtiyaçlarına yönelik uygulama, medya ve sivil toplum örgütleriyle işbirliği gibi konulara öncelik verilmiştir.

Bilindiği gibi son yıllarda ilköğretime erişimin artırılması ve özellikle kız çocukların ilköğretime erişimlerinin sağlanması konularında pek çok proje yürütülmektedir. Bu kitap kapsamında ele alınan projelerin bu kararlılıktan etkilendikleri ve etkiledikleri, amaçları farklı da olsa, ortak hedefler doğrultusundaki projelerin birbirlerini destekledikleri bilinmektedir.

Ağustos 2007’de başlatılan çalışma üç aşamalı olarak planlanmıştır. İlk aşamada alanda yürütülen projeler arasından, yukarıda sayılan önceliklere uygun olarak dört il belirlenmiştir. Belirlenen bu illerdeki uygulamalar değerlendirilerek, “örnek uygulamalar” seçilmiştir. İllerde yürütülen projelerin uygulama raporları ve özellikle saha araştırmaları ile sonuçları incelenerek kronolojisi çıkarılmıştır. Her ille ilgili basın taraması yapılmış, iyi uygulamaların basındaki yansımaları derlenmiştir. Bu araştırmanın sonucunda projeler, kilit aktörler ve iller göz önünde bulundurularak soru çerçevesi oluşturulmuştur. Projelerin uygulanmasında görev ve sorumluluk üstlenen kilit aktörler/kaynak kişiler seçilerek görüşme listeleri hazırlanmıştır. Bu aşamada ilköğretime erişimin sağlanmasında karar vericilerin, yerel yöneticilerin ve eğitimcilerin kilit rolleri düşünülerek arz yönüne ağırlık verilmiş, öte yandan talebin yaratılmasına yardımcı olan uygulamalar öne çıkarılmıştır.

Çalışma kapsamında 2003 ile 2007 yılları arasında Van, Adıyaman, Aydın ve Adana illerindeki “örnek uygulamalar” incelenmiştir.

Tablo 1 Çalışma Kapsamında Seçilen İller, İyi Uygulamalar ve Projeler

İli	Örnek Uygulama	Proje
Van	İlköğretime erişimin sağlanmasında, toplumsal seferberlik yaratan örgütlenme çalışmaları, yerel ve ana akım medya ile işbirliği	Kız Çocukların Eğitimine Destek Kampanyası (Haydi Kızlar Okula Kampanyası)
Adıyaman	İlköğretime erişimin sağlanmasında, tespit, ikna ve okula kayıda yardımcı olan il veritabanının oluşturulması, izleme ve değerlendirme uygulamaları	Kız Çocukların Eğitimine Destek Kampanyası (Haydi Kızlar Okula Kampanyası) Temel Eğitime Destek Projesi
Aydın	İlköğretime erişimin sağlanmasında, sivil toplum kuruluşlarının (STK) sürece dahil edilmesi, devlet-STK işbirliği	Kız Çocukların Eğitimine Destek Kampanyası (Haydi Kızlar Okula Kampanyası)
Adana	İlköğretime erişimin sağlanmasında, hedef grubun ihtiyaçlarına yönelik uygulamalar geliştirilmesi, dezavantajlı gruplarla çalışma becerisine sahip ekip performansı gösterilmesi, sürdürülebilir mekanizmanın kurulması	Adana Karataş Mevsimlik Gezici Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi

Çalışmanın ikinci aşamasında seçilen illerde sözlü tarih¹ yöntemiyle saha çalışması yapılarak, kaynak kişilerle görüşülmüştür. Sözlü tarih yönteminin ilkelerine uygun olarak, tanıklar konu hakkında bilgilendirilmiş, kayıt altına alınması istenen konularda kayıt yapılmıştır. Çalışma kapsamında odak görüşmeler hariç bir ay içinde toplam 65 kaynak kişiyle görüşülmüştür. Kaynak kişilerin tümü bölüm başlarında listelenmiştir.

Son aşama, derlenen bilgilerin ışığında metinlerin oluşturulmasıdır. Metinler oluşturulurken de kaynak kişilerin anlatımları birebir aktarılmış, ancak metnin anlaşılmasını sağlamak amacıyla anlatımlardaki dil bilgisi ve anlatım hataları düzeltilmiştir. Kaynak kişilerin anlatımları uygulamanın aşamalarına göre kurgulanarak bir araya getirilmiştir. Kaynak kişilerin ad ve soyadları ile tanıklık ettikleri dönemdeki görevleri dipnotlarda belirtilmiştir. Yazım sürecinde görüşmeleri yapan ve metni kaleme alan kişinin müdahalesi en aza indirilmiştir. Bu yöntemle yazarın düşüncesi değil tanıklıkların öne çıkarılması hedeflenmiştir. Örnek uygulama metinlerinde, görüşülen ebeveynler ve çocukların soyadları kaynak kişiler açısından sakıncalı olabileceği düşünülerek belirtilmemiştir. Ayrıca, görüşmeyi kabul etmekte birlikte kitapta isimlerinin kullanılmasını istemeyen kişiler “baba”, “anne”, “kız çocuk” gibi aile içindeki rolleri ile belirtilmişlerdir.

Çalışma kapsamında örnek uygulama metinlerinde kız çocukların ilköğretime erişimlerinin önündeki engeller ve çözüm önerilerine yönelik kaynak kişilerin anlatımlarının dışında öneriler getirilmemiştir. Bu konuda bilgi edinmek isteyenlerin “Eğitimde ve Toplumsal Katılımda Cinsiyet Eşitliğinin Sağlanması Projesi” kapsamında yayımlanan diğer rapor ve kitaplara başvurması yararlı olabilir. Ayrıca ilgili projelerin değerlendirme raporları da bu konuda bilgi verecektir.

Uygulamaların kavranmasına yardımcı olmak amacıyla iyi uygulamalardan önce projelere yönelik bilgiler verilmiştir. Bu bilgiler ilgili kuruluşların veya projelerin verileri temel alınarak hazırlanmıştır. Okur, sunuş metninden sonra sırasıyla, “Haydi Kızlar Okula Kampanyası”na ilişkin bilgi notunu, kampanya kapsamında incelenen Van, Aydın ve Adıyaman illeriyle ilgili metinleri, “Adana Karataş Mevsimlik Gezici Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi” projesine yönelik açıklamadan sonra da Adana iline ilişkin metni okuyabilir.

Sonsöz olarak ise, MEB İlköğretim Genel Müdürü ile yapılan görüşmeden seçilen bölüme yer verilmiştir.

¹ Sözlü tarih, 20 yy.’ dan itibaren tarihi yazılı belgelerin yanında, yaşayan bireylerin belleğe dayalı anlatıları aracılığıyla yazma ve sıradan insanları, gündelik yaşamı ve özneliği tarihin araştırma alanına dahil etme arzusuyla şekillenen ve ses-görüntü kaydetme teknolojilerinin gelişmesiyle de desteklenen disiplinler arası bir çalışma alanı ve araştırma yöntemidir. Sözlü tarihin öncelikli amacı, bireylerin yaşamöyküsü anlatılarını ses ve/veya görüntü yoluyla kaydederek bir arşiv oluşturmaktır. Bu arşiv, sosyal bilimcilerin ilgi alanına bağlı olarak belirli tarihi dönem ve konular üzerine hazırlanacak ürünlerin ana malzemesini oluşturur. Seçilmiş bir birey, aile, topluluk, mahalle, olay veya yöre de sözlü tarihin konusu olabilir.

Kız Çocukların Eğitimine Destek Kampanyası

“Haydi Kızlar Okula”²

Kutu 1 Kampanya Nasıl Başladı?

“UNICEF bölge ofisinden eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği ile ilgili bir analiz formu gelmişti. Bu form, sürecin başlangıcı oldu. ‘Türkiye’de Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelemesi’ni Nur Otaran ve ekibiyle³ birlikte yapmaya başladık. Analizin sonuçlarını tartışırken kampanya fikri ortaya çıktı. Sahadaki ilk danışmanlarımız gönüllü akademisyenler ve avukatlardı... Bu kampanya çalışmasında, doğru zamanda doğru insanlar bir araya geldi.”⁴ Nur Otaran ve ekibi tarafından hazırlanan analiz raporundaki şu tümceler kız çocukların eğitime erişimlerindeki temel soruna işaret etmektedir: “(...) Mesele kız çocuklara sağlanan eğitim imkânlarının genişletilmesinin ötesindedir. Bu bir başlangıç noktasıdır. Ama asıl önemlisi, kız çocukların okula yönelmelerinin ve okulda başarılı olmalarının önündeki engellerin sistematik biçimde ortadan kaldırılmasıdır. Daha basiti, toplumsal cinsiyet ayrımcılığına son verilmesinden söz ediyorum. Erkeklerin ve kızların eşit fırsatlara sahip olmaları gerekiyor.”⁵

Çıkan sonuçlar kız çocukların ilköğretime erişimlerine topyekûn bir müdahaleyi gerektirmektedir. Analizin sonuçları Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ile paylaşılır. 2003 yılında kampanyanın MEB’in liderliğinde seçilen on ilde başlatılmasına karar verilir. Kız çocukların ilköğretime erişimlerinin sağlanması MEB’in dışında pek çok kurum ve kuruluşun katkısına ihtiyaç duymaktadır. Merkezde ve yerelde bu ihtiyacı karşılayacak bir örgütlenme gerçekleştirilir. **“2004’te Bakanlığa başladığımda, ‘Haydi Kızlar Okula Kampanyası’ bana bağlandı. Yaptığımız kampanya örgütlenmesiyle bir heyecan yaratıldı, farklı kurumlar için içine girdi. Bu iş sadece eğitimcilerin yapabileceği bir iş değildi. İlde valiler, ilçede kaymakamlar sürece dahil edildi. 2004–2005 yılları bu heyecanın doruğa ulaştığı yıllar oldu...”⁶** 2004 yılında 23 il daha kampanyaya dahil edilir. MEB ve UNICEF bünyesinde proje asistanları ve saha sorumluları çalışmaya katılırlar.

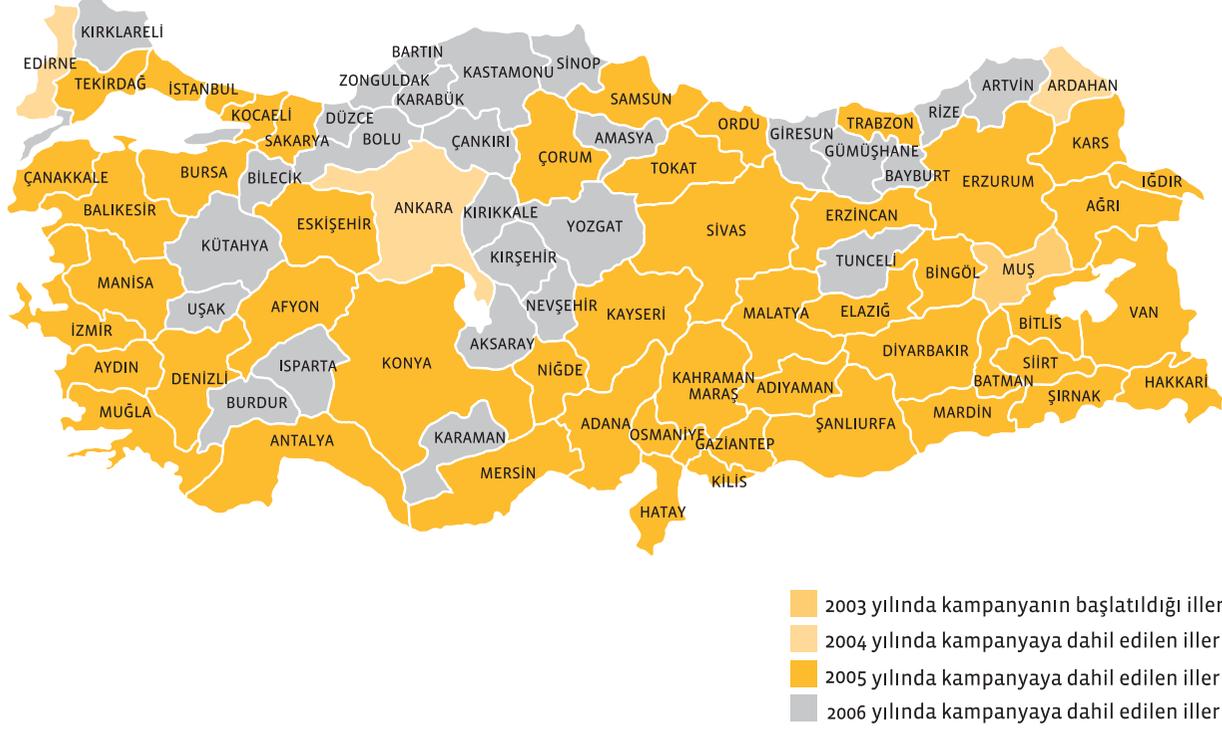
“Haydi Kızlar Okula Kampanyası”nın amacı; kamu kurum ve kuruluşları, sivil toplum kuruluşları, yerel yönetim ve gönüllülerin katılım ve katkısıyla, okullulaşma düzeyinin en düşük olduğu illerde zorunlu öğrenim çağında olup (6–14 yaş) eğitim sistemi dışında kalan, okula hiç kaydolmamış ya da okula kayıtlı olup devamsızlık yapan kız çocukların okullulaşmalarının sağlanması ve böylece ilköğretim düzeyinde okullulaşmadaki

cinsiyet eşitsizliğinin kapatılması olarak belirlenmiştir.

Kampanya kapsamında kız çocuklara odaklanılmakla birlikte, çalışmalar sırasında tespit edilen sistem dışındaki erkek çocuklar da hedef grupta yer almaktadır. 2003 yılında eğitim alanında cinsiyet eşitsizliğinin en yoğun olduğu 10 ilde başlatılan kampanya, 2004 yılında 23, 2005 yılında 20 ve 2006 yılında 28 ilin katılımıyla ülke çapında yaygınlaştırılmıştır.

² Bu bölümdeki bilgiler Haydi Kızlar Okula (HKO) resmi web sitesi www.haydikizlarokula.org ve kampanya kapsamında kaleme alınan “Bilgi Paketi” kitapçığından derlenmiştir. ³ Çalışma Grubu Koordinatörü Dr Nur Otaran, Ayşe Sayın, Feride Güven, Prof. Dr. İpek Gürkaynak, Satı Atakul ⁴ Fatma Özdemir Uluç, UNICEF Türkiye Temsilciliği, Eğitim Programı Sorumlusu ⁵ Dr. Nur Otaran, Eğitimin Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi, Türkiye, 2003 ⁶ İbrahim Er, Milli Eğitim Bakanlığı, İlköğretim Genel Müdürlüğü, Genel Müdür

Harita 1 2003, 2004, 2005, 2006 Yıllarında Kampanya İlleri

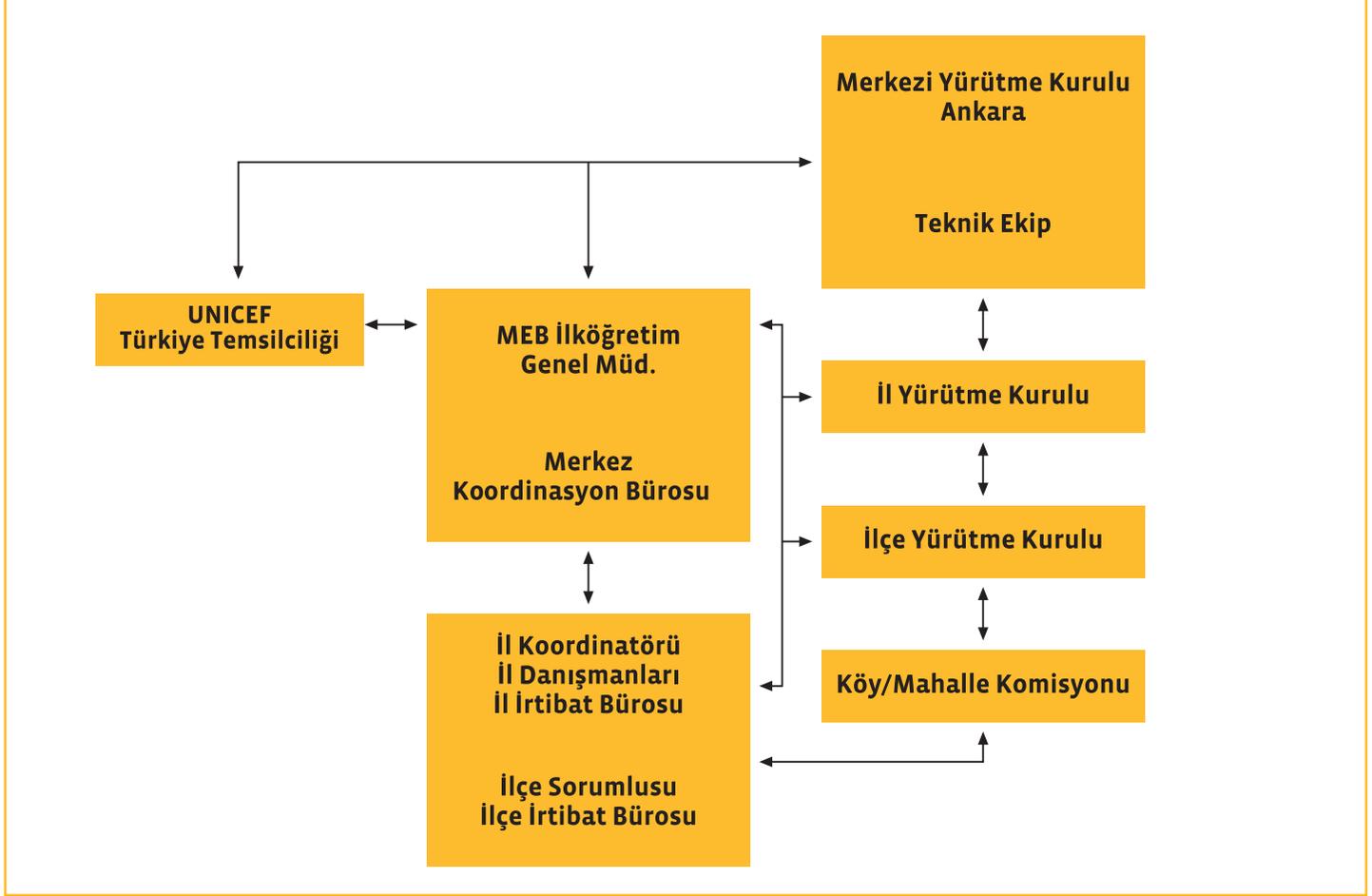

Şekil 1 Kapasite Artışı Gerçekleştirilen İl Ekiplerince Uygulanan Kampanyanın Aşamaları

2003 yılında kampanya illerine yapılan ziyaretler, alan çalışanlarının aileleri ikna konusunda güçlüklerle karşılaştıklarını ve yeterli donanımına sahip olmadıklarını ortaya koymuştur. Bunun üzerine MEB ve UNICEF Ocak 2004 tarihinde, kampanyaya “Eğitici Eğitimi” bileşenini eklemeye karar vermişlerdir. Bu doğrultuda MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü, UNICEF ile birlikte “Öğretmen El Kitabı”, “Eğitici Eğitimi Kitabı” ve “Gönüllüler İçin Rehber Kitapçık”ın hazırlanmasını sağlamış ve çeşitli üniversitelerle MEB’den gelen uzmanlardan oluşan bir Merkez Eğitim Ekibi kurmuştur. Merkez Eğitim Ekibi, Haziran 2004, Mayıs 2005, Haziran 2005 ve Nisan 2006 tarihlerinde verdikleri üçer günlük eğitimlerle 81 kampanya ilinden 476 psikolojik danışman/rehber öğretmenin (il Eğitim Ekipleri) eğitim almalarını sağlamıştır. Bu eğitimleri takiben İl Eğitim Ekipleri illerindeki diğer rehber öğretmenlere, öğretmenlere, kamu personeline ve gönüllülere bir dizi eğitim vermiştir.

Şekil 2 Merkezden Yerele Kampanyanın Örgütlenme Şeması

Merkezi Yürütme Kurulu: MEB Müsteşar Yardımcısı (Kurul Başkanı), İçişleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı, Sağlık Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı, Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürü, Kadının Statüsü Genel Müdürü, Diyanet İşleri Başkanlığı Başkan Yardımcısı, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürü, UNICEF Türkiye Temsilcisi ve MEB İlköğretim Genel Müdürü'nden oluşmaktadır. Projenin koordinasyonunu sağlayan kurul, kurulu oluşturan üyelerin bağlı oldukları kurumların ilköğretime erişimin artırılmasındaki rol ve sorumluluklarını belirler ve uygulamaya zemin hazırlar.

UNICEF Türkiye Temsilciliği: UNICEF Türkiye Temsilciliği kampanyayı, başta temsilcisi olmak üzere, program koordinatörü, proje sorumlusu ve saha sorumluları aracılığıyla destekler. UNICEF, kampanyanın kurgulanması, uygulanması, izleme

ve değerlendirilmesi aşamalarında teknik ve mali destek sunar. Kampanyanın uluslararası ölçekte tanıtım ve savunusunu yapar.

Merkez Koordinasyon Bürosu: MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü bünyesinde yer alır. Kampanyanın Bakanlık düzeyinde idari işleyişine dair çalışmaların organizasyonunu yapar; yıllık çalışma planlarını hazırlayarak, izleme ve değerlendirmeye yardımcı olacak veri havuzunu oluşturur.

İl Yürütme Kurulu: Milli eğitimden sorumlu vali yardımcısı başkanlığında, il milli eğitim müdürü, ilköğretim müfettişleri başkanı, il sağlık müdürü, il tarım müdürü, il emniyet müdürü, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bölge müdürlüğü temsilcisi (varsa), il nüfus müdürü, belediye başkanları ve temsilcileri, il müftüsü, sosyal hizmetler il müdürü, sivil toplum kuruluşları temsilcileriyle görsel ve yazılı basın temsilcilerinden, il kampanya koordinatörü ve il danışmanlarından oluşur. İller kendi olanaklarına bağlı olarak

kurula yukarıda belirtilen kurumların dışında uygun gördükleri kurum temsilcilerini dahil edebilirler. Kurul kampanyanın ilde uygulanmasında tüm kurum ve kuruluşların seferber olması için çalışır, il çalışma planlarını hazırlar ve merkeze raporlar. Ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesinde kullanılabilecek yerel kaynakları belirler, harekete geçirir.

İl İrtibat Bürosu: İl milli eğitim müdürlüğü bünyesinde kurulur ve olanak varsa bağımsız bir mekân tahsis edilir. İl irtibat bürosu yazışmaların koordinasyonu, ilçelerden gelen verilerin sistematik tutulması, dönemsel raporların hazırlanması, gibi çalışmalar yapar.

İl Danışmanları: İl Danışmanları, İl Kampanya Yürütme Kurulu'na bağlı olarak, il koordinatörü ve il irtibat bürosu ile işbirliği içinde çalışır ve il düzeyinde kampanyaya kapasite geliştirme, eğitim, tespit, toplumsal seferberlik gibi konularda danışmanlık yapar. Danışmanlara, Merkez Koordinasyon Bürosu tarafından teknik konularda eğitim desteği verilir.

İl Koordinatörü: Kampanya ile ilgili her türlü faaliyetin il düzeyinde yürütülmesinden sorumludur. Kampanya çalışmalarını İl Kampanya Yürütme Kurulu Başkanı ve sorumlu vali yardımcısının bilgi ve koordinasyonunda il danışmanlarıyla birlikte yürütür.

İlçe Kampanya Yürütme Kurulu: Kurul, kaymakam başkanlığında, ilçe milli eğitim müdürü, ilçe tarım müdürü, halk eğitim merkez müdürü, sağlık grup başkanı, ilçe emniyet müdürü, ilçe nüfus müdürü ve ilçe müftüsünden oluşmaktadır. İlçeler uygun gördükleri takdirde kurula kamu, meslek, yerel yönetim, sivil toplum ve medya kurum ve kuruluş temsilcilerini de dahil edebilirler. Kurul, kampanyanın ilçede uygulanmasında tüm kurum ve kuruluşların seferber olması için çalışır, ilçe çalışma planlarını hazırlar ve il yürütme kuruluna raporlar. Ortaya çıkan ihtiyaçların giderilmesinde kullanılabilecek yerel kaynakları belirler, harekete geçirir.

İlçe Kampanya İrtibat Bürosu: İlçe düzeyinde gerçekleştirilen çalışmaları yerine getirir. Büro, ilçe milli eğitim bünyesinde oluşturulur. İl irtibat bürosunun görevlerini ilçe düzeyinde yürütür.

Belde, Köy ve Mahalle Kampanya Yürütme Komisyonu: İlgili belde, köy veya mahalledeki ilköğretim okul müdürü başkanlığında belde belediye başkanı, köy ve mahalle muhtarı, imam ve ihtiyar heyetinin bir temsilcisinden oluşmaktadır. Belde, köy ve mahalle düzeyinde gerçekleştirilecek tespit ve ikna çalışmalarını organize eder.

Tablo 2 Kampanya ile 2003–2006 Yılları Arasında Okullulaştırılan Kız Öğrenci Sayıları⁷

2003 (10 ilde)	2004 (33 ilde)	2005 (53 ilde)	2006 (Tüm Türkiye Geneli)	Genel Toplam
40.000	73.200	62.251	47.349	222.800

Van

Çalışmaya Konu Olan Örnek Uygulama

Toplumsal seferberlik yaratan örgütlenme çalışmaları, yerel ve ulusal medya ile işbirliği

Çalışma Kapsamında Görüşülen Kaynak Kişiler

Yahya Yıldız, İl Milli Eğitim Müdürü; Bahri Yıldızbaş, İlköğretim Okulu Müdürü; Aynur Çolak, Sınıf Öğretmeni; Şükran Çelik, Branş Öğretmeni; İzzetin Laleci, YİBO Müdürü; Şükrü Yetkin, Ocaklı Köyü Fahri Din Görevlisi; Ali Rıza Malay, Ocaklı Köyü Muhtarı; Yakut Temüroğlu Sundur, UNICEF Eğitim Birimi Proje Asistanı; Ferit Hayva, Prestij Gazetesi; Ali İhsan Öztürk, Anadolu Ajansı; Sitki Yıldız, Cihan Haber Ajansı; Fahrettin Gök, Doğan Haber Ajansı; Ahmet Saatçi, TRT; Fatih Sevinç, NTV; Feyat Erdemir, Doğan Haber Ajansı, Hürriyet; Medine, Nevin, Ömer, Yıldız, İlköğretim Öğrencisi.

“Biz buralarda dünü kaybettik, yarını da kaybetmeyelim...”

16 Haziran 2003 tarihinde, Van’dan çeşitli gazetelerin yazı işlerine geçilen haberlere birbirine benzer başlıklar atılmıştı:⁸ “**Haydi Kızlar Okula...**” Bu çağrının binlerce çocuğun okula kaydını ve devamını sağlayacak bir seferberliğin ilk adımı olduğunu henüz kimse bilmiyordu. Haber, UNICEF Türkiye Temsilciliği ve MEB işbirliğiyle düzenlenen ‘Haydi Kızlar Okula Kampanyası 10 ilde başlatıldı’ ifadesiyle devam ediyordu. Kız çocukların ilköğretime erişimlerinin artırılmasını hedefleyen bu kampanya ilk olarak Van’da başlatılmıştı. Açılışa davetli gazeteciler sırasıyla, Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, UNICEF Genel Direktörü Carol Bellamy ve dönemin UNICEF Türkiye Temsilcisi Edmond McLoughney’in açıklamalarını kaydettiler. Bellamy, “*Her kız çocuğun kaliteli temel eğitim alma hakkının yaşama geçirilmesi, erkek ve kadınlar arasında*

eşitliği gerçekleştirmenin anahtarıdır” dedi. Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik, “Okul yapmaz, cehaleti ortadan kaldırmazsan karanlığa mahkûm olursun. Kadınlarımızın yüzde 50’sine yakını okuma yazma bilmiyorsa, bu bizim suçumuz. Milli Eğitim Bakanı olarak benim suçum. ‘Zararın neresinden dönersen kârdır’ diyerek bu kampanyayı başlattık. Kadın her şeyden önce bireydir, şahsiyettir” sözleriyle düşüncelerini açıkladı. Kampanyanın ilk aşamada Van gibi, kız çocukların okullulaşmasında sorun olduğu bilinen diğer iller olan Ağrı, Batman, Bitlis, Diyarbakır, Hakkâri, Muş, Siirt, Şanlıurfa ve Şırnak’ta uygulanacağı duyuruldu. Kampanya kapsamında, eğitim el kitapları, televizyon ve radyo spotları, yöresel toplantılar gibi etkinliklerle toplumun bilinçlendirilmesi ve anne-babaların ikna edilmesi planlanmaktaydı.

“Bu kadar çaba gösterileceğine inanmıyorduk...”

Açılışa Van’da ana akım ve yerel medyada görev yapan tüm gazeteciler davet edilir. Haberi izleyen gazeteciler arasında Sıtkı Yıldız da vardır: “*Kız çocukların okullulaşmasıyla ilgili ilk haber Urartu Otel’deki açılış günü yapıldı. Siyasiler ön plana çıktığı zaman bolca konuşulur, vaatler sıralanır, siz de pek güvenemezsiniz. Bu kampanyanın gelişeceğine, bu kadar büyük bir çaba gösterileceğine inanmıyorduk. Tabii haberi yaptık. Haber de şöyle girdi: ‘Artık kızlar okula gidecek’.*”

Açılıştaki kararlılığa karşın kampanya ilk yılında Van’da beklenen örgütlenmeyi ve toplumsal seferberliği gerçekleştirilemez. Ankara’da MEB ve UNICEF kampanyanın yerel

örgütlenme ve yaygınlaştırma stratejileri açısından desteklenmesine karar verir. Bu süreçte merkezde il bazında gelişmeleri takip etmek üzere UNICEF’in belirlediği saha sorumluları göreve başlar. UNICEF’le 1999 Marmara depremi ile tanışan Yakut Temüroğlu Sundur, Van ilinin merkezdeki saha sorumlusu olur: “*Kimse ‘kızlar sistem dışında kalabilirler’ demiyordu ama kızların eğitiminin önemini de görmüyorlardı. MEB ile birlikte illerden gelen verileri inceledik ve alandaki çalışmalarını organize edecek yeni stratejiler belirledik. Kampanya yönergesini yazdık, uygulama kitapçıklarını hazırladık, toplumsal seferberliğin öneminden bahseden bir metin kaleme aldık.*

Tüm tarafların harekete geçirilmesi gerekiyordu, illerdeki danışman ve koordinatörlere yönelik eğitim düzenlemeye karar verdik.”⁹

Nisan 2004’te MEB ve UNICEF kampanyanın yürütüldüğü illerdeki, il koordinatörlerini ve danışmanlarını Ankara’da eğitime çağırır. Çağrılan iller arasında Van da vardır: *“Milli Eğitim’de şube müdürü olan Nesim Alkan aradı. ‘Bahri Bey seninle görüşmek istiyorum’ dedi. Aynı gün gittim yanına. HKO Kampanyası’nı bilip bilmediğimi sordu, kampanya başladığı yıl beklenen seferberlik yaratılmadığı için ilde kimsenin haberi yoktu. Benim de kısaca bir bilgim vardı. Nesim Bey, ‘Kampanyayla ilgili Ankara’da yapılacak bir toplantıya bizden de iki kişi istiyorlar, seminere katılıp il danışmanı olmak ister misin?’ dedi. Yaşar Şen ile birlikte Ankara’daki toplantıya katılmak üzere yola çıktık.”¹⁰* Toplantıya katılanlara örgütlenme, iletişim ve ikna çalışmalarında

yardımcı olacak pek çok bilgi verilir. Toplumsal cinsiyet eşitliğinin tartışıldığı oturularda, ülke genelinde ilköğretimdeki kız ve erkek çocukların arasındaki okullulaşma farkının yaklaşık yüzde 7 olduğunun altı çizilir. Başka bir deyişle, ilköğretim çağında olup da okula gitmeyen kız çocuk sayısı aynı durumdaki erkek çocuk sayısından 600 bin daha fazladır.¹¹ Seminer bitiminde il danışmanları Bahri Yıldızbaş ve Yaşar Şen Van’a dönerler. *“Van’a dönüyoruz artık. Uçakta, ‘Yaşar’ dedim, ‘Bak önce planlama yapıp, iş takvimi çıkaracağız. İl merkezinde okul müdürlerinden başlayacağız, sonra tüm ilçeleri gezeceğiz. Van’ın merkezle beraber 12 ilçesi var. İlçelerde de okul müdürleri ile görüşeceğiz, sonra muhtar ve imamlarla...’ Ben bunları uçakta böyle hayal ediyordum, bir yandan da yazıyorum. Ankara’da almış olduğumuz eğitimden de yararlanıyoruz tabii.”¹²*

“Rakamlar ortaya çıkınca çok şaşırdık...”

O yıllarda Vali Tahirpaşa ilköğretim Okulu’nda müdürlük yapan Bahri Yıldızbaş, tespit ve ikna ekiplerini kurmak üzere kendisiyle çalışacak öğretmenleri¹³ aramaya başlar. Bu sırada görüştüğü öğretmenlerden biri de merkeze bağlı Çitören köyünde sınıf öğretmenliği yapan, Aynur Çolak’tır: *“2003 yılında Van’a tayin olduğumda Milli Eğitim Müdürlüğü’nde tanıştım Bahri Hocayla. Bir yıl sonra beni aradı, ‘Bir projemiz var, senin de çalışmanı istiyorum’ dedi. Hiç düşünmeden kabul ettim.”* Aynur Çolak da tıpkı diğer öğretmenler gibi merkezdeki bilgilendirme toplantılarına katılır.

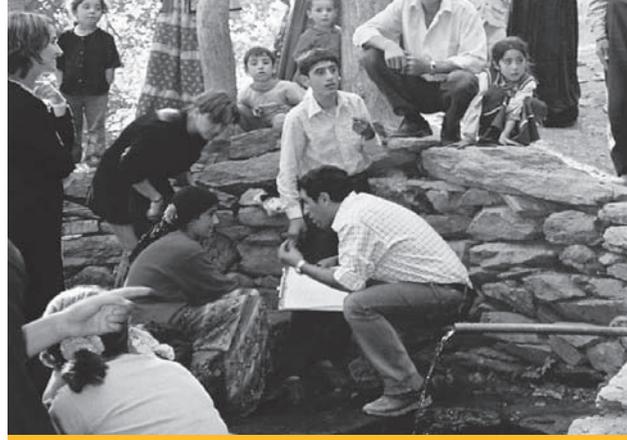
“İlçelerde de bilgilendirme toplantıları yapmaya karar verdim. Yapılacak toplantılara katılacakları belirledik. Valilik onayıyla dağıtılacak yazıya, ‘ilçelerdeki kaymakam, ilçe sağlık grup başkanı, ilçe tarım müdürü, müftü, imam ve muhtarların katılması gerekir’ diye yazdım. Milli Eğitim Müdürü’ne okutup, Vali Muavini Süleyman Özçakıcı’ya imzalattım. Gerçek bir

Mülkiyeli idi Süleyman Bey, bize çok destek oldu. Bu arada ikna ekiplerinde çalışacak öğretmenlere eğitim vermeye başladık. Eğitim sonucunda da il, ilçe ekiplerini kurduk. İlk etapta 110 kişilik olan ekibimiz, ikinci sene 222 kişiye kadar yükseldi. Böylece, her ilçede, okulda, köyde HKO sorumluları oldu.”¹⁴

2004–2005 öğretim yılı itibariyle Van’da örgütlenme tüm aşamalarıyla gerçekleştirilmiş ve toplumsal seferberlik başlatılmıştır. *“Van’da bir mucize oldu. Bahri Hoca bütün Van’ı harekete geçirmişti. Van’da uzun yıllardır eğitimci olarak çalışması, Vanlı olması bu süreçte etkili oldu. Yöreyi çok iyi biliyordu. İnsan ilişkileri ve ikna becerisinin çok iyi olması, en önemlisi bu işe baş koymuşluğu, gönül koymuşluğu bu mucizeyi yaratan unsurlar. Bahri Hoca kendi başına bir örgütlenme yaptı. Önce öğretmenlerden oluşan kendi ekibini kurdu. Bu öğretmenlere her bir ilçeyi verdi. O insanlar da ilçelerde farklı ekipler kurdular ve o ekipler ev ev dolaşip iknaya*

⁹ Yakut Temüroğlu Sundur, UNICEF Eğitim Programı Proje Asistanı ¹⁰ Bahri Yıldızbaş, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı ¹¹ Kaynak: <http://www.unicef.org/turkey/> ¹² Bahri Yıldızbaş, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı ¹³ Bahri Yıldızbaş: “Helin Yarcel, Hülya Düzova, Sema Güler, Ergenç Eltaş, Mehmet Sarı, Sinan Aydın, Nedim Erdin, Derya Şahin, Haluk Özkan, Abdullah Damarseçkin, Havva Başoğlu, Mahmut Kavuk, Nurset Çiçek, Mahir Yalçınıyigit, Aysun Hınıslı, Firat Şat gibi pek çok öğretmenimizi aradım, ekibimize katıldılar.” ¹⁴ Bahri Yıldızbaş, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı

katıldılar. Bu çekirdek ekip sürekli ilçelere giderek aslında bizim illere giderek yaptığımız işi yaptılar. Bu arada merkezde koordinatör okullardan¹⁵ yararlanarak, okullar birbirine bağlandı. Okullar bazında da bir örgütlenme yapılmış oldu. O tarihlerde il milli eğitim müdürü değişti. Yeni vali atandı. Niyazi Tanılır göreve başladı. Tanılır projeyi sahiplendi. Böylece Bahri Bey'in önü açıldı."¹⁶ İlgili mevzuatta¹⁷ tanımlanan iki kilit aktör, vali ve okul müdürleri kampanyayı sahiplenir. Ancak 2004–2005 öğretim yılı verilerine göre halen 33.968 kız çocuk zorunlu eğitim çağında olmasına karşın sistem dışındadır.¹⁸ Veriler sorunun büyüklüğünü ve salt tarafların çabalarıyla çözülemeyeceğini gösterir. "Kampanya başladığında göç nedeniyle merkezde okula gitmeyen birkaç bin çocuk vardır diye düşünüyorduk. Öğretmenler okul dışındaki

Çeşme başında ikna. Van, Bahçesaray.
Van HKO Kampanya Arşivi

çocukları tespit edince, gerçek rakamlar ortaya çıktı, çok şaşırdık, ilimizde bu kadar çocuğun okula gitmediğini bilmiyorduk."¹⁹

Van örgütleniyor

Merkeze bağlı köylerden sorumlu öğretmenlerden biri de Şükran Çelik'tir. Şükran Çelik, kısa bir süre sonra ikna çalışmalarında sergilediği başarı nedeniyle Van'daki gazeteciler tarafından "Çalığışu Feride" diye çağrılmaya başlanacaktır. "Eylem planı hazırlandı. Bahri Hoca eğitimlerden sonra beni aradı. 'Haydi, alana çıkacağız, merkez köylere gideceğiz' dedi."²⁰ "Şükran (Çelik) ve ben merkeze bağlı köylerden sorumluyduk. Köy okullarına gitmeye başladık. Okul müdürü ve öğretmenlerden bilgiler alıyorduk, öğrenci mevcutlarını, kız ve erkek öğrenci sayıları arasındaki farkları, sistem dışında ne kadar çocuk olduğunu öğreniyor ve kaydediyorduk. Okula gitmeyen veya devamsızlık yapan çocuklarla ilgili olarak bağlantılı olduğumuz köylerden bilgiler de gelmeye başladı. Köy ve mahallelerden sorumlu öğretmenlerimizin çabalarına destek vermek üzere ev ziyaretlerine gitmeye, etkin bir ikna çalışması yapmaya karar verdik."²¹ Öğretmenlerin alandaki çalışmalarına Valilik

de destek verir: "Valimiz (Niyazi Tanılır), bize bu süreçte çok destek oldu. İsmi de kendisinin koyduğu 'Bir Fincan Kahve' projesi kapsamında, vali veya vali yardımcılarının liderliğinde il sağlık müdürlüğünün, sosyal yardımlaşma vakfı ve milli eğitim müdürlüğünün katıldığı kahve toplantıları düzenlendi. Ben ve ekibim de katıldık bu toplantılara. Göç alan, uyum sorunu yaşayan mahallelerdeki kahvelerde erkeklere sağlık, sosyal yardımlaşma ve özellikle de kız çocukların eğitimi konularında bilgi verildi."²² Örgütlenmeyi tamamlayan bir diğer unsur da okulları birbirine bağlayan koordinatör okullar sisteminin oluşturulmasıdır. Özellikle yerleşim birimlerinde okul olmayan çocukların eğitime kazandırılması için açılan yatılı ilköğretim bölge okulları (YİBO) bu sürecin lokomotifidir. "Koordinatör okul olduk. Köydeki taşınmalı okullar da dahil olmak üzere 16 tane koordinatör okul saptandı il genelinde. Dört okul da bize bağlıydı. Alan taramasını da onlarla birlikte yapıp, raporları il koordinatörüne

¹⁵ Koordinatör okul: Van ilinde taşınmalı ilköğretim okulları dahil olmak üzere 16 okul, Erciş ilçesinde de 4 okul koordinatör okul olur. Koordinatör okullar kampanya süresince kendilerine bağlanan okullardaki tespit ve ikna ekiplerini hareket geçirerek, gerekli rehberliği sunar ve alan çalışması sonuçlarını derleyerek il danışmanı ve koordinatörüne iletirler. ¹⁶ Yakut Temüroğlu Sundur, UNICEF Eğitim Programı Proje Asistanı ¹⁷ 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'nun 52.-57. maddeleri ¹⁸ Van'da 2004–2005 yılı öğretim yılında 198.338 öğrenci ilköğretime kayıtlıdır. Bu öğrencilerin 116.153'ü erkek, 82.185'i ise kız çocuktur. Erkek öğrencilerle kız öğrenciler arasındaki fark olan 33.968 ilköğretim dışında olan kız çocukların sayısını göstermektedir. (Kaynak: http://www.haydikizlarokula.org/uygulama_illeri2.php) ¹⁹ Ahmet Saatçi, TRT muhabiri ²⁰ Şükran Çelik, Branş Öğretmeni, HKO İkna Ekibi ²¹ Aynur Çolak, Sınıf Öğretmeni, HKO İkna Ekibi ²² Bahri Yıldızbaş, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı

bildiriyorduk. Ayrıca taşımadan (taşımali ilköğretim) yararlanamayan, köylerinde okul olmayan çocukları tespit çalışmaları sonucunda okulumuza kaydettik.”²³ Yılların ihmali, 1990’lı yıllarda boşaltılan köy ve mezralardan yaşanan göç, öğretmensizlikten, yatırım eksikliklerinden kapanan köy okulları gibi güncel sorunlarla

birleşince fiziki altyapı eksiklikleri artmıştır. Okullulaşmanın önündeki bu en önemli engelin de ortadan kaldırılması gerekmektedir. Ankara’dan gelen destekle yatırımlar artar. “Geçen dört yıl içinde, Van, ilçeleri, köyleri ve mezralarıyla eğitimden en büyük payı aldı, toplam 206 bin YTL harcama yapıldı.”^{24, 25}

Yurttaş gazeteciliği örneği

Van’ın sorunlarına ilişkin özgün bir gündemi olan yerel basın yıllardır dile getirdiği kız çocukların eğitimi artık tüm tarafların katılımı ile ele alınmaktadır: “Biz gazetemizde bu tip çağrılara 1998 yılında başlamıştık. Toplumsal dönüşümün mutlaka eğitim kistaslarının eşit şartlarda, ama kaliteli bir şekilde toplumun bütün kesimlerine yansımaya olabileceğine inanıyorduk. Milli Eğitim Bakanı Hüseyin Çelik bizim yazarımızı geçmiş yıllarda, biz yıllardır kadınların eğitimini, eşitliğini gündeme getiriyorduk.”²⁶

İlde hatta Türkiye genelinde yaratılan toplumsal seferberliğin mimarı olan gazeteciler, yurttaş gazeteciliği örneği sergilerler. Salt yerel basınla sınırlı kalmayan bu çabaya ana akım medyada çalışan gazeteciler de destek verir. “Kampanya

başlamadan önce eğitimin sıkıntılarıyla ilgili haber yapamıyorduk, TRT’de çalıştığımız için. Çünkü bu sorunlar eğitim politikasının olumsuz yanındı. Valiliğin, diğer yöneticilerin konuya sahiplenmesi bizi de harekete geçirdi.”²⁷

Tek tek gazetecilerin gönüllüğünün dışında, gazete ve televizyonlardaki karar vericilerin de bu tür haberlere talebi artmıştır. Türkiye yıllardır ihmal ettiği kız çocukları hatırlamış, ön sayfalarında hatta manşetlerinde bu konulara yer vermeye başlamıştır. “Van Gölü, Süphan Dağı veya Van Gölü’nün çevresindeki güzellikleri inanın biz de çok fazla fark edemiyorduk. Çünkü terörle ilgili o kadar çok haber var ki... Hakkâri, Bitlis, Muş, Bingöl, Ağrı da Van haber bürolarına bağlıdır. Köylerdeki insanlar nasıl

Kutu 2 Yurttaş Gazeteciliği

“Yurttaş gazeteciliğinde birinci ilke, mümkün olan en çok sayıda haber kaynağına ulaşmak ve haberi resmi bakış açısıyla değil yurttaşların, toplumun, kamunun bakış açısıyla aktarmaktır. Yurttaş gazeteciliği yaptığınızda işin merkezine, muhabiri ya da haber kaynağını değil, haberin içeriğini ve haberin oluşum sürecini koymak lazım. Böylelikle haberin esas hedef kitlesi olan ya da bizzat haberin kaynağı olan ‘yurttaş’ın, söz konusu haberin, ‘kendi haberi’ olduğunu hissetmesi gerek...Yurttaş gazeteciliği hedefiyle yola çıkan gazeteciler böyle bir durumda tek tek yapılan haber-bilgi toplama faaliyetinden sonra habere konu olan tüm tarafları bir araya getirip, konuyu gazetecilerle birlikte tartışıyorlar. Meselenin kökenini/nedenlerini olduğu kadar, çözüm yollarını da değerlendiriyorlar. Yurttaş gazeteciliği, yurttaş sadece bilgilendirmekle görevli görmüyor kendini, yurttaşın haklı olduğu alan ve konularda, bu haklı isteğin somut olarak gerçekleşmesini de talep ediyor. Yurttaş gazeteciliği, yurttaşlar ile iktidar arasında bir ‘elçi’ görevi yapıyor. Kuşkusuz bu sağlanabildiğinde okuyucunun/yurttaşın gazetesine ve gazeteciye olan inancı, güveni artıyor. Bu arada Yurttaş gazeteciliğinin de tabii ki bir ideolojisi var, o da ‘olgulara, gerçeklere dayanarak yurttaşların haklarını savunmak ve onların beklentilerine medya aracılığıyla yanıt vermek.”²⁸

²³ İzzetin Laleci, YİBO Müdürü, Koordinatör Okul Müdürü ²⁴ 2003-2007 yılları arasında 1.566 derslik, 253 lojman, 5.229 yatak kapasiteli pansiyon, 12 kapalı spor salonu, 151 okul onarımı ile eğitime yaklaşık 206 bin YTL harcama yapıldı. (Kaynak: Van’da Eğitimin Altın Yıllar Kitapçığı, Van Milli Eğitim Müdürlüğü Yayını, 2007) ²⁵ Yahya Yıldız, Van Milli Eğitim Müdürü ²⁶ Ferit Hayva, Prestij Gazetesi ²⁷ Ahmet Saatçi, TRT muhabir ²⁸ Ragıp Duran “Yurttaş Gazeteciliği”, Gazetecilik ve Habercilik içinde, Sevda Alankuş (der.) İstanbul, IPS İletişim Vakfı Yayınları: 7, Habercinin El Kitabı Dizisi: 4, 2003

geçinirler, köylerdeki insanlar çocuklarını okula gönderiyorlar mı, bu bölgedeki okuryazarlık oranı nedir, kadınlar nasıl yaşarlar gibi konularla ilgilenemiyorduk, İstanbul'dan da böyle bir talep yoktu..."²⁹

Van'da tespit ve ikna ekiplerinin basını çözüm ortağı olarak görmesi de medyanın sürece katılımını artırır: "Bahri Hocam Ajans'a bizzat gelip haber verirdi. 'Arkadaş böyle böyle bir yer var, falanca köyde şöyle bir sorun var, gelin siz de bize yardımcı olun' derdi. Beraber giderdik köylere. Okula kazandırılan her kız çocuk diğer çocuklara ve ailelere örnek oldu, böylece okula giden çocuk sayıları arttı."³⁰

"Van'daki muhabirler olarak bizim için en önemli olan husus şuydu: 'Burada çok güzel bir çalışma yapılıyor, biz elimizden geldiği kadar destek verelim.' Sabahın köründe yola çıkıp, geç vakitlerde geliyorduk. Doğru dürüst bir haber bulamadığımız zamanlar da oldu, biz yine de gittik."³¹ "Gazeteci olarak halkı bilgilendirmek, bilinçlendirmek birinci görevimiz."³² "Alan çalışmalarında medyanın, özellikle de televizyonun etkisi çok fazlaydı. Haber televizyona çıktığında sadece çocuğunu okula göndermeyen aileleri değil, bu konuda sorumluları da harekete geçiriyordu."³³ "Kameranın karar

çabuklaştırıcı bir fonksiyonu var, iknada insanları etkiliyor."³⁴ "Haberler ilk başta yetkilileri harekete geçirdi. Halk bilinçlendirdi. Halk da bilinçlendi mi gider eksiklikleri yetkililerden istemesini bilir."³⁵

Van'da çalışan gazeteciler yurttaş gazeteciliğinin en önemli unsurlarından birini yerine getirerek yaptıkları haberlerin sonuçlarını takip ederler. "Okula kazandırılan çocuklar devam ediyor mu, etmiyor mu, söz verilenler yapıldı mı, takip ettik. Bunun temelinde iyi bir gazeteci olma isteği vardı."³⁶ "Bu çalışmalar diğer illere örnek olmalı. Van bu işi yaptı ve başardı. Gazetecinin de, öğretmenin de, devlet büyüklerinin de katkısı var elbette."³⁷

Öte yandan pek çok öğretmen için gazetecilerle birlikte çalışmak da farklı bir deneyimdir: "Benim basınla ilk çalışmamdı bu. Çok iyi işler yaptık. Bugün bile halen o gazeteci arkadaşları ziyaret ederim."³⁸ Aynı tarihlerde Şehrivan Gazetesi'nde yazıları yayımlanan Bahri Yıldızbaş, özellikle yerel gazetelerden bir talepte daha bulunur: "Eğitim sorunlarına ilişkin haberlerle bizim kampanya haberlerini aynı sayfada vermeyin, yine yazın o haberleri ama kampanyada yapılan iyi işleri gölgelemesin onlar."³⁹ İlde yayımlanan yerel gazeteler bu talebi geri çevirmez, böylece kampanya ile ilgili haberlerin etkisi artar.

Kadın öğretmenlerin başarısı

"Bir anneyi ikna etmeye çalışan bir öğretmen şunları anlatıyordu mesela: 'Bak teyzeciğim. Diyelim ki sen hastalandın. Doktora gittin ve doktor sana bir sürü ilaç verdi. Eve döndün ve hangi ilacı ne zaman içeceğini, kaç tane içeceğini bilmiyorsun, kızın da okumamış, o da sana yardımcı olamıyor. Diğer bir anne ise kızını okutmuş, doktora da götürabiliyor, ilacını da verebiliyor' deyince kadın bir süre düşünüp 'tamam göndereceğim' diyordu. Güzel bir örnek verildiğinde ikna oluyorlardı bu insanlar. Özellikle hemşireler ve kadın öğretmenlerden etkileniyor ve onları örnek alıyorlardı."⁴⁰

"Eve girince, öğretmen olduğumuzu söylüyorduk. Elimizdeki dosyaları görünce biraz çekiniyorlardı önce. İlk olarak oraya atandığımızı

Şükran Çelik: "Kampanya süresince 400'e yakın köy gezmiş, 1600 öğrenci kaydetmişimdir... Bu çalışmayla biz aslında kabuğun büyük bir kısmını kırdık... Bugün beni yolda gören çocuklar, 'Haydi kızlar, haydi kızlar' diye sesleniyorlar."
Van HKO Kampanya Arşivi

29 Feyat Erdemir, Doğan Haber Ajansı 30 Ali İhsan Öztürk, Anadolu Ajansı 31 Sıtkı Yıldız, Cihan Haber Ajansı 32 Fahrettin Gök, Doğan Haber Ajansı 33 Bahri Yıldızbaş, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı 34 Fatih Sevinç, NTV Muhabiri 35 Ahmet Saatçi, TRT Muhabiri 36 Sıtkı Yıldız, Cihan Haber Ajansı 37 Ali Rıza Öztürk, Anadolu Ajansı 38 Şükran Çelik, Öğretmen, HKO İkna Ekibi 39 Bahri Yıldızbaş, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı 40 Ali İhsan Öztürk, Anadolu Ajansı

Şükran Çelik; "Biz köye gidince, 'Haydi Kızlar Okula' ekibi geldi diye kız çocuklarını saklıyordu aileler. Biz de bunu bildiğimiz için evlere girmiyorduk, ahırlarda, bahçelerdeki yığılmış taşların arkasında buluyorduk kızları."
(Van HKO Kampanya Arşivi)

düşünüyorlardı. 'Okula gitmeyen bir kızınız varmış, onu görmeye geldik' diyorduk. 'Çocuğunuzu okula kaydetmek istiyoruz.' Hiçbir şekilde ilk önce bunun yaptırımını olduğunu, cezası olduğunu söylemedik. Kız çocukların eğitiminin öneminden bahseden konuşmalar yaptık. Kendimizi örnek gösteriyorduk sonra. Bu ziyaretler sırasında beni en çok şaşırtan, kız çocukların tavıydı. 'Ben okumak istemiyorum' diyorlardı, çeşitli bahaneler buluyorlardı. Hele 10 yaşından büyük olan kız çocuklar 'Ben çok büyüdüm. Utanırım, önlük giyemem' gibi bahaneler ileri sürüyorlardı. Genellikle bu çocukların çoğu anne, babasının bakışları başka yöne kaydığında, fısıltıyla 'Ben çok okumak istiyorum ama anneme, babama söylemeyin' diyorlardı. İkna ettiklerimizin kayıtlarını alıyor, köy veya mahalledeki okuldaki öğretmenlere iletliyorduk. Kimi zaman da çocuklar başarısız olmaktan korkuyorlardı. Biz de telafi sınıflarına

alınacaklarını söylüyorduk. Özellikle yaşı büyük olan öğrencilerin büyük kısmı telafi eğitimine alındı."⁴¹

Alan çalışmalarını takip eden günlerde Bahri Bey'in okulunda bir araya gelen çekirdek ekip gelişen yeni duruma yönelik farklı stratejiler belirler. "Şöyle bir karar aldık mesela: İkna ederken, işin içine ekonomik boyutu kesinlikle sokmayalım. Şartlı nakit transferi veriliyor biliyorsunuz. Belli bir süre sonra kız çocuğunu okula gönderen babalar kızlarını okuldan geri çekmeye başladılar. 'Bize de bu paradan verilsin, sonra çocukları okula gönderelim' dediler. Ve biz de, köylerde zorunlu kalmadığımız sürece yardımlardan söz etmiyorduk."⁴² "Kız çocukların okula erişimlerini engelleyen tek neden ailelerin direnci değildi. Çocuğunu göndermek isteyen ama bunun yolunu, yöntemini bilmeyen, gerekli maddi desteğe sahip olmayan aileler de vardı. Yaşadıkları yerlerde okul yoktu, derslik yoktu..."⁴³

"Köylerde birkaç ekibe ayrılıyorduk. İkna sonucunda, kızların gözlerindeki o gülümsemeyi görmek istiyordum. Bazen görüşme uzuyordu, boynu bükük bekliyordu kız çocuk. Babayla konuşmaya devam ediyorduk. Babalar çok problemlidir, aslında anneler kızlarının okula gitmesini isterler. Bu bölgedeki anneler kızının okumasını belki de batıdaki annelerden daha çok isterler. Çünkü onlar sıkıntıları bilirler."⁴⁴ İkna ekiplerinin başarısının diğer bir nedeni de ekipte Kürtçe bilen öğretmenler olmasıdır. Özellikle anneler ve yaşlılarla kurulan iletişimde Kürtçe konuşmak büyük avantaj sağlar. "Bayan öğretmenlerin o kadar müthiş etkisi oldu ki, buna askeri de dahil etseniz, kimi dahil etseniz bu kadar başarılı olamazdı. Mesela bir bayan öğretmenimiz vardı, sırf kadınlarla irtibata geçip kızlarını okula göndermeleri için Kürtçe öğrenmişti. Bölgenin insanına o kadar özverili yaklaşıyor ki."⁴⁵

Yeni gelen bilgilerle güncellenen eylem planına uygun olarak, saha çalışmalarına ağırlık verilir. Artan çalışma temposu, ekibi oluşturan öğretmenlerin bazı fedakârlıklar yapmasını gerektirir: "Alan taramalarında çok kısıtlı bir bütçeyle hareket ediyorduk. Resmi araçların dışında öğretmenler kendi araçlarını da kullanıyorlardı. Ceplerinden para harcadıkları oluyordu."⁴⁶

“Ocaklı (Çom) Köyü simge oldu”

“Çalışma ilerledikçe bazı yerlerde çok sayıda kız çocuğun okul olmasına karşın hiç okula gönderilmediğini gördük. Oradaki öğretmenler ikna için çalışıyorlardı ama bir türlü sonuç alınamıyordu. İşte Ocaklı (Çom) Köyü de bunlardan biriydi. Merkeze 40 km. uzaklıktaki bu köyde sadece iki kız öğrenci okula gidiyordu. 1973 yılında yapılan okulun yıllardır kız öğrenci konusunda sıkıntı yaşadığını öğrenmiştim. 75 hanelik köy göç veriyordu. Geçmiş yıllarda bazı hanelerin köyü terk etmesine neden olan bir de kan davası yaşanmıştı. Öğretmen ile konuşmak üzere köye gittim, öğretmen ve köylülerle sohbet edip, Van’a geri döndüm. Çoğu zaman çocukların neden okula gitmediklerini öğrenmek, nasıl müdahale edeceğinizi de belirliyor. Gelen istihbaratta ayrıca bu köye Mardin’den gelen bir şıhtan söz edilmişti bana.”⁴⁷

Bahri Yıldızbaş köye bir kez de ekibiyle gitmeye karar verir. “Eylül ayıydı, okulların açılmasına birkaç gün kalmıştı. Ekip olarak köye gitmeye karar verdik. O köy projenin simgesi oldu daha sonra.”⁴⁸ “Köyde yanlış dini yönlendirme yapılıyor, ‘Kız çocukların okutulması günahtır’ deniyordu. Bu nedenle bölgedeki ortak bir soruna işaret ediyordu. Sorunla yerinde başetmeliydik. Buradaki başarı tüm Van’a örnek olacaktı.”⁴⁹

İkna ekibinin parçası olan gazetecilere de haber ulaştırılır. “Bahri Hoca bir gün önce geldi, ‘Yarın köylere gideceğiz, bir köyde sadece 2 kız okula gidiyor, sayıyı artırmamız gerek, bize destek verin arkadaşlar’ dedi. Buluşma yer ve saatini kararlaştırdık. Ertesi gün yol üzerinde başka bir köye uğradık. Orada da bir tane kız çocuk okula kazandırdık. Birkaç tane mutluluk pozu aldık. Kız çocuk ve herkes mutlu oldu, tabii biz de... İkinci durağımız Ocaklı’ydı.”⁵⁰

İkna ekipleri köyde öğretmen, muhtar ve fahri din görevlisi ile görüşürler. Bu görüşmeye katılan Ali Rıza Malay, yaklaşık 11 yıldır köyün

muhtarlığını yapmaktadır: “Devlet bize bakmıyordu, suyumuz, yolumuz yoktu, biz de çocukları okula göndermiyorduk. İşte Bahri Bey geldi, konuştu bizimle, anlattı. Biz de ikna olduk.”⁵¹ 47 yıldır köyün fahri imamı olan Şükrü Yetkin de görüşmeye katılır: “Önce kimse kızını okula göndermiyordu. İmam ve muhtar olarak ekip çalışanlarıyla bir araya geldik, bizi ikna ettiler.”⁵² Tespit çalışması sonucunda muhtarın da torunlarını okula göndermediği anlaşılır. “Bahri Hoca ve ekibi gelmeseydi, biz kızları okula göndermezdik. Onların hatırı için gönderdik.”⁵³ Muhtarın dışında ikna edilmesi gereken başka aileler de olduğunu bilen öğretmenler evleri ziyaret etmeye başlarlar. Bu arada tespit ve ikna ekibine Mardinli şıhın da köyde olduğu haberi ulaşır. “Yolda şıhın da köyde olduğunu öğrendik. Köyde herkes duydu geldiğimizi, şıha da haber gitti. Biz de çeşme başında kızlarla konuştuk. Okula gönderilmeyen çocukların isimlerini aldık ve evleri ziyaret etmeye başladık.”⁵⁴ Düzenli olarak her sene köyü ziyaret eden Mardinli şıh da bir başka evde dinlenmektedir. Köydeki çalışmalar ve gazetecilerin varlığı onu rahatsız eder. “Bahri Hoca şıh ile görüşmek istedi, onun olduğu eve gitti. Şıh bayanlar olduğu için tüm ekibi görmek istemedi. ‘Gazeteciler de gelmesin’ diye haber gönderdi. Daha sonra görüşmeye alınan ama çekim yapmayan gazeteci arkadaşların anlattığına göre şıh, ‘Dinen kız çocuğun erkek çocuğuyla yan yana oturması günahtır, kesinlikle okula gönderilmemesi gerekiyor’ demiş.”⁵⁵ Başta muhtar olmak üzere tüm köylü şıha inanmıştır. Muhtar bu konuda tespit ve ikna ekibi ile aynı görüşü paylaşmaz. “Şıhımız, Mardin Kızıltepe’den gelir ve bizleri dini konularda aydınlatır, bize nasihat verir. İddialar doğru değil, kızların okuması gerektiğini söyler, kendi çocukları da okula gidiyor. Bu kişilerin kökü Arabistan’a dayanır. Muska falan yazmazlar.”⁵⁶

47 Bahri Yıldızbaş, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı 48 Şükran Çelik, Öğretmen, HKO İkna Ekibi 49 Bahri Yıldızbaş, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı 50 Fahrettin Gök, Doğan Haber Ajansı 51 Ali Rıza Malay, Ocaklı Köyü Muhtarı 52 Şükrü Yetkin, Ocaklı Köyü Fahri Din Görevlisi 53 Ali Rıza Malay, Ocaklı Köyü Muhtarı 54 Aynur Çolak, Sınıf Öğretmeni, HKO İkna Ekibi 55 Şükran Çelik, Branş Öğretmeni, HKO İkna Ekibi 56 Ali Rıza Malay, Ocaklı Köyü Muhtarı

“Assanız da kızımı okula göndermem...”

Bir kız çocuğun ekibe ‘Bizim evde de okula gitmeyen çocuklar var’ demesi üzerine bir evi daha ziyaret etmeye karar verirler. “Üçüncü evde vukuat patlak verdi, evdeki kız çocukların babalarını ikna etmeyi başarmışken, amca geldi ve hiddetle bağırıp çağırmaya başladı. Söylediği aynen şuydu; ‘Eski köye yeni adet mi getiriyorsunuz kardeşim. Assanız, kesseniz kızı ben göndermem, 15’lik kızı nereye alıp götürüyorsunuz’ diye bağırma, hırçınlaşmaya başladı. O hengâmede olay bir anda koptu.”⁵⁷ “Bahri Hoca’nın sakinleştirici konuşmalarına karşın, bağırıp çağırmaya başladı, iri yarı güçlü kuvvetli biriydi.”⁵⁸ Akşam saat beş gibi ayrılır ikna ekibi köyden. Ertesi gün kampanyanın seyrini değiştirecek bir gün olacağından habersiz, ilde gün sonu değerlendirmesi yapar, evlerine giderler yorgun argın. “Sabah bir de baktım, basında, her haber başı, tak tak tak, Van, Van, Van... Deyince, Türkiye, Bakanlık, herkes ayaklandı. Benim de istediğim buydu zaten.”⁵⁹ “Fahrettin’in haberi Radikal’e manşet olmuştu, ‘Assanız bile okula göndermem.’ Böyle bir örnekle karşılaşınca insanlar etkileniyor. Televizyonda da haber gün boyu sürekli döndü. Televizyonlar da konunun hassasiyetinin farkındaydılar, bu devirde bir köyde sadece iki kız çocuk okula gidiyordu...”⁶⁰

O gün Ankara’dan başlayarak tüm sorumlular Ocaklı’daki kız çocukların okula kazandırılması için seferber olur. “Başta Valimiz olmak üzere tüm yöneticiler köyü ziyaret edip, sorunu çözmeye karar verdiler. Onların ziyaret edeceği günün öncesinde, okulların da açılış günüydü, gece okulda onarımlar yapıldı. Ertesi gün okulun önüne koyduğumuz bir masada çocukların kaydını almaya başladık, hatta hatırlıyorum Emniyet Müdürü’nün ve Vali’nin eşi de kaydettiğimiz çocukların velisi oldu. O gün 66 öğrenciyi kaydetmeyi başardık. Bu arada köyün altyapı sorunları ile ilgili de planlama yapıldı. Kısa bir süre sonra köye yol yapıldı, içme suyu getirildi.”⁶¹ Ocaklı gibi pek çok köyde okula kazandırılan kız çocuklarla birlikte din görevlisi, muhtar gibi

pek çok kişi sürece destek vermeye başladılar. “Geçmişteki özellikle fahri din görevlilerinin aleyhinde konuşuyor gibi olacağım ama onlar ‘Çocuklarınızı okutmayın, günahdır’ diye yaklaşıyorlardı. Peki, imam efendi sen çocuklarını neden okutuyorsun? Şimdiki imamlar ise kız çocukların okutulmaları konusunda ikna edici konuşmalar yapıyorlar.”⁶²

2006 yılında köyde okula giden kız çocukların sayısı erkekleri geçer, dönemin gazetelerinde şöyle bir haber yayımlanır: “Okulda iki yıl önce sadece iki olan kız öğrenci sayısı, şimdi 69’a ulaşarak erkekleri geçti. Van Milli Eğitim Müdürü Yahya Yıldız, kampanyanın başarıya ulaşması için Milli Eğitim Müdürlüğü ve İl Müftülüğü’yle çalışma yapıldığını, köy muhtarının da büyük destek verdiğini söyledi. Yapılan çalışmalar sonucu başarı elde edildiğini belirten Yıldız şöyle konuştu: ‘Öğretmenlerimizin, öğrenci ailelerinin de büyük katkıları var. Aynı başarının diğer köylerde de yaşanması için teşvik çalışmalarında da bulunuyoruz. Her fırsatta köy okullarımıza giderek çocuklarımızın kırtasiye ihtiyaçlarını, araç gereç sıkıntılarını ortadan kaldırmaya çalışıyoruz. Tüm imkânlarımızı kullanacağız. Bu konuda oldukça arzulu ve istekliyiz.’”⁶³

Ocaklı Köyü’ndeki ikna çalışmasının ertesinde okula kazandırılan kız çocuklar okullarının önünde.
Van HKO Kampanya Arşivi

Kutu 3 “Öğretmen Olacağım”

Göç alan Van Kalesi eteklerindeki Tebrizkapı Mahallesi’nde 2005 yazında tespit çalışması yapılır. Bu çalışma sonucunda biri 11, diğeri 13 yaşında iki kardeşe rastlarlar. Çocukların ilköğretime devam etmediğini öğrenen tespit ve ikna ekipleri, çocukların ailesi ile görüşür.

Nevin 11 yaşında, üçüncü sınıf öğrencisi, Van Kalesi’ne bakan Çingene (Dom) Mahallesi’nde yaşıyor. 20 aylıkken Yüksekova’dan Van’a göç etmiş, 8 çocuklu bir ailede büyümüş. Annesi ve büyük ablası evin geçimini sağlamak üzere tarlada “ırgatlık” yapıyor. Küçük ablası Medine ev işlerini çekip çeviriyor, kardeşlerine bakıyor. **“Kale’de üzerlik satıyordum. Bir adam geldi, gazete çekti, fotoğrafımı gazeteye koydular. Bahri Hoca gelmişti, beni okula götürdü. Çarşıya gittik, kıyafet falan aldılar, okula kaydettiler. Sonra Vali Bey’in yanına gittik.”** Tespit aşamasından sonra ailesiyle ikna görüşmesi yapan ekip, Nevin ve ablasının okula kaydını yaparlar. 2005–2006 yılında birinci sınıfa başlar. **“Okula gittiğim**

Fotoğraf: Tuba Çameli

gün çok mutluydum, çok heyecanlıydım... Elimizden gelirse okulu bitireceğim, ben de çocuklara ders vereceğim, öğretmen olacağım.”

Pek çok yerleşim biriminde olduğu gibi Van’da bugün de kız çocukların ilköğretime erişimlerinde ve kadınların toplumsal yaşama katılımlarında sorunlar yaşıyor. Hepsi birer umut olan, ilköğretime kazandırılan ve eğitimlerini tamamlaması beklenen çocukların, Van’daki kadınların kaderini değiştirmesi bekleniyor... Kampanya binlerce çocuğun okula erişimini sağlamış, en önemlisi ikna ekiplerinde sorumluluk alan öğretmen ve gazeteciler gündelik yaşamlarında bu sorunun varlığını biliyor, çözümü için deneyimlerinden yararlanıyorlar: **“Gördüğümüz her çocuğa ‘Okula gidiyor musun’ diye soruyoruz artık. Okuldaki öğrencilerimin devamlarını, sorunlarını daha yakından izliyorum. İlimizde yapılacak başka projelerde çalışmak istiyorum, daha yapılacak çok iş var.”**⁶⁴

Gazeteciler de izledikleri haberlere konu olan çocukların ilköğretime gidip gitmediklerini merak ediyor, araştırıyorlar. Hâlâ aldıkları

istihbaratları değerlendiriyorlar. Hatta kız çocukların okullulaşma serüveninde geleceğe yönelik bazı önerilerde de bulunuyorlar: **“Kız çocuklarını eğitmediği sürece bu ülke gelişmez, demokrasi yerleşmez, feodalite bitmez, bölgecilik bitmez. Bu ülkede ailenin geri kalmışlığı ortadan kalkmaz. Kadına dayatılan şiddet, ensest bitmez, gayrimeşruluk, kumalık, ikinci kadınlık, fuhuş bitmez... Biz buralarda dünü kaybettik, yarını da kaybetmeyelim... İlköğretim kadar okul öncesine ve ortaöğretime önem verilmeli, yatırım yapılmalı. Evet, kampanya yapıldı, halen okullar yapılıyor. Ama eğitimdeki kaliteyi yükseltmediler. Fiziki yapı niteliği getirmiyor. Bu da acı bir gerçek. Her ile üniversite açmak da sorunu çözüyor. Ankara’dan, İstanbul’dan baktığınızda iyi örnek görünüyor yapılanlar. Örnektir de... Ama bu etkinin sürdürülebilmesi için Van’ın sosyo-ekonomik sorunlarının çözülmesi, eğitimdeki kalitenin yükseltilmesi gerekir.”**⁶⁵

Kutu 4 “Babam Gönderirse Okurum”

Fotoğraf: Tuba Çameli

Yıldız 11 yaşında, Ocaklı köyünde yaşıyor. 8 yaşındayken okula kazandırılmış. 4. sınıf öğrencisi. **“Babam okula gitmemiş, annem de gitmemiş. Annem Türkçe de bilmez, ben ona dizileri çeviriyorum geceleri... Önce sadece iki arkadaşımız gidiyordu okula. Köye birileri geldi. Öğretmenlerimiz gelip yazınca okullu olduk. Öğretmenler eve gelince korktum, dedim niye geldiler. Sonra anlattılar. Dediler okula geleceksiniz. Adımızı yazdılar. Önlük verdiler, şimdi küçük geliyor. Bu sene önlüksüz gittim okula. Diğer arkadaşlarımın babaları okula göndermiyor onları. Aysel vardı, babası şimdi göndermiyor. Büyük kızlar okula gitmiyorlar. Onlar gelmek istemiyoruz diyorlar. Çünkü aileleri yaşlıdır, onlara yardım ediyorlar. Okulun ilk günlerinde yuvarlaklar yaptık, çizgiler yaptık. Sonra yavaş yavaş okumayı yazmayı öğrendik. Babam gönderirse okurum, öğretmen olmak istiyorum.”**

Aydın

Çalışmaya Konu Olan Örnek Uygulama

Sivil toplum örgütlerinin sürece dahil edilmesi

Çalışma Kapsamında Görüşülen Kaynak Kişiler

Alp Aslanargun, Vali Yardımcısı ; Süleyman Karakaya, Milli Eğitim Şube Müdürü ve HKO İl Koordinatörü; Nuri Aktakka, İl Kültür ve Turizm Müdürü HKO eski İl Koordinatörü; Yaşar Badur, Söke Milli Eğitim Müdürü; Ömer Faruk Türkan, Kuşadası Milli Eğitim Müdürü; Fatma Ceren, Rehber Öğretmen ve HKO İl Danışmanı; Çiğdem Karael, Söke Rehberlik Araştırma Merkezi (RAM) Rehber Öğretmeni; Eşref Bilal, Zübeyde Hanım İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı; Tülay Aydın, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Başkanı; Saadet Kavasgil, Türk Kadınlar Birliği Aydın Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi; Ertan Karabıyık, UNICEF Türkiye Temsilciliği Eğitim Programı Proje Asistanı; Pervin, İlköğretim Öğrencisi; Pervin'in annesi

Pervin'in başarısı

"On dört yaşındayım. Altıncı sınıfta okuyacağım bu yıl, takdirle geçtim. Yaz bitsin hemen okul açılsın istiyorum."⁶⁶ Pervin, ilin göçle kurulan mahallelerinden birinde, Fevzi Çakmak Mahallesi'nde yaşıyor. Evin üçüncü çocuğu olarak Aydın'da dünya gelmiş. Kendisinden küçük üç kardeşi daha var. "Oğlan burada doğmuş, Pervin de... 20 sene oldu, Muş'tan gelin geldim buraya. Babasının akrabaları, hepsi buradadır. Geldim, evde çalıştım, pamuğa gittim, çapaya gittim. Şimdi artık hastayım. Oğlan ve ablası çalışıyor..." Köyünde okul olmadığı için ilköğretime devam edemeyen Pervin'in annesi yaşamının son yirmi yılını böyle özetliyor. Kızı Pervin'in okula kazandırılma sürecini ise şöyle anlatıyor: "İki sene önce, eve geldiler. Pervin yoktu, tarlada çalışıyordu. Çocukları sordular. 'Kızını okula gönder' dediler. Ben de dedim, maddi durumum iyi değildir, göndermiyorum. Çünkü biraz da büyüktür, okula geç kaldı, dedim. Abisi yok valla, anne (okula) gitsin, dedi. Bunu okula yazdılar. Babaları inşaattan düştü, hastadır. Oğlan beşten ayrıldı. Ablası hiç okula gitmedi, okula gönderecek durumumuz yoktu."⁶⁷

HKO kampanyası sürecinde yapılan tespit ve ikna çalışmalarına katılan Zübeyde Hanım İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı **Eşref Bilal**,

Pervin'i okula kazandıran ekipteki, HKO İl Danışmanı Fatma Ceren, onun okula devamını takip ediyor: "Pervin çok başarılı bir öğrenci olduğu için, öğretmenleri çok destek veriyorlar, peşini bırakmıyorlar. Biz de ekip olarak destek verdik. Liseye göndermek istemezlerse, ben peşini bırakmayacağım onun." (Fotoğraf: Tuba Çameli)

daha sonraki yıllarda okulunun en başarılı öğrencilerden biri olan Pervin'e rastladıkları günü şöyle hatırlıyor: "Rasgele girdiğimiz evlerin birinde bulduk onu. 12 yaşındaydı. Ailesi maddi sıkıntıları ileri sürerek okula göndermek istemedi, ikna ettik. Sonra sınava aldık ve durumunu tespit ettik. Okulumuzdaki telafi eğitimine başladı." Hâlâ o günlerin heyecanı gözlerinden okunan Pervin, telafi eğitiminin ilk üç ayında okuma yazmayı öğrenir. "Kurs başladı, öyle devam ettik, ede ede

Pervin : "Bilgisayar kursuna gittim. Müdür beyin odasına geldiler, ben İngilizce dersindeydim, beni çağırdılar, kursta başarılı olmuşum." (Fotoğraf: Tuba Çameli)

Eşref Bilal: "Pervin çok başarılı oldu, adeta bizim 2 yıl önce yaptığımız çalışmanın simgesi oldu" (Fotoğraf: Tuba Çameli)

okuma yazmayı öğrendik. Okuma yazma dışında temizlik kurallarından bahsediyorlardı. O günler çok eğlenceli geçti, hiç bitmesini istemiyordum ama maalesef bitirdiler. Sınava girdim, üçüncü sınıfa geçtim. Öğretmenler çok iyi davranıyorlardı. Ellerinden gelebildiğince bize okuma yazmayı öğretmeye çalışıyorlardı, biz de öğrenmeye çalışıyorduk.” Okulda sergilediği başarı nedeniyle sınıf atlatılan Pervin 2006–2007 öğretim yılında beşinci sınıfa devam eder. Aynı sene okulda açılan bilgisayar kursuna katılır, il genelinde başarı kazanır.

Görüşmenin sonunda Pervin’in öğretmenleri, annesi ve kız kardeşi ile fotoğraflarını çekiyorum. Vedalaşırken, evin geçimine katkı sağlamak için hâlâ çalıştığını öğreniyorum Pervin’in. “On yaşından beri pek fazla iyi bir hayatım yok. Eve maddi destek lazım. Yazları çalışıyorum. Konfeksiyonda ayakçıyım. Şu anda ustabaşı yerindeyim.” İlde yürütülen kampanyanın sembolü olan Pervin eğitimini tamamlayıp, avukat olmak istiyor, kendi deyimıyla “suçsuz insanları savunmak için.”

2000’li yıllara kadar ilköğretime erişimde sorun yoktu

2004 yılında HKO kampanyası kapsamına, 23 il daha eklenerek 33 ilde yürütülmesine karar verilir. Seçilen bu illerin çoğu aldığı göçle birlikte ilköğretime erişimde sorun yaşandığı tespit edilen illerdir. Şehirden şehre göçün Ege’deki merkezlerinden biri olan Aydın da kampanyaya dahil edilmiştir. “Aydın, bereketli topraklar üzerinde kurulu. Son derece zengin bir geçmiş kültürü var, önemli bir siyasi hareketin doğumuna ev sahipliği yapmış, pek çok siyasiyi Ankara’ya taşımış, eğitim düzeyi, okur-yazar oranı yüksek kentlerden biri.⁶⁸ Bu kent nasıl oluyor da, 2000’li yıllarda kız çocukların bazıları okula gitmeyen bir kent haline geliyor? Göç bunun açıklaması, yoğun olarak 70’li yıllarda başlayan göç, 80’li ve 90’lı yıllarda yoğunlaşarak sürmüş, sürüyor.”⁶⁹

Kampanyanın ildeki en önemli uygulayıcılarından Vali Yardımcısı Alp Aslanargun, göç tarihine ilişkin önemli bir bilgi daha veriyor: “Aydın’a göç, Cumhuriyet tarihinin ilk yıllarında da var. Dersim olayları sonrasında Manisa ve Aydın illerine göç yaşanır. Ancak o dönemde gelenler zaman içinde kente uyum sağlarlar. Uyum sorunu 80’lerden sonra gelen grupta gözleniyor.” Aydın’ın Germencik ilçesinin bir köyünde doğan UNICEF saha sorumlusu Ertan Karabıyık 2000’li yıllarda kız çocukların bazılarını sistem dışında bırakan sorunun kaynağını şöyle açıklıyor: “Aydın’ın sorun alanları çok netti. Sorunun temeli göç ve Roman nüfusun varlığına dayanmaktadır. Özellikle Söke, Nazilli, İncirliova, Germencik gibi ilçelerde ve kent merkezinin belli yerlerinde sorun yoğunlaşmıştır.”

Göçün pek çok nedeni var

“Son yıllarda daha çok Muş ve Bitlis’ten geliyor insanlar Aydın’a. Özellikle 80’lerin ortasından sonra artmış göç. Kimisi kan davasından, kimisi işini kaybettiği için, kimisi köyü boşaltıldığı için, yapacak bir iş bulamadığı için geliyor.

Ailece göçüyor ve genellikle buraya daha önce gelen akrabalarının yanına sığınıyorlar. Bir de mevsimlik olarak gelenler var. Bunları illerinde ‘dayıbaşı’ denen insanlar organize ediyor. Burada iş buluyorlar onlara. Akrabalarının

⁶⁸ Aydın Valiliği’nin resmi web sitesindeki bilgilere göre okullulaşma oranları; okul öncesi eğitimde ülke genelinde %37, Aydın’da %50; ilköğretimde ülke genelinde %89, Aydın ilinde %95; ortaöğretimde ülke genelinde %68, Aydın ilinde %72; okur-yazar oranı ülke genelinde %82, Aydın ilinde %92’dir. Kaynak: <http://www.aydin.gov.tr/tr/sg.asp?ID=215> ⁶⁹ Alp Aslanargun, Vali Yardımcısı 70 Fatma Ceren, Rehber Öğretmen, HKO İl Danışmanı

yanında kalıyorlar önce. Sonra kendilerine bir gecekonduyu yapıyorlar bir şekilde. Tarım alanlarında çalışanlar çadırlarda veya derme çatma barakalarda yaşıyorlar. Hızlı bir şekilde ev alıyorlar veya yapıyorlar. Aydın’ın bir özelliği var, toprakları çok bereketli, neredeyse dört mevsim tarım yapılabilir. Ağustos sonu, şu an incir bitti, önümüzde zeytin var, daha sonra pamuk var, daha sonra yine yaz döneminde bildiğimiz meyveler, sebzeler var. Tarlalarda kadınlar ve

çocuklar çalışıyor. Erkekler genellikle inşaat işlerine gidiyorlar. Gözlemlerime göre gelenler kendi yurtlarını terk edip gelmek ve başkasının memleketine yerleşmek, orada çalışıyor olmaktan hoşnut değiller. Oradaki kültürü aynen buraya getirerek bir arada yaşadıkları için kente uyum sağlayamıyorlar. Tabii buradaki insanlar da çok sıcak bakmıyor onlara. Kampanyayı yürütürken zaman zaman yerel halkın eleştirilerini aldık bu yüzden.”⁷⁰

“2004 Eylülünde alan taramasına başladık”

HKO kampanyasının yaygınlaştırılması stratejisine paralel olarak, illerden seçilen rehber öğretmenlere Ankara’da eğitim verilir. “Biz Aydın’ı temsilen iki kişi gitmiştik. Kampanya ile ilgili bilgiler verildi. Biz de dönünce buradaki rehber öğretmenlere eğitimler verdik. Eğitimlerde sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapılabileceğini söylemişlerdi biz de buradaki eğitimlerde bu konuyu arkadaşlara ilettik.”⁷¹ Rehber öğretmenlerin bilgilendirilmesi kampanyanın il örgütlenmesini de etkiler, rehber öğretmenler Aydın ilindeki sürecin lokomotifleri olurlar. Diğer tüm illerde olduğu gibi kampanyanın ilk adımını örgütlenme ve kapasite artışı oluşturur.

2004 yılında İl Milli Eğitim’de Şube Müdürü olarak çalışan Nuri Aktakka kampanyanın ilk günlerini şöyle anlatıyor: “Kampanyanın ilimizde de başlatılacağını öğrenince, ilk olarak okul müdürleri ile görüştüm. ‘Yürekten çalışan kim olur’ diye sordum. Fatma (Ceren) hanımın ve Figan (Dinçözkan) hanımın isimlerini verdiler. Fatma Hanım daha önce böyle çalışmaların içinde bulunmuştu.”

Milli Eğitim Müdürlüğü binasında kurulan il irtibat bürosunda planlama toplantıları yapılır. “Önce çalışma sistemini belirledik. Merkezden UNICEF’ten Ertan Bey (Karabıyık) geldi, toplantı yaptı bizlerle. 2004 Nisan ayıydı, daha çok süreci anlamaya çalıştık ve örgütlenmeyi gerçekleştirdik. Asıl çalışmamız Eylül ayında başladı.”⁷²

İl yürütme kurullarının benzerleri ilçelerde kurulur. Bu ilçeler Söke, Germencik, Nazilli, Kuşadası, Didim gibi tarım, inşaat ve turizm sektörlerinde mevsimlik gezici işçilerin yaşadığı, göçle birlikte değişken nüfusu olan ilçelerdir. Üç ay süren alan taraması sonucunda il genelinde 371 kız çocuğun okula gitmediği tespit edilir.⁷³ “Daha sonra muhtarlarla görüştük. Kaçaklar nerede olabilir, onu düşündük. Ve bu araştırmaların sonucunda şunu gördük ki, köylerde kaçak yok. Yani köyde muhtar herkesi tanıyor, tüm doğumları biliyor. Kaçak, göç alan yerleşim merkezlerinde var. Muhtarlar ben buraya kimin gelip gittiğini bilemem diyordu.”⁷⁴

“Topluma ve kendime öfkelen dim”

İl koordinatörleri ve danışmanları mahalle taramalarına başlarlar. “Göçle kurulan mahallelerde aileleri ev ev ziyaret ettik. Sokağa girdik, çocuklarla ve aileleriyle konuştuk. ‘Paraya ihtiyacımız var’ dediler, çocuklarını kastederek ‘pamuk işçiliğine, çapaya gidiyorlar, tarlaya

gidiyorlar, onun için okula göndermedik’ dediler. ‘Göçle buraya geldik, aradan iki, üç yıl geçti çocuk okuldan uzaklaştı, yaşı büyüdü, sonra da yazdıramadık, götüremedik’ dediler. Bazıları da ‘geç kaldık, çocuk büyüdü, okuma yazma bilmiyor, götürsek utanacak, sıkılacak’ dediler.

Bu verilerin hepsini ayrı ayrı tasnif ettik. Ondan sonra biz bu çocukları okula çağırdığımızda nasıl yardımcı oluruz diye düşündük.”⁷⁵ “Tabii bir de şunu gördük. On yaşından büyük çocuklar, tarlaya gidebiliyor. Diğer küçük olan kızlar da diğer küçük çocuklara bakıyorlar, ev işi yapıyorlar. Nüfus kağıdı yok bazı çocukların. Dört-beş aile bir arada yaşıyor. Gidiyoruz kaydediyoruz çocukları, iki ay sonra gidiyoruz yoklar. Söke’ye gitmişler, Manisa’ya gitmişler. Çok hareketli bir nüfusu var Aydın ve çevresinin. Sonra anneler okuma-yazma, hatta Türkçe bilmiyorlar... En önemlisi zor koşullarda yaşayan bu insanlara gittiğimizde ‘okula gitmeli, eğitim almalı’ diyoruz ama örnek de yok hayatlarında. Etrafına bakıyor kız çocuk, annesine bakıyor, ablasına bakıyor. Evlenecek ve tarlada çalışmaya devam edecek. Kocasının durumu iyi olursa, tarlada çalışmayı bırakıp, evde oturacak. İyi örnekleri yok. Şunu tespit etmek gerekir, Aydın’da, insanlar Doğu veya Güneydoğu’daki gibi okul olmadığı veya uzak olduğu için değil, ailece çalışmak zorunda oldukları için okula gidemiyorlar.”⁷⁶

Özellikle kadın öğretmenler gerçekleştirdikleri alan çalışması süresince kadınların ağır yaşam

koşullarına tanıklık ederler: “Göç kararını kadın vermiyor. Erkek veriyor. Ama göçün sonuçlarına katlanmak zorunda kalıyor kadın. Bir kadın vardı hiç unutamadım. Bu süreçteki diğer kadınları temsil etmesi açısından çok önemli... Evlerinde ziyaret ettiğimde kapıda görüştü benimle, hamileydi, eteğinde küçük çocuklar vardı. Kapıya yaslanarak ayakta durabiliyordu. Çocuklarını okula gönderip göndermediğini filan sordum, aslında onu görünce bir kadın, bir insan olarak bu kadar çaresiz görünmesini, verdiği yanıtlardan da bunu içselleştirmiş olmasını hiç unutamıyorum. Bu beni çok etkiledi, yani hem çok üzdü, hem de çok öfkeliendirdi. Topluma öfkeliendim, kendime öfkeliendim. Bu, sistemin, bu ülkenin, buranın gerçeği idi, bizim gerçeğimizdi, ama kimsenin umurunda değildi. Duvara yaslanarak beni dinlemesi ve gözlerinin yarı açık olması... İsmi hatırlamıyorum. Şu an kapının önünü, kapıyı filan canlandırıyorum gözümde o yüz, ya da o kadın, orada... Daha sonra söylediklerimi bile düşüncecek hali var mıydı, onu bile bilmiyorum. Sadece yaşamaya çalışıyordu, sadece.”⁷⁷

Sivil toplum kuruluşları davet edildi

“Okulların açılış döneminde, Aydın genelinde öğretmen arkadaşlarımıza mahalleleri paylaştırdık, ‘tek tek dolaşın’ dedik, o konuda tam desteğin gelmediğini gördük. Öğretmen, işinin sınıfta olduğunu düşünüyor, derslikte olduğunu düşünüyor. Beklediğimiz desteği alamadık.”⁷⁸ Kamudan alınan desteğin beklenen düzeyde olmaması kampanya ekibini yeni destekler aramaya iter. “Ve bu konuyu kimlerle götürebiliriz, ilgili olanlar kimlerdir diye düşündük ve bilhassa sivil toplum örgütlerinden öğretmenleri seçtik, emekli öğretmenleri düşündük, hepsine davetiye gönderdik, geldiler, gerçekten de bu konuda STK temsilcilerinin hem bilinçli, hem de yürekli olarak bu konuya katıldığını gördüm.”⁷⁹ “Kadın, çocuk ve eğitim konularında çalışan STK’ları seçtik.

Hakikaten çok iyi çalıştılar. Onların bu kampanyada yer almasından çok memnun oldum. Tek tek evleri dolaştık onlarla, anne baba eğitimi verdiler, gece kursları açtılar. Anneleri o sayede daha kolay ikna ettik. Kırtasiye giderlerini karşılıyor ve önlük alıyorlardı.”⁸⁰

HKO kampanyasındaki örgütlenmeye dahil edilen STK’ların ortak noktaları Aydın ilini ve sorunlarını iyi bilmeleri ve daha önce eğitim ve kadın konularında il genelinde başarılı çalışmalar yapmış olmalarıydı. Türk Kadınlar Konseyi Derneği⁸¹ Aydın Şube Başkanı Tülay Aydın, emekli İngilizce öğretmeni. İldeki pek çok derneğin yönetiminde... Dernek çalışmalarının dışında yetiştirme yurdunda gönüllü İngilizce öğretmenliği yapıyor. Dernek olarak daha önce

⁷⁵ Nuri Aktakka, HKO eski İl Koordinatörü ⁷⁶ Fatma Ceren, Rehber Öğretmen, HKO İl Danışmanı ⁷⁷ Çiğdem Karael, Rehber Öğretmen ⁷⁸ Nuri Aktakka, HKO eski İl Koordinatörü ⁷⁹ Nuri Aktakka, HKO eski İl Koordinatörü ⁸⁰ Fatma Ceren, Rehber Öğretmen, HKO İl Danışmanı ⁸¹ Başkan Tülay Aydın’ın tümceleriyile Türk Kadınlar Konseyi Derneği: “Derneğimiz akademisyen kurucuları ve on iki şubesi olan Ankara merkezli bir dernek. Kadının yaşamın her alanında sosyo-ekonomik yapısının yükseltilmesini amaçlıyor. Aydın şubesi 1997’den beri çalışıyor ve 80 üyemiz var şu anda. Benden önceki başkan avukatmış, o meslektan üyeleri çoğaltmış; ben öğretmenim, şimdi de öğretmen üyeler kaydettik. Üyelerimiz eğitimi, meslek sahibi kadınlar.”

il genelinde eğitim çağındaki öğrencilere maddi destek sağlayarak burslar vermişler: “HKO kampanyasını basın aracılığıyla duymuştum. Nuri Bey ve Fatma Hanım görüşmek üzere bizi Milli Eğitim’e davet ettiler. Toplantıda kampanyanın aşamaları bize güzelce anlatıldı. Biz de gidip üyelerimize anlattık ve yönetim kurulu kararı çıkardık, üyelerimiz çok heyecanlandılar. Dediler ki, ‘bu amaçla bir tek kız çocuğu bile kazansak, bu büyük bir kârdır diye düşünelim ve bize ne düşünüyor diye derneğimiz adına yapmaya hazırız’. Milli Eğitim’le yaptığımız ikinci toplantıda neler yapacağımızı planladık ve bir çalışma takvimi çıkardık. Daha önce eski Cumhurbaşkanımızın eşinin önderliğinde başlatılan ‘Ulusal Eğitime Destek Kampanyası’na katılmıştık. Bu deneyim

de son derece yararlı oldu... Bu kampanyada bizi heyecanlandıran, ‘Haydi Kızlar Okula Kampanyası’nın hedefinin kız çocuklara okuma yazma öğretmek değil, okula kazandırılması olmasıdır. On beş kişilik gönüllü ekibimizi belirledik. Eğitim komisyonumuz gönüllü oldu. Mustafa Kiriş İlköğretim Okulu’nda bize bir seminer düzenlendi. Ev ziyaretleri, iletişim, ikna, nasıl yapılır gibi konularda uygulamalı eğitim aldık. Üyelerimiz heyecanlandılar, büyük bir görev diye. ‘Korkmayın, bir şey yok, Aydın’ın bildiğimiz mahallelerine gideceğiz ve ailelerle, çocuklarla konuşacağız’ dedim. Gerçekten benim umduğumun çok üstünde bir performans gösterdiler.”⁸²

Alanda, iknada her yerde STK’lar...

O güne kadar bir arada çalışma deneyimi olan olmayan farklı STK’ların bir araya geldiği bu kalkışmadaki derneklerden biri de Türk Kadınlar Birliği Aydın Şubesi’dir.⁸³ Saadet Kavasgil Türk Kadınlar Birliği Aydın Şubesi yönetim kurulu üyesi, Aydın’lı. 1993 yılından beri derneğin üyesi. Aydın Şubesi kuruluşundan bu yana ilde kadın ve eğitim konularında çalışmalar yapıyor. “Türk Kadınlar Birliği’nin Aydın ilinde eğitime katkı yönünde çok büyük çalışmaları olmuştur. Aydın’da yüzlerce kadına okuma yazma öğrettik. Adnan Menderes Üniversitesi ile işbirliği yaparak hanımlara yönelik konferanslar düzenliyoruz. Kadının insan hakları konusunda bilgi veriyoruz. Sağlık Müdürü’yle beraber, her yıl belirlediğimiz bir konu etrafında kadınları bilgilendirmeye çalışıyoruz.”⁸⁴ Bu kadar işi hangi kaynakla yaptıklarını sormadan

edemiyorum: “Kaynağımız bağışlar, etkinliklerden elde ettiklerimiz” diye açıklıyor.

Onlar da diğer sivil toplum örgütleri gibi yönetim kurulu kararı alarak sürece dahil olurlar. Kampanyaya ilişkin çalışmaları organize etmek üzere bir komite oluştururlar. “Okuma yazmayla ilgili biz de mahalle taramalarına çıkıyorduk zaten. Haftanın üç gününü komite çalışmalarına ayırdık. Saha çalışmalarımız başladı sonra. Bu arada biz sadece kızları tespit etmedik, yetişkinleri de tespit ettik, onları daha sonra eğitime aldık.”⁸⁵ Alan taraması sonuçları STK temsilcilerini şaşırtır: “Aydın eğitimde, üniversitede çok iyi bir yerde. Ben ilk şoka girdim. Benim öğrenciliğimden beri herkes çocuğunu okutmak ister. Aydın’da bu kadar kız çocuğunun sistem dışında olduğunu görünce şaşırdım.”⁸⁶

Uyum kursları açtık

“İlk önceleri alana gittiğimizde bizi siyasetçi, partili sanıyorlardı. Bazen de kömür yardımı için geldiğimizi düşünüyorlardı. Bazı evlerde çok zorlandık. Ama çoğu, biri elimizden tutsun diye bekleyen kadınlardı. Ama ben problemin kocalarda olduğunu hemen anladım. Çok sayıda çocuk ve çok eşlilik vardı. Birçok

değişik sosyal problemlerle de karşılaştık. Bir tören sırasında Valimiz, annesi okuma yazma bilmediği için, öğrencilik yıllarında annesiyle mektuplaşmadığını anlatarak kendinden verdiği bu sıcak örnekle dinleyenlerin ilgisini çekmişti. Bu olaydan sonra biz de özellikle alan taraması ve ikna çalışmalarında kendi deneyimlerimizden

⁸² Tülay Aydın, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Başkanı. ⁸³ Yönetim Kurulu Üyesi Saadet Kavasgil’in tümcelerıyla Türk Kadınlar Birliği: “Eğitim, çocukların ve kadınların eğitimi, istihdamı, işsizliği ve onların ekonomik ve sosyal hayatında ayakta durmalarını sağlayıcı çözümler üretir Türk Kadınlar Birliği. 73 şubesi var. Bizim Aydın’da 108 üyemiz var. Çözümün parçası olmak isteyen lider kadınlar çoğu.” ⁸⁴ Saadet Kavasgil, Türk Kadınlar Birliği Aydın Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi ⁸⁵ Saadet Kavasgil, Türk Kadınlar Birliği Aydın Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi ⁸⁶ Tülay Aydın, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Başkanı.

örnekler vermeye gayret ettik. Alandaki başarımızın diğer bir yanı da ilişki kurduğumuz kişilerle bir aradayken soruna odaklanmış olmamız ve bu sürecin her durumda bir iletişim başarısı olarak geçmesi için çalışıyor olmamızdı. Alan çalışmasında yerel halk tarafından çok çabuk kabul görüyorduk. Bunun da tek nedeni, onların ne düşündüklerini ve nasıl yaşadıklarını anlamaya çalışıyor, duygudaşlık yapıyorduk.”⁸⁷ “Üyelerimizle önce anne babaya yani yetişkinlere durumun çok iyi anlatılması gerektiğine karar verdik. Psikoloji bilen insanlardan destek aldık. Bu destek ailelerle iletişim kurmamızı kolaylaştırdı. Mahallelere gittiğimizde iknada zorlandığımız ailelerde onların saygı duyduğu başka insanlardan destek alıyorduk.”⁸⁸ STK’lar alan taramasının sonuçlarına

uygun olarak il genelinde gerçekleştirilen telafi eğitiminde de sorumluluk üstlenirler. Özellikle emekli öğretmenler açılan yetiştirme kurslarında okuma-yazma öğretirler. “Aynur Hocanım, Reyhan Hanım ve daha başka öğretmenler de vardı. Onların önderliğinde uyum kursları başlatıldı.”⁸⁹ Bir kısım gönüllü ise yetiştirme kurslarına devam eden öğrencilerin beslenmeleriyle ilgilenir, öğle teneffüslerindeki beslenme saatleri için ikramlar hazırlar. “Altmış küsur yaşındaki üyelerimizin, hiçbir yere, devlet dairesine, bir postaneye gitmemiş hanımların, her gün okula yiyecek taşınması beni çok mutlu etti. Erken kalkmayan arkadaşlarımız sabah erkenden kalkıp hazırlık yapıp tam saatinde okula geliyorlardı, çocuklara ikram yetiştireceğiz diye.”⁹⁰

Devlet – dernek işbirliği

Genel olarak kamu ile çalışırken zorlanmadıklarını dile getiren STK temsilcileri, kamu ve sivil toplum kuruluşlarının çalışma biçim ve yöntemlerinin farklı olmasının her iki tarafın da kavraması gereken bir husus olduğunun altını çiziyorlar. “Genel olarak resmi kurumlarda bir sorun yaşamadık. Kimi zaman kamu kurumlarındaki yöneticiler kendileri STK’larda çalışmadıkları için sivil toplum örgütlerini ve faaliyetlerini ciddiye almıyorlar. Ama yılmadık, tekrar ve tekrar kendimizi anlattık, faaliyetlere iştirak ettik ve çok çalıştık. Mesela ilköğretim mevzuatını öğrendik. Halen yürütmekte olduğumuz diğer faaliyetlerle kampanya arasında bağlantı kurup, kimi ilişki ve kaynakları kampanyaya aktardık. Devlet-dernek işbirliğini çok iyi sergiledik ve hâlâ bu işin peşini bırakmadık.”⁹¹ “Aydın’da kadın konusunda çalışan 6-7 tane dernek var. Biz kadın dernekleri olarak ayda birkaç defa bir araya geliyoruz, bir derneğin öncülüğünde... Bir arada uygulamak üzere projeler geliştiriyoruz. Geçen sene bir okulun ihtiyaçlarını karşıladık, kütüphane oluşturduk. 8 Mart Dünya Kadınlar Günü’nü ortak kutladık. Bir güç birliği oluşturduk. Bu birliği oluşturan STK’lar arasında rekabet yok, kardeş dernekler olarak görüyoruz birbirimizi, kimse kendini ön plana çıkarmaya çalışmıyor.”⁹² Vali Yardımcısı Alp Aslanargun

dernek temsilcileriyle sık sık bir araya gelerek ilin diğer sorunlarına yönelik olarak işbirliği yapıyor. Emeklilik planları içinde projelerini hayata geçirmek için bir sivil toplum kuruluşunda sorumluluk almak da var: “Benim demokrasi anlayışında sivil toplum kuruluşlarının önemli bir yeri var. Sevindirici bir durum, Türkiye’de giderek sivil toplum alanında büyük gelişmeler yaşanıyor. Kalite artıyor. Toplumun sorunlarını herkes tespit edebilir, herkesle paylaşabilir, her platformda özgürce tartışır ki bence çözüm yolunu da önerir, içinde de yer alır. Var olan veya yeni kurulacak bir eğitim vakfının başına geçeceğim, emekli olunca.”⁹³

Tülay Aydın, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Başkanı (Fotoğraf: Tuba Çameli)

Saadet Kavasgil, Türk Kadınlar Birliği Yönetim Kurulu Üyesi (Fotoğraf: Tuba Çameli)

⁸⁷ Tülay Aydın, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Başkanı. ⁸⁸ Saadet Kavasgil, Türk Kadınlar Birliği ⁸⁹⁻⁹⁰ Tülay Aydın, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Başkanı. ⁹¹ Tülay Aydın, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Başkanı ⁹² Saadet Kavasgil, Türk Kadınlar Birliği Aydın Şubesi Yönetim Kurulu Üyesi ⁹³ Alp Aslanargun, Vali Yardımcısı

Kutu 5 STK’ların İhtiyaçları

Aydın’da kampanyanın bir araya getirdiği STK’ların oluşturduğu “güç birliği”, ildeki başka sorunların da çözümünde görev üstlenmeye hazır. Bunun için bazı konularda desteğe ihtiyaç duyuyorlar: **“STK’lar olarak fon kaynaklarına ulaşma becerimizin geliştirilmesini istiyoruz. Hem kurum içi hem de kurum dışı iletişim becerilerimizin artırılmasına ihtiyacımız var. STK’ların alandaki başarılarını belgeleyen bir yayın olsa, hem kendi iyi örneklerimizi hem de diğer illerdeki hatta ülkelerdeki iyi örnekleri öğrenebilir, dersler çıkabiliriz. Uygulanan projelerin değerlendirme raporlarını okumayı da arzu ediyoruz. Bunların da paylaşılabılır olması çok önemli. Yerel halk tarafından kabul görüyoruz, ama halen kamu STK’ların ne iş yaptığı, toplumsal önemi konusunda yeterince bilgi sahibi değil. Onların da bu konuda farkındalıklarını geliştirmesi gerekiyor.”**⁹⁴

“Tek bir çocuk bile kazansak, önemli”

Kampanyanın ikinci yılında, başından beri Aydın Valiliği’nin verdiği desteği pekiştiren bir gelişme yaşanır ve Alp Aslanargun milli eğitimden sorumlu vali yardımcısı olur. **“Milli Eğitim’le ilgili görevleri aldım, yaklaşık 22 aydır ben bakıyorum. Benimle görüşmeye gelen HKO il danışmanları bana bir dosya sunup, kampanyayı özetlediler.”**⁹⁵ **“Verdiğimiz dosyayı açmadı bile, ‘sayılar beni ilgilendirmez’ dedi, ‘bir tek çocuk bile kazansak bu çalışma çok önemli, herkes bu işe dahil edilmeli’ dedi. Hepimiz şaşırдық. ‘Eyvah’ dedik, kampanyayı sahiplenmeyecek bir vali yardımcısı geldi diye düşündük önce...”**⁹⁶ Bir süre sonra Vali Yardımcısı olarak Alp Bey, ilde kız çocukların ilköğretime erişiminde harekete geçirilebilecek tüm taraflarla toplantılar yapar. Bu toplantılardaki konuşmaları HKO il ekibini şaşırtır. Her konuda bilgi sahibidir ve kampanyayı en az onlar kadar

bilmektedir. **“Bunu yapmak zorundaydım, bu kampanya Aydın için önemliydi. Bu zamanda okumayan kız çocuğumuz var, biz onları bir şekilde okutmak, okula kazandırmak zorundayız diye düşündüm. Bunun için de, bütün kurum ve kuruluşların işbirliği yapması gerekiyordu, bu sadece Milli Eğitim’in yapabileceği bir iş değildi.”**⁹⁷ Okul müdürleri, sağlık görevlileri, muhtarlar, din görevlileriyle yapılan toplantılar kamunun hareketlenmesine katkı sağlar. Merkezde yapılan toplantıların dışında mahallelerde de toplantılar düzenlenir. **“Kamunun üst düzey yöneticileriyle mahallelere gittik. Aydın tarihinde zannetmiyorum mahalleye herhangi bir sebeple bir vali gitsin. İnsanlar yöneticileri görünce konuya sahipleniyor, yöneticilerin kendilerine yakın olduğunu görmek istiyorlar.”**⁹⁸

Söke ve Kuşadası’nın sorunları birbirinden farklı

Merkezde bu olumlu gelişmeler yaşanırken, ilçelerde de Rehberlik Araştırma Merkezleri (RAM) ve rehber öğretmenlerin kampanyadaki çabaları sonuç vermeye başlar. **“Nüfus cüzdanı**

bulunmayan çocukların kimliklerini çıkardık. Anne ve babalarının nikâhlarını kıydık daha önce. Toplu nikâhlar yaptık. Bu arada ilçelerimizde de STK’ların desteğini gördük.”⁹⁹ **“Söke’de rehber**

⁹⁴ STK temsilcileri ile yapılan odak görüşme notlarından derlenmiştir. ⁹⁵ Alp Aslanargun, Vali Yardımcısı ⁹⁶ Fatma Ceren, Rehber Öğretmen, HKO İl Danışmanı ⁹⁷ Alp Aslanargun, Vali Yardımcısı ⁹⁸ Alp Aslanargun, Vali Yardımcısı ⁹⁹ Fatma Ceren, Rehber Öğretmen, HKO İl Danışmanı

öğretmen arkadaşlarımızı ev ziyaretlerinde ikna edici olması bakımından görevlendirdik. Sivil toplum örgütlerinden arkadaşlarımızı da aldık yanımıza. Türk Kadınlar Birliği'nden arkadaşlarımız geldiler, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği ve Atatürkçü Düşünce Derneği'nden gelen arkadaşlarımız oldu. Aşağı yukarı 100 civarında öğrenci kazandırdık okula. Yetiştirme kursları açtık burada da.”¹⁰⁰ Söke’de tarımda mevsimlik göç etkilidir, Kuşadası’nda ise turizme dayalı göç başka olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. “Kuşadası’nda erkeğin özellikle yabancı hanımlarla birlikte olması, evlenmesi sonucunda aileler parçalanıyor. Kadının bir gelir kaynağı veya eğitimi yok, bu da çocukların yaşamlarını etkiliyor. Bölünmüş ailelerin çocuklarıyla ilgili problemleri, sıkıntıları, mümkün olduğunca okullar bünyesinde halletme yoluna gidiyoruz. Bir de tabii inşaatta veya turizm sektöründe yaşanan mevsimlik göç sonucunda çocuklar okula devam edemiyorlar. Öğrenci buradan giderken öğrencinin naklini gönderiyoruz, nakil okula varıncaya kadar, aynı öğrenci tekrar buraya geliyor... Türk Anneler Birliği, Yardımsevenler, Lions Kulübü, Rotary Kulübü,

öğrenci velilerimizin katılımları, bir de okul aile birliklerinin temsilcileriyle sık sık yapmış olduğum toplantılarla, bunları konuşuyoruz, onların desteğini istiyoruz.”¹⁰¹

Öte yandan Söke ve Aydın’ın mahallelerinde yaşayan Roman çocukları, Türkiye genelinde olduğu gibi ilköğretime erişimin yanında okula devam sorunları da yaşıyorlar. Bu konuda görüşme yapmak üzere Söke Çayıçi perakendelerine gidiyorum. Bir çayın yatağına kurulmuş derme çatma evlerde yaşayan Romanlarla karşılaşıyorum. Ailelerin tümü çoluk çocuk tarlalarda çalışmak üzere evlerini kapatıp gitmişler. Buradaki ilköğretim okulunun müdür yardımcısı Cemal İnan’la kız çocukların okullulaşma oranlarına ilişkin görüşme fırsatı buldum. İnan, çocukların tümünün okula kaydının yapıldığını, ancak öğrencilerin okula devamsızlık yaptıklarını ve buna paralel olarak da başarı oranlarında düşüş yaşandığını anlatıyor. Geçimlerini sepet örgüden gelen bir beceri ile çadır örerek kazanan bu aileler aynı zamanda tarlalarda gündelikçi olarak da çalışıyorlar.

Çözüm önerileri

HKO değerlendirme toplantılarında bir araya gelen kampanya illeri arasında Aydın, STK’larla gerçekleştirilen işbirliği ile öne çıkar. “İl koordinatör ve danışmanlarının çok büyük gayretleri ile sivil toplum kuruluşları harekete geçirildi. Sorunun nerde olduğu çok iyi tanımlandı ve çözüme yönelik özellikle kent merkezindeki ortak stratejiler çok net olarak belirlendi. Bu nedenle Aydın örnek illerden biri oldu.”¹⁰²

Aydın ili verilerine göre, il, ilçe ve beldelerde “Haydi Kızlar Okula Kampanyası” kapsamında hiç okula kaydolmamış veya devamsızlık yapan 2 bin öğrenci tespit edilir. Bu öğrencilerin 823’ünün okula kaydı gerçekleştirilir veya telafi eğitime alınır. Haziran 2007 itibarıyla il genelinde yapılan

tarama sonucunda da kaydı gerçekleştirilen öğrencilerin yüzde 61’inin okula devam ettiği tespit edilir.¹⁰³ Tüm bu çabaya karşın okula devami sağlanamayan çocukların da okula kazandırılması gerekiyor. Öte yandan devam eden göçün etkisiyle yeni gelen çocukların da tespit edilerek okula kazandırılması ve onların da devamlarının takip edilmesi, yapılması zorunlu olan çalışmalar arasında. Aydın ili HKO kampanyasıyla edindiği deneyim ve işbirliği ağları ile bu sorunun üstesinden gelebilir. Bu bağlamda Aydın görüşmelerinde son soru olarak tüm uygulayıcılara ve kampanyaya destek verenlere şu soruyu sordum: Kız çocukların ilköğretime erişiminde kalıcı çözümün anahtarı nedir?

¹⁰⁰ Yaşar Badur, Söke Milli Eğitim Müdürlüğü, Şube Müdürü, HKO İlçe Sorumlusu ¹⁰¹ Ömer Faruk Türkan, Kuşadası Milli Eğitim Müdürü ¹⁰² Ertan Karabıyık, UNICEF Türkiye Temsilciliği Eğitim Birimi Proje Asistanı ¹⁰³ İl Danışmanı Fatma Ceren’in anlatımları ve HKO kampanya raporları

**Kutu 6 “Kız Çocukların İlköğretime Erişiminde Kalıcı Çözümün Anahtarı Nedir?”
Bu soruya verilen yanıtlar bundan sonra yapılacak merkezi ve yerel uygulamalara ışık tutması açısından önemli, sözü onlara bırakıyorum:**

Yaşar Badur, Söke Milli Eğitim Şube Müdürü: “222 sayılı yasa (İlköğretim ve Eğitim Yasası) 1965 yılında ben doğmadan önce çıkmış. Bu yasa gereğince yerine getirilemiyor. Ben de yerine getiremiyorum, öğretmen arkadaşlarımız da yerine getiremiyor, belli noktalarda eksikler var. Diğer yandan eğitim önemini yitiriyor, buna müdahale etmek gerekir. Eskiden insanın bir meslek sahibi olması, okuryazar olması bir prestijdi. Şimdi prestij lüks arabaya binmek, pahalı evde oturmak. Lüks arabaya biniyorsam, ben doktordan, hakimden daha prestijliyimdir. Öğretmenlik mesleği prestijliydi. Ama şimdi prestij bankada ne kadar paran var, hangi arabaya biniyorsun, nasıl giyiniyorsun.”

Fatma Ceren, HKO İl Danışmanı: “HKO kampanyasını uyguladık. Şunu merak ediyorum, bu çalışmalarından hakikaten kalıcı bir şey yapılırsa çok mutlu olacağım. İldeki başarılarım takdir edildi. Ben bundan sonrasına yönelik Bakanlık’tan bir yazı gönderilir, bir yönlendirme yapılırsa mutlu olacağım.”

Nuri Aktakka, HKO İl Koordinatörü: “Bir defa bu işte sıkı takip gerekiyor, muhtarlık kayıtlarının veya çocukların kayıtlarının çok net, kesin ve sağlam olması lazım ve aile eğitimi gerekiyor. Bunu okullar bazında yapmak mümkün, zira okullar velilerin durumlarını biliyorlar.”

Alp Aslanargun, Vali Yardımcısı: “Bildiğiniz gibi 222 sayılı kanun çok açık, ilköğretime erişimin takibinde mülki idari amirleri sorumlu kılıyor. Bu temel görev yerine getirilmiş olsa bugün Türkiye’de hiçbir çocuk sistem dışında kalmaz. Diğer yandan benim Bakanlık’ta olduğum dönemde başlatılan ‘Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergeleri’¹⁰⁴ projesi açısından da ilköğretime erişim il ölçütleri arasında var. Mülki idare amirlerine icraattan doğru sicil veriliyor olsa bu sorunların pek çoğu aşılır. İl bazında bütün yapılanlar, il öncelikli yaşam kalitesi göstergelerine göre ölçülmeli, o zaman hiçbir sorun kalmaz.”

Tülay Aydın, Türk Kadınlar Konseyi Derneği Başkanı: “Çalışmaların sonucunda, beşli bir grup buldum, okul müdürü, köy imamı, köy muhtarı, okulun rehberlik servisi ve beşinci kaynak babalar (erkekler). Çünkü kadınların yüzde 99’u ‘okusun kızım’ diyor, ‘okusun, ben okuyamadım çocuğum okusun’ diyor, babalar direniyor. Bu beşlinin desteklenmesi ve sürecin bir parçası haline getirilmesi gerekiyor.”

¹⁰⁴ “81 Vilayetin Öncelikli Yaşam Kalitesi Göstergeleri” açısından durumlarını gösteren matris T. C. Hükümeti - UNICEF İşbirliği Programı çerçevesinde 2001-2005 yılları arasında Bakanlar Kurulu’nca onaylanarak yürürlüğe girdi. Bu proje, İller İdaresi Genel Müdürlüğü’nün koordinasyonunda Sağlık, Milli Eğitim, Adalet, Tarım ve Köy İşleri, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlıkları ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve TÜİK temsilcileri tarafından hazırlanmıştır. Proje, eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, su, arıtma vb. konularda belirlenen göstergelerin tüm illerde izlenme ve değerlendirilmesini kapsar. Mülki idari amirler, belediye başkanları ve illerde görev yapan yöneticiler tarafından uygulanan projenin sonuçlarının kamuoyuna açıklanması son aşamayı oluşturur.

Adıyaman

Çalışmaya Konu Olan Örnek Uygulama

Tespit, ikna ve okula kayda yardımcı olan veritabanının oluşturulması, izleme ve değerlendirme uygulamaları

Çalışma Kapsamında Görüşülen Kaynak Kişiler

Abdulgafur Büyükfırat, İl Milli Eğitim Müdürü; Ali Tanrıverdi, Milli Eğitim Şube Müdürü, HKO İl Koordinatörü; Mehmet Öztuncer; İlköğretim Müfettişi, Temel Eğitime Destek Programı (TEDP) Ekip Lideri ve HKO İl Danışmanı; Suphi Turhan, İlköğretim Okulu Müdürü, HKO İl Danışmanı; M.Emin Yücekaya, Sınıf Öğretmeni, HKO İl Danışmanı; İsmail Dolaş, İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Yönetim Bilgi Sistemi (İLSİS) Yöneticisi, HKO İl Danışmanı; Naci Güzel, İlköğretim Müfettişi; Abdullah Remzi Akgül, İlçe Halk Eğitim Müdürü; Mustafa Çiçek, HKO Kâhta İlçe Sorumlusu; Bilal Zemin, Branş Öğretmeni; Emin Dünder, İlköğretim Okulu Müdürü; Abdurrahman Karadoğan, Kâhta Milli Eğitim Müdürü; Yaşar Hallaç, Okul Müdür Yardımcısı; Vakkas Bozyılan, Sınıf Öğretmeni; Orhan Arslan, İlköğretim Okulu Müdürü; Mehmet Güven, İlköğretim Okulu Müdürü; Esin Karayılan, Anadolu Kız Meslek Lisesi Müdürü; Emine Çiftçi, Anadolu Kız Meslek Lisesi Müdür Yardımcısı; Nebi Tok, Din Görevlisi; Ertan Karabıyık, UNICEF Türkiye Temsilciliği Eğitim Programı Proje Asistanı; Kâhta ilçesi ve Adıyaman Malazgirt Mahallesi'nde görüşülen aileler ve çocuklar.

“Annem de okuma yazma bilseydi, hâkime hanımla eşdeğerde olacaktı.”

“2004 yılında Adıyaman HKO kampanyasına dahil edilmişti. Kâhta ilçesi de ilköğretime erişimde sorun yaşanan ilçeler arasındaydı, burada da bir çalışma başlatılmasına karar verildi. Ben de o zaman Milli Eğitim’de şube müdürüyüm. Milli Eğitim Müdürümüz şube müdürleri arasında görev dağılımı yaparken kimse gönüllü olmamıştı, ben talip oldum” diyerek başlıyor sözlerine makamında görüştüğüm Kâhta İlçe Halk Eğitim Müdürü Abdullah Remzi Akgün. ‘Neden’ diye sormama gerek kalmadan anlatmaya devam ediyor: “Sebebi, benim annem okuma yazma bilmeyen bir kadındı. Ben, ciddi anlamda bunun sıkıntısını çok çektim. Babam, adliyede yazı işleri müdürüydü, mahkeme başkâtibi yani. Babam zamanının ortaokul mezunuydu. Hizmetli olarak başlıyor Adliye’ye, zamanla kâtip oluyor işte... Sonra, Kâhta’ya, Yazı İşleri Müdürü olarak atanıyor. Babam annemi dikkate almaz, pek de kıymet vermezdi. Biz de çocukken bunu görürdük. İşte ben lise çağlarındayken, adliye lojmanlarına taşındık. Lojmanlarda iki tane kadın hâkim vardı. Babam onların emirlerindeydi. Ben annemin de kadın, onların da kadın olduğunu görüyordum. Babam dışarıda onların emrinde, eve geliyor, hükümdar... Annem de okuma yazma bilseydi, diyordum, hâkime hanımla eşdeğerde olacaktı ve biz de farklı bir konumda olacaktık.” HKO kampanyasında çalışan pek çok kişi

A.Remzi Akgün gibi gösterdikleri performansın kaynağını kişisel tarihlerinde yaşanan benzeri olaylarla açıklıyorlar. Anneleri, kız kardeşleri okula devam edememiş veya kendi ilköğretime erişim serüvenlerinde pek çok engeli aşmaları gerekmiş. Meslek yaşamları süresince idealist bir tavırla çocukların ilköğretime erişimleri için çalışarak, görev yaptıkları yetersiz koşullardaki köy okullarında diğer meslektaşlarından farklı bir çalışma anlayışı sergilemişler. Özetle hangi nedenle olursa olsun eğitimci, sosyal çalışmacı, gazeteci gibi çeşitli mesleklerden pek çok kişi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin ancak kadın ve erkeklerin eğitim fırsatlarından eşit olarak yararlanmasıyla sağlanabileceği noktasında buluşmuş, bu alanda istediklerini gerçekleştirmek için kampanyayı bir araç olarak görmüşler. Bu nedenle ben de illerin tümünde kaynak kişilerle yaptığım görüşmelerde, kampanya süresince geliştirdikleri farklı yöntem ve uygulamalar ve yaşam anlatıları arasındaki ilgiyi kurmaya çalıştım. Adıyaman iyi uygulama örneğinin yazımında bu bağlantıyı ortaya koyacak bir yöntem izleyerek, iyi uygulamaları kaynak kişilerin geçmişleri, deneyim ve mesleki yaşamları ile birlikte değerlendirdim. HKO kampanya ekibinin bir araya gelmeden öncesine ait yaşam anlatımlarını da metne taşıdım.

GAP mağduru Adıyaman

Adıyaman iline ikinci gelişim, daha önce gazetecilik yıllarımda Nemrut’ta çekim yapmak için gelmiştim, Nemrut’un cazibesi gözümü kör ettiği için kenti tanımaya fırsatım olmamıştı. Araştırma kapsamında geldiğimde kenti biraz değişmiş buldum. Yolları yapılmış, ağaçlandırılmıştı. Anadolu’daki pek çok kentte olduğu gibi ana bulvarın üzerinde yükselen valilik binasındaki Milli Eğitim Müdürlüğü’ne gitmeden önce ille ilgili notlarımı okuyarak, bu kentin dışarı göç vermesini, kırsaldaki Adıyamanlıları

gezici mevsimlik işçi yapan süreci kavramaya çalışıyorum.

Kentin kaderini değiştiren süreç GAP ile başlamış. Atatürk Barajı’nın yapımıyla, Adıyaman’ın 40’ın üstünde muhtarlığı, bir ilçesi, 100’ün üstünde de yerleşim birimi sular altında kalmış. Üstelik bu topraklar sulu tarım yapılan verimli arazilermiş. Temel geçim kaynağı tarım ve hayvancılık olan çiftçiler köylerden merkeze doğru göç etmeye başlamışlar. Bu da şimdiki kentin çevresinde kurulan mahalleleri oluşturmuş.

Atatürk Barajı'nın yapımından önce milli gelirden aldığı payla ülke genelinde orta sıralarda yer alan Adıyaman son sıralara düşmüş. Orta Anadolu'dan ve Güneyden gelen ve Doğu Anadolu'ya bağlanan en kısa yol Adıyaman'dan geçmişti. GAP, Adıyaman'ı çıkmaz bir sokağa dönüştürmüştü adeta. Son darbeyi tütün politikalarından almış Adıyamanlılar. Tütün tarlaları birden çok ailenin geçim kaynağı. Hem arazi sahibini hem de tütün işinde çalışan "yarıcı" denilen, üretmiş olduğu tütünün gelirini arazi sahibiyle bölüşen insanları besliyor. Tütün ekiminin sınırlandırılması hatta yok olmaya yüz tutması, bu insanları da göçe, özellikle başka illerde gezici mevsimlik işçi olarak çalışmaya itmişti. Türkiye'yi tanıtan posterlerde boy boy fotoğrafları olan Nemrut bile kent için beklenen çıkışı yaratamamış. Farklı nedenlerle göç

eden bu insanların çocuklarının, özellikle de kız çocuklarının ilköğretime erişimlerini belirleyen bir etken de çözülmeye yüz tutsa da etkisi süren aşiret ilişkileri, yanlış dini öğretilerle biçimlenen kültürel yapı. Aydın seyahati öncesinde ile ilişkin bilgi aldığım UNICEF Eğitim Programı Proje Asistanı Ertan Karabıyık'ın değerlendirmesini anımsıyorum: "Kız çocukların ilköğretime erişimleri açısından ilde sorunun yoğun olduğu ilçeler; merkez ilçe, Kâhta, Gerger ve Sincik'tir. Bu ilçelerdeki temel geçim kaynağının mevsimlik işçilik olması, bazı köy ve mezralarda kış aylarında ulaşımın mümkün olamaması, ailelerin kız çocuklarını okula göndermeme eğilimleri engellerden bazılarıdır. İlde kız çocukların okula gönderilmemesinde en önemli nedenlerin başında ailelerin yoksulluğu ve yoksunluğu gelir."

"Biz de Adana'ya pamuğa gidiyorduk"

Ali Tanrıverdi, İl Millî Eğitim Şube Müdürü, HKO İl Koordinatörü: "1959 doğumluyum. Adıyaman'ın merkeze bağlı bir köyünde doğdum. Maddi durumumuz iyi değildi. Ağırlıklı geçim kaynağımız tütündü. Beş kardeşlik. İlkokulun ilk sınıflarını başka bir köyde okudum. Sonra ailece iş imkânları nedeniyle göç ettik. Günde en az 15 kilometre yürüyerek, Adıyaman Paşamezrası İlkokulu'nu bitirdim. Ortaokulu ve liseyi birkaç arkadaşımın bir araya gelerek tuttuğumuz okula yakın, elektriği, suyu olmayan, tuvaleti yan komşuda olan bir evde yaşayarak tamamladım. Bulgur pilavını yağsız yedik, o kadar zor şartlarda okudum... Kampanya çerçevesindeki öğrencilerimizin çoğu Adana'ya pamuk toplamaya, Karadeniz'e fındığa, başka yerlere elma, kayısı toplamaya nasıl gidiyorlarsa, biz de ailece onlar gibi Adana'ya pamuğa gidiyorduk. Birkaç sene ben yalnız gittim... Öğretmenliği seviyordum. Isparta Eğitim Enstitüsü'nü 1983 yılında bitirerek öğretmen oldum. Askerlik yaparken tayinim Mardin'in Yolaçan Köyü'ne çıktı. O zaman branş öğretmeniydim. 52 öğrencim, yanılmıyorsam 16-17 de kız öğrencim vardı. Su sıkıntısı çeken bir köydü... Öğrencileri seviyor ve çok iyi anlıyordum, kendim o ortamdan geldiğim için. Dolayısıyla çok da heyecanla başladım işe. Baktım köyde okuma yazma bilmeyen kız

HKO Kampanya İl Koordinatörü Ali Tanrıverdi

çocuklar, kadınlar, erkekler hatta yaşlılar var. Muhtarlar ve köyün ileri gelenleriyle, imamlarla görüştim. Çok iyi diyalogum vardı. Hafta sonları ya da okul tatil olduktan sonraki bütün günlerde okuma-yazma kurslarına çağırdım köylüleri." Ali Bey, benzeri çalışmalarla geçen kariyerini Adıyaman Millî Eğitim Şube Müdürü olarak sürdürür.

Mehmet Emin Yücekaya : (Sağdan sola) “Bu ekibi kuran ve sürdüren ekiptekilerin ‘başkanım’ dedikleri Mehmet Öztuncer. İsmail Dolaş, giremeyeceği yer, açamayacağı kapı yok. Organizasyon becerisi ile kampanyanın sağlam adımlarla sürdürülmesinde önemli bir paya sahip, Suphi Turhan tam bir çalışkanlık abidesi. Ben, Mehmet Emin, 20 civarında proje yazmış ve çeşitli kurumlar için hibeler almış, hedefi Adıyaman’ı proje cenneti yapmak olan gönüllü bir danışmanım sadece...”

“Çok sayıda çocuğun eğitim sistemi dışında kalması büyük ayıp”

Mehmet Öztuncer, İlköğretim Müfettişi, TEDP Ekip Lideri, HKO İl Danışmanı: Mehmet Öztuncer, 1956 Adıyaman doğumlu. Öğretmen olarak başladığı meslek yaşamını, 1981-1985 yılları arasında Gazi Üniversitesi’nde aldığı eğitim yönetimi ve planlaması eğitimi sonrasında müfettiş olarak sürdürür. Milli Eğitim Müdür Yardımcılığı ve Teftiş Kurulu Başkanlığı yapar. “Müfettişlik bence çok ciddi bir meslektir. Ancak Türkiye’de denetim eksiklikleri ve sistemden kaynaklanan bazı sorunlar var. Toz ve poz müfettişleri var bir de... Onlar okula gelir toza bakar, poz yapar giderler. Düşünün dağın başında bir köye gittiniz, öğretmenin stajyerliği kaldırılacak... İlk mesleki yardımı sizden alır, yönlendirip bilgi verirsiniz, hatta o güne kadar karşılaştığı ilk meslektaşısı siz olabilirsiniz. Bu anlamda bizim öğretmen yetiştirmede ciddi görevlerimiz vardır...222 sayılı Yasa gereğince çocukların ilköğretime erişiminden sorumludur. Kanun muhtara görev vermiş, demiş ki, kayıtlar başlamadan önce tespit yapar, okul çağındaki

çocukları okul müdürüne bildirir. Okul müdürü de buna göre kayıt yapar ve devam takip işlemi yapar, demiş. Ayrıca da demiş ki mülki amirler, müfettişler bu işi takip eder. Anlaşılan bu zincirin halkalarından bazıları görevlerini yerine getirmemiş bunca zaman. Buna ihmal mi dersiniz, umursamazlık mı ne dersiniz deyin. Çok sayıda çocuğun eğitimin dışında kalması çok büyük bir ayıp eğitim için, ben buna müdahale edilmesi gerektiğini düşündüm hep. Bu yüzden de ben ilk teftiş yıllarımdan başlayarak her gittiğim okulda, sınıfa girer kız ve erkek sayıları arasındaki orana bakarım, sınıfta kaç kız, kaç erkek var. Sonra hazırladığım denetim raporuna bunu yazarım. Biz öğretmen teftişleri yanında yönetim teftişleri de yapıyoruz, burada da okul çevresindeki ilköğretime erişim sorunlarını inceler ve çözmeye çalışırız.” Farklı illerde yürüttüğü çalışmaların sonunda Öztuncer Adıyaman iline atanır. Kâhta ve Sincik ilçeleri ile Adıyaman merkezdeki bazı okulların teftişinden sorumlu olur. Görev bölgesinde yaklaşık 250 okul bulunmaktadır. Yılda en az iki

kez teftiş ettiği okullardaki gözlemleri, daha sonra sorumlusu olacağı projelerdeki uygulamalara yön verir. Edindiği deneyimler ve teftiş sırasında

tanıdığı eğitimciler de hem Temel Eğitime Destek Programı'nda hem de HKO Kampanyasındaki proje ekiplerinin oluşturulmasını sağlar.

“Bilgisayarı öğrenince ilk işim ders planlama programı yazmak oldu”

Suphi Turhan, Okul Müdürü, HKO İl Danışmanı: 1966 Muş Malazgirt doğumlu Suphi Turhan. Önce öğretmen olmak istememiş, ama sonra öğretmenliği çok sevmiş. Öğretmenliğin ilk yıllarında Kahramanmaraş'ın Gölpınar Köyü'ne atanmış, bu süreçte mevzuatı ve planlamayı öğrenmiş. “43 öğrencim vardı, sadece üç tanesi okuma yazma biliyordu. Ben de öğretmenliği bilmiyordum. Hiç unutamam, deneyimli bir öğretmen ağabeyimiz vardı oralarda, inanılmaz bir öğretmendi. Yöneticiliği, planlı çalışmayı onlardan öğrendim. Daha sonra eş durumu nedeniyle onlardan ayrıldım.” Ataması Adıyaman Merkez Gözebaşı köyüne yapıldı. Geçici bir süre eşiyile farklı köylerde çalışmaya başladı. Atandığı köydeki sınıfında 30 öğrenci vardır, bunların sadece yedisi kız öğrencidir. O dönemde il milli eğitim müdürü yardımcısı olan Adıyaman İl Milli Eğitim Müdürü Abdul Gaffur Büyükkırat daha çok öğrenci potansiyeline sahip olan köyün öğrenci sayısını artırırsa onu eşiyile aynı yere atayacağını söyler. “Köyü ev ev gezdim, öğrencilerin kayıtlarını

aldım, öğrenci sayım 57 oldu. Bunun 23 tanesi de kız öğrenciydi. İçlerinde büyük yaşta çocuklar da vardı, onları da yazmıştım. Sadece ders yapmıyordum, körebe, yağ satarım bal satarım, top oyunları oynuyordum onlarla okulda. Eşim de yanıma geldi daha sonra, Gözebaşı Köyü'nde 12 yıl kaldık. 1994 yılında şimdi yine birlikte çalıştığımız Mehmet Öztuncer teftişime geldi. O yıl başka bir şey daha oldu hayatımda, bir gazeteden aldığım bilgisayar sayesinde bilgisayar dünyası ile tanıştım, bilgisayarı öğrenmeye başladım... Tüm öğretmenler gibi yıllarca elle plan yazmıştım ben de. 1998'de bu işi bilgisayarda çözerek kolaylaştırmaya karar verdim. “Halen Mersin İl Milli Eğitim Müdürlüğü AB Projeleri koordinasyon merkezinde çalışan çok sevdiğim dostum bilgisayar öğretmeni Mehmet Kiraz ile ‘Ders Plan Programı’ diye bir program yazmaya başladım. Çocuklarımızı da büyütüp çıktık köyden. 2001 yılında, Adıyaman Malazgirt İlköğretim Okulu'na tayin oldum.”

“İlk soft karneyi yaptım, bakanlık müfettişi beni ödüllendirdi”

Ismail Dolaş, İLSİS* Yöneticisi, HKO İl Danışmanı: İsmail Bey 1960 Adıyaman doğumlu. Gazi Üniversitesi Teknik Eğitim Fakültesi Makine bölümünü bitirmiş. Tüm diğer kampanya ekibi gibi meslek yaşamının ilerleyen yıllarında memleketine, Adıyaman'a tayini çıkmış. “1990'a kadar okullarda çalıştım, müdürlük, müdür yardımcılığı, bölüm şefliği yaptım. Ondan sonra bilgisayar ortamında ilk karneyi, soft karneyi ürettim. İl Müdürlüğü beni ödüllendirdi, Bilkent Üniversitesi'ndeki bilgisayar kursuna gönderdiler. Ondan sonra, öğretmenliği bırakıp, Milli Eğitim Müdürlüğü'ne geçtim. Yaklaşık 12 yıldır Milli

Eğitim Müdürlüğü'nde İLSİS yöneticisi olarak çalışıyorum.” Henüz İLSİS veri sistemi kurulmadan bilgisayarla tanışan İsmail Bey, ilde de yüzlerce eğitimciye bilgisayar kullanımını öğretir. “İLSİS MEB'in ilk olarak öğretmenlerin özlük işlerinin kayıt altına alınması amacıyla kurduğu bir veritabanıdır. Daha sonra öğretmen atamaları ve öğrenci bilgilerinin girişi de yapıldı, şimdi yaklaşık 45 tane sunucusu olan devasa bir veri sistemi... İldeki proje ekiplerinde olma nedenim il istatistiklerine ulaşabilmem ve bunlarla ilgili değerlendirmeler yapabilmem.”

* İl ve İlçe Milli Eğitim Müdürlükleri Yönetim Bilgi Sistemi (İLSİS)

“Önce Mülkiyeli, sonra gazeteci olmak istedim, öğretmenlik son tercihimdi”

Mehmet Emin Yücekaya, Sınıf Öğretmeni, HKO İl Danışmanı: “1972 Kâhta doğumluyum, dokuz kardeşiz. İlk dört sınıfı köyde okudum. 5. sınıf, orta ve lise eğitimim boyunca altı tane okul değiştirdim. Hayvancılıkla uğraşıyorduk, uzun zaman yayla ile köy arasında göçer gibi yaşadık, daha sonra yerleşik düzene geçtik. Annem yöresel halılar dokur, babam da bunları satardı. Annem ne okuma yazma ne de Türkçe bilir. Büyük ablam da okula gidememiş. Ama diğer kardeşlerimin hepsi okudu.” Babası, Mehmet Emin Yücekaya’nın din görevlisi olmasını istemektedir, çocuğunun okul tercihlerini de buna göre yapar. “Babam nurcu değildi ama onları dindar oldukları için beğenirdi. Beni de onların yurtlarına gönderdi, imam hatipte okudum, Malatya, Urfa ve Antalya’da onların yurtlarında kaldım. Daha sonra oradaki eğitim anlayışının bana göre olmadığını anladım ve düz liseye devam ettim. Aslında şimdi bakıyorum

da, imam hatipteki arkadaşlarımla çoğu çok iyi üniversiteleri kazandılar, doğru mu yaptım bilmiyorum... Öğrenim hayatım boyunca edebiyat ve Türkçe derslerine ilgim vardı. Mülkiye’ye devam etmek istiyordum, öğretmenlik son tercihimdi.” Mehmet Emin Bey’in, ilk görev yeri olan Diyarbakır’ın bir köyünde geçirdiği teftişte, müfettiş sınıfta bir tek kız öğrenci olmasını eleştirir ve ancak sayıyı artırırca geçer puan vereceğini söyler. Mehmet Emin Bey de, ev ev dolaşır ama köylüyü ikna edemez. Köyün sözünü dinlediği kişiyi keşfeder ve onun çocuğunu okula kazandırarak tüm çocukların okullulaşmasını sağlar. 1997 yılında Kâhta ilçesinin bir köyüne tayin olur. Öğretmenliğin yanı sıra yerel bir kanalda gazetecilik yapmaya başlar. “Bir gün beni Mehmet Bey (Öztuncer) aradı, ‘İngilizce biliyor musun’ dedi. ‘Evet’ dedim, beni Temel Eğitime Destek Projesi ekibine yazdığını söyledi.”

Temel Eğitime Destek Programı başlıyor

1997 yılında ilköğretime erişimin sekiz yıla çıkarılmasıyla ülke genelinde eğitimin alt yapısındaki ve kaliteyle ilgili eksikliklerin giderilmesi daha da önem kazanır ve “Temel Eğitim Reform Programı” uygulanmasına karar verilir. Avrupa Komisyonu tarafından desteklenen, yürütücüsü MEB olan, Temel Eğitime Destek Programı’nın (TEDP)¹⁰⁵ hazırlık çalışmalarına başlanır. 100 milyon avroluk toplam bütçesi olan programın, içlerinde Adıyaman’ın da olduğu 24 ilde uygulanmasına karar verilir. Yöntem olarak, belirlenen hedeflere uygun il ekipleri oluşturularak il projeleri yazılacak ve uygulanacaktır.

Adıyaman ilinde müfettiş Mehmet Öztuncer ekip lideri olur. Projede kendisiyle çalışacak çekirdek bir ekip kurmaya karar verir ve projenin ihtiyaçlarına uygun ekibi oluşturmak için il genelinde bir değerlendirme yapar: “Öncelikle mevzuatı bilen iyi bir öğretmene,

idareciye ihtiyacım vardı, Suphi Bey’i aradım. Sonra bilgisayarı biliyordu bu da özellikle proje yazımında bizim için önemliydi. İl projesini yazarken il istatistiklerine ihtiyacımız vardı, İLSİS yöneticisi İsmail Bey’i haberdar ettim. İngilizce bildiği ve eli kalem tuttuğu için de Mehmet Emin Yücekaya’yı aradım.” Bu süreçte proje döngü yönetimi eğitimi alan Mehmet Öztuncer ekip arkadaşlarıyla birlikte detaylı bir mevcut durum analizi yapar, ilin temel eğitime erişimine yönelik sorunlarını tespit ederler. Sonrası tüm aşamalarıyla ilin temel eğitim sorunlarını çözmeye aday 2002–2007 yılları arasında yürütülecek projenin yazım aşamasıdır. Anket ve paydaşlarla yapılan görüşmeler de projenin çerçevesini belirlemeye yardımcı olur. HKO kampanyası sürecinde değerlendirilecek olan din görevlisi, muhtar, okul müdür ve öğretmen eğitimleri bu proje kapsamında planlanır.

¹⁰⁵ TEDP’in hedefleri: Eğitime erişimde kırsal ve kentsel bölgeler arasında dengesizliğe yol açan ekonomik sıkıntıları azaltarak fiziksel kapasiteyi artırmak ve eğitim olanaklarının standardını geliştirmek; eğitimin içeriği ve yönetiminin, teknolojiye erişimin ve öğretme koşullarının sürdürülebilir gelişimini sağlayarak temel eğitimin kalitesini artırmak, eğitimin önemi konusunda kamu bilincini artırarak toplumun desteğini almak. (Kaynak: www.tedp.gov.tr)

Kutu 7 Projeler Arasında Bağ Kuruldu

TEDP'in ikinci bileşeninin faaliyetleri arasında; 'özellikle kız çocukların eğitime erişmelerinin artırılması amacıyla programların planlanması ve uygulanması' yer alıyordu. Bu kapsamda Adıyaman ilinde TEDP ve HKO kampanyası arasında bağ kuruldu, her iki çalışmayı da aynı ekip yürütüyordu çünkü. İldeki yerel program kapsamında, kız çocuklara yönelik YİBO'lara ek pansiyonların inşası, imam, muhtar ve öğretmenlere yönelik "eğiticilerin eğitimi" çalışması, TV, radyo programlarının yapımı ve medya ile paylaşılması gibi pek çok çalışma gerçekleştirildi."¹⁰⁶

İki yıl sonra da HKO kampanyası devreye girer

2004'te TEDP projesinin ikinci yılında, HKO kampanyasının Adıyaman'da da uygulanmasına karar verilir. HKO kampanyasında da TEDP gibi bir il ekibi kurulması istenmektedir. İlköğretim Genel Müdürlüğü'nden gelen resmi yazıdaki talimata uygun olarak bu kez Milli Eğitim Müdürlüğü Şube Müdürü Ali Tanrıverdi HKO kampanyası İl Koordinatörü olur. Ali Tanrıverdi, TEDP ekibinin deneyimlerinden yararlanmak üzere ekibi oluşturan eğitimcileri HKO il danışmanı olarak belirler.

Diğer kampanya illerinde olduğu gibi, örgütlenme aşamasının ardından yapılan kapasite geliştirme toplantılarında il bazında okula hiç kaydolmamış veya devamsızlık yapan çocuklarla ilgili sağlıklı verilere ulaşılamaması sorunu ortaya çıkar. "Biz bir yandan da örgütlenmeye başladık. Okul müdürlerini, muhtarları topladık. Valimizin

imzası ile genelgeler gönderdik sorumlu herkese. Herkese görevini hatırlattık, nasıl yapacaklarını özetledik ve ihmal edenler hakkında işlem yapılacağını belirttik. Aslında biz de pek çok ilde olduğu gibi okullardan, muhtarlardan istediğimiz verileri alamadık başlangıçta. Teftiş Kurulu Başkanlığı'na yazdık ve müfettişlerin devreye girmesini istedik. Onlar da taramaya katıldılar."¹⁰⁷ Kampanya ekibi okullardan istedikleri bilgileri ve müfettişlerin tespit sonuçlarını bir araya getirerek il genelindeki resmi görmeye çalışırlar. Ancak bu veriler de yeterli değildir! Hala ulaşılamayan aileler ve çocuklar olduğunu düşünerek, sağlık müdürlüklerinin ev halkı tespit fişlerini, emniyet güçlerinin kayıtlarını ve kent bilgi sistemi verilerini inceleyerek il bazındaki tüm verileri toplarlar.

Resmin tümünü görmek

"Şimdi biz ilk verileri toplayınca, bunun böyle olmayacağını gördük. Bilgisayarın başında ben otuyordum, bir takım sayılar elimdeydi ama bunlara bakıp ilin resmini göremiyordum. Verileri topladığımızı göre ildeki ilköğretime erişimin önündeki engelleri, hedef grubu ve onun özelliklerini görebilmeliydik. Derlediğimiz bilgileri Excel'de yazmaya başladım. Yeterli gelmedi, başka bir programa çevirdim, yine olmadı. Visual

Basic'te yeni bir formül aradım. Bazı konularda İsmail (Dolaş) Bey'den ve arkadaşım Mehmet Kiraz'dan destek aldım. Mantığını oturtuktan sonra kampanyanın ikinci senesinde bir veritabanımız oldu. Hangi çocuk, nerede, neden okula gidememiş, bunun için neler yapılmış, okula kaydedilmiş mi edilmemiş mi, sorunu neydi, sorunu nasıl halledildi, adresi neresi, annesi, babası, doğum tarihi, hangi ilçede, kendisine en

¹⁰⁶ Ertan Karabıyık, UNICEF Türkiye Temsilciliği, Eğitim Birimi Proje Asistanı ¹⁰⁷ Mehmet Öztuncer, İlköğretim Müfettişi, HKO İl Danışmanı

yakın okul hangisi ve nereye kaydoldu, bunların hepsini şimdi, hazırladığımız veritabanında görebiliyorsunuz. Çapraz veriler ve grafikler alabiliyoruz. 16 çeşit sorgu yapabiliyoruz.”¹⁰⁸ İlde yaptığım görüşmelerde herkesin sayısal verilerle konuştuğunu görüyorum. Listeler çıkıyor, kaç kız çocuğu hangi okulun eğitim bölgesinde, neden okula devam edememiş, ikna faaliyetleri hangi kapsamda yürütülmüş, tüm bu sorulara yanıt veriyor istatistikler. Veritabanı girdilerinin il, ilçe ve köyleri kapsayan ciddi bir ekip çalışmasının sonucu olduğunu öğreniyorum. “İl ve ilçelerde

yedi kişilik ikna ekipleri oluşturduk. İl genelinde yaklaşık 200 kişiyle alanlara çıktık. Her ikna ekibinin başında bir okul müdürü vardı. İkna ekiplerinin çoğunda muhtar ve imam vardı. Bizler merkezden, ilçelerden bulduğumuz ,tespit ettiğimiz ve kaydettiğimiz öğrencileri veritabanına birebir işledik. İşlediğimiz bu verilerle istediğimiz zaman bu öğrencilerin adresine kadar ulaşabiliyoruz şimdi. Veritabanı işimizi kolaylaştırdı, ne yaptık neyi yapamadık hepsini görebiliyoruz. O gün bugün yeni gelen verilerle sistemi güncellemeye devam ediyoruz.”¹⁰⁹

Kutu 8 Kampanya Süreçlerini En İyi İşleten İllerden Biri Adıyaman Oldu

“Adıyaman, ‘Haydi Kızlar Okula’ kampanyasının kurduğu sistemi bana göre en iyi işleten, bütün boyutlarıyla işleten il konumunda. Yani ciddi bir örgütlenmesini yapan, bu örgütlenmeye bağlı olarak kapasitesini geliştiren, bunun için Avrupa Birliği’nin temel eğitimi destekleme projesiyle de ilişkisini yerel düzeyde kuran, tespit çalışmalarında bu örgütlenmeye ve kapasite gelişimine bağlı olarak kamuyu harekete geçiren, tespit çalışmalarına bağlı olarak analizler yapan, bu analizleri bir veritabanına oturtan, analizlerden ikna sürecini planlayan, iknadan sonra da kaydı izleyen ve yine bir örgütlenmeye dönük çalışmalar yapan ve buna bağlı olarak da toplumu medya dahil, esnaf dahil o sürece katmaya çalışan ve kampanyanın bütün boyutlarını yerine getiren ve bu arada ilerleyen aşamalarda mevsimlik tarım işçiliğine yönelik tespitleri yapan ama çözümler üretmek konusunda sıkıntılar yaşayan, yani tam bir örnek il diyebiliriz.”¹¹⁰

Veritabanının sağladığı bilgilerle çocuklarını okula göndermeyen aileler tek tek tespit edilir. İki ilçede cezai işlem başlatılır. “İl merkezinde cezayı kesme aşamasına getirdik, bir defaya mahsus affettik. Çünkü zaten bu aileler fakirdi, zaten kendisine 222 sayılı kanun çerçevesinde biçtiğimiz 1,5-2’şer milyar parayı ödeyemeyeceklerini biliyorduk. Dolayısıyla bir defaya mahsus affettik. Önümüzdeki sene bunu tekrar başlatacağımızı da biliyorlar. Hem veliye hem de okul müdürlerine

bu konuda kararlığımızı bildirdik... Diğer bir konu da mevsimlik çalışmaya giden öğrencilerimizin tespiti neticesinde de ne kadar öğrencimiz, nereye gidiyor biliyoruz, yaklaşık 3000 çocuğumuz var böyle. Adana, Malatya, Niğde, Kayseri gibi pek çok ile bu listeleri gönderdik. Şu kadar öğrenci, şu aylarda geliyor, çocuklarımıza okuma imkânı tanıyın şeklinde valiliklere yazı yazdık, Bakanlığımıza da bilgi verdik. Bu sene bu konulara yoğunlaşacağız.”¹¹¹

Kâhta'da tiyatro gösterisi

Atatürk Barajı'nın suları altında kalan toprakları nedeniyle Kâhta ilçesinin köylerinden merkeze göçe, bu göçün etkilerine ve geçim kaynağı olan tarım topraklarını kaybetmiş olmalarına bağlı olarak yaşanan sorunlar kız çocukların ilköğretime erişimlerinin önündeki görünür nedenler olarak değerlendirilebilir. Çözölmeye yüz tutsa da törenin izlerini taşıyan aile büyüklerinin etkisi ve yanlış dini yönlendirmeler kız çocukların okula gönderilmesindeki en büyük engeli oluşturmaktadır. Kampanyanın ilk yılından başlayarak Kâhta ilçesinde de bir örgütlenmeye gidilir. Dönemin Milli Eğitim Şube Müdürü ve İlçe Halk Eğitim Müdürü Abdullah Remzi Akgöl gönüllü olarak ilçedeki işin sorumluluğunu alır. Kendisi gibi gönüllü olarak canla başla çalışacak Mustafa Çiçek ile birlikte ilçe planlamaları yapar, sahaya çıkarlar. Tespit ve ikna çalışmalarından sonra ilçe genelinde yaratılması planlanan toplumsal seferberlik için özgün bir fikir geliştirirler: *"Bu arada sanatçı Mustafa Çetinkaya ile tanıştık. Aklıma geldi, sordum, dedim ki, 'biz uzun zamandır kampanya çerçevesinde, okuma yazma bilmeyen kız öğrencilerin aileleriyle uğraşyoruz. Onları ikna etmek için ekiplerle birlikte önemli bir yol kat ettik. Ama bir de bunu öğrencilere, öğrenci velilerine, üst düzey bürokratlara sergilemek için, bir oyun halinde, kız çocukların sıkıntılarını yansıtacak bir oyun yazabilir misin, sergileyebilir miyiz?" dedim. 'Hayhay, yazarım da oynarım da'*

*dedi. Folklor ekibinden de 4 kız öğrencimizi de aldık oyuna. Oyunu yazdı; sergiledik; alkışlarla, işte duygulanarak bitirdik... Okuma yazma bilmeyen bir annenin, hastalanan çocuğuna yanlış ilaç vermesi sonucu, çocuğunu kaybetmesiydi öyküsü... öyle bir dram işte... Çok büyük ilgi uyandırdı."*¹¹² Okullarda hala düzenli olarak tarama yaptığını belirten kampanya sorumlusu Mustafa Çiçek bu kez ildeki kadınlar için bir proje geliştirmeye karar verir: *"Yeni projeler üretmeye devam ediyoruz, hala... Üretilen projelerin ne kadar verimli olup olmadığı hakkında Abdullah Bey'le bir toplantı yaptık. Toplantı sonucunda hâlâ ulaşamayan bayanların olabileceğini ve bunun için şehrin en çok ihtiyacı olan mahallelerine yakın bir eğitim yuvasının kurulmasına karar verildi. Toplum Merkezi adını verdiğimiz bu kurum İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü'ne bağlı olarak eğitim verecek. İlçemiz Kaymakamı Sayın Kadir Sertel Otcu Bey'in desteğiyle Toplum Merkezi kuruldu. Merkezimizde yaklaşık 50 bayan farklı kurslara katılmaktadır. Ayrıca fakir ailelerin çocukları bu merkezimizde etüt çalışmaları yapmaktadır. Haydi Kızlar Okula Kampanyası ile başladı bizim cehalet ile mücadeleimiz, ilçemizin bütün köylerini tek tek gezdik ve birebir insanları ikna etmeye çalıştık. Gittiğimiz her yerde farklı hayat hikâyeleri ile karşılaştık. Bu bize kampanyanın ne kadar faydalı ve anlamlı olduğunu gösterdi. Tabii ki bu bizim için en büyük ödül oldu."*¹¹³

Kutu 9 Vali Yardımcısı Hasan Şıldak¹¹⁴

*İldeki toplumsal seferberliğin yaratılmasında diğer kamu kurumlarının da desteği büyük rol oynar. Kamu kurumlarının sürece dahil edilmesi çalışmalarını başlatan, dönemin Vali Yardımcısı Hasan Şıldak'tır. "Bu kampanyanın başarısında en fazla katkısı olan kişilerden biri Hasan Şıldak'tı. Ayda bir bizi makamına davet eder, rapor alırdı. Kampanyanın tüm süreçlerine müdahildi. Sadece talimat vermez, bizimle strateji tartışırdı. Belli ki bu iş onun sahici dertlerinden biriydi. Şikayet etmez, 'devlet yapar' derdi. Rakamları ezbere bilir, coğrafyayı köy köy, mezra mezra tanırdı. Böyle bir vali yardımcısı ile çalışmak bizim için bir şanstı".*¹¹⁵

¹¹² Abdullah Remzi Akgöl, HKO İlçe Ekibi Sorumlusu ¹¹³ Mustafa Çiçek, HKO İkna Ekibi ¹¹⁴ Hasan Şıldak vali yardımcılığından sonra Denizli'nin Çal ilçesinde kaymakamlık yapar. Araştırmanın yapıldığı tarihlerde mülkiye müfettişi olarak çalışmaktaydı, ilde bulunmadığı için kendisiyle görüşülemedi. ¹¹⁵ Mehmet Emin Yücekaya, Sınıf Öğretmeni, HKO İl Danışmanı

Emine liseye gidebilecek mi?

Kâhta'daki HKO ilçe sorumluları, okul müdürü ve öğretmen görüşmelerinin ardından bu süreçte okula kazandırılan Emine'nin evini ziyaret etmeye karar verdik. Hiç tereddütsüz çat kapı gittiğimiz eve buyur edildik. Bu sene ilköğretimi bitiren Emine de hemen yanıma oturdu. Konuşmalardan 14 çocuğu olduğunu öğrendiğim baba, iki eşi. Çocuklarından biri geçirdiği bir çocuk hastalığı nedeniyle engelli. Evde tesadüfen Emine'nin İstanbul'dan gelen işletme fakültesi mezunu ağabeyi ve türbanını çıkarmayı reddettiği için üniversite eğitimine ara vermiş olan eşi de vardı. Emine ile konuşmaya başladım. "14 yaşındayım. Okulu beşte bırakmıştım. İlçe müdürleri geldi eve, babamı ikna ettiler. Ondan sonra beni gönderdiler okula. 3 sene okudum okul. Başarılıydım yani derslerim çok

iyiydi. İşte okul bitti yine göndermiyorlar liseye. Okuldaki müdürlerim başarılı olduğumdan dolayı liseye gitmemi istiyorlardı. Yatılı okul müdürü gelip babamla konuşup beni götürmek istedi, ailem istemedi. Çok dua ettim. Liseye gitmeyi çok istiyorum ama bırakmıyorlar. Yani eski bir gelenek var onlarda. Şimdiye kadar sadece ben ortaokulu okudum." Evdeki engelli kardeşinin bakımı, annesinin yaşlanmış olması, evde onu bekleyen sorumluluklar ve babasının kız çocukların eğitimine yönelik olumsuz düşünceleri Emine'nin eğitimine devam etmesinin önündeki engeller. Evden çıktığımızda öğretmenlerle yaptığımız konuşmalarda ilköğretime erişimde gösterilen çabaların ortaöğretimde de gösterilmesine duyulan ihtiyaç bir kez daha dile getirildi.

Kutu 10 Alevi Köylerinde Sorun Yok

Görüşmeler sırasında Alevi köylerinde ilköğretime erişim sorunlarının yaşanmadığını öğreniyorum. İlköğretim müfettişi Naci Güzel'e bu durumu yaratan koşulları soruyorum: "Alevi toplumunun kendi kendine yaşama, kendi kendini ayakta tutma mücadelesi var. Bu Osmanlı İmparatorluğu döneminden Cumhuriyet'e kadar böyleydi. Cumhuriyet'ten sonra artık köylerden, o kırsal yerlerden yavaş yavaş kentlerle taşınmaya başladılar. Kadını ve erkeği ile okula gitmek, eğitim almak bu ayakta kalma, kendi kendine yetme çabasının bir sonucudur. Bizim bu konudaki önderliği de dedeler yapmış. Tabii ben bu konuda bir araştırma yapmış değilim...Güzel dedem, şöyle derdi; 'İnsan insandır, Allah her ikisini de yaratmıştır. Biyolojik olarak farklı doğmuş olabilirler ama aynı hakka sahiptirler.' Hep bu felsefeyi işleyerek geldiler ve bu eğitime de yansısı haliyle. 'Özellikle kız çocuklarınızı okutun' dediklerini duydum ben dedelerin."¹¹⁶

Mehmet Emin Yücekaya: "Cinsiyet eşitsizliği, kahramanlık fenomeninden, milliyetçilikten, din algısından, kutsanan ve değişimi felaket olarak görülen kültürden beslenir ve tüm bunlar bu toplumun bütünleştirici harcı olarak benimsenip yıllarca kullanılmıştır." (Fotoğraf: Adiyaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi)

Adiyaman merkez ilçe Roman mahallesinde hızlandırılmış eğitim alan çocuklar. (Fotoğraf: Adiyaman İl Milli Eğitim Müdürlüğü Arşivi)

Adana Karataş'ta Mevsimlik Gezici Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi

Arka plan

Çocukların ihmal ve istismar edilmesine yönelik veriler dünyada ve Türkiye'de çocuk işgücü kullanımının yüzyıllardır devam eden bir sorun olduğunu göstermektedir. Ülkemizde bu sorun ortadan kaldırılmasına yönelik olarak Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO), Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (ÇSGB) ve ilgili kamu kuruluşları, meslek, yerel yönetim ile sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte 1992 yılından bu yana çocuk işçiliğiyle mücadele programı yürütmektedir.

ILO'nun 182 Sayılı Sözleşmesi'nde öngörülen "en kötü biçimdeki çocuk işçiliğinin ortadan kaldırılması"na yönelik uygulamalar kapsamında ÇSGB Çalışan Çocuklar Bölümü'nün koordinasyonunda "Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesi" oluşturulmuştur.

Söz konusu çerçeve programda "çocuk işçiliğinin en kötü biçimleri", sağlık riskleri ve eğitimden uzaklaşma olarak belirlenmiş ve buna göre;

- Sokakta çalışma
- Küçük ve orta ölçekli işletmelerde ağır ve tehlikeli işlerde çalışma
- Tarımda aile işleri dışında ücret karşılığı mevsimlik gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma (pamuk toplamada çalışan çocuklar) olarak belirlenmiştir. Bu kapsamda, Türkiye'de yaşanan en yaygın örneği olan tarım iş kolunda çocuk iş gücünün kullanımını, öncelikli alan olarak ele alınmıştır.

Adana Karataş tarım sektöründeki mücadelenin merkezi oluyor

Ekim 2002'de tüm Çukurova'daki en büyük pamuk tarım arazilerine sahip Karataş ilçesinde kapsamlı bir araştırma gerçekleştirilir. Amacı pamuk tarımında mevsimlik gezici ve geçici olarak çalışan çocuklar hakkında nicel verilere ulaşmak olan araştırma, "Türkiye'de Tarım Sektöründe En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği Temel Araştırması (Adana İli Karataş İlçesinde Pamuk Toplamada Çalışan Çocuklar Örneği)" başlığı ile 2003 yılında raporlaştırılır.

"Tarım işletmelerinden yeterli gelir elde edemeyen az topraklı ve/veya topraksız hanehalkları geçimlerini sağlayabilmek ve çalışabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelere mevsimlik/dönemlik göç ederek iş aramaktadır. Ayrıca, kentlerde kendilerine yetecek kadar gelir elde edemeyen hanehalkları da, geçimlerini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş olanağı bulunan yörelerde mevsimlik gezici ve geçici tarım

işçisi olarak çalışmak durumunda kalmaktadır. Bu işçiler, tarımsal üretimin kendine özgü niteliklerinden dolayı zor koşullarda çalışmakta ve yaşam mücadelesi vermektedir. Mevsimlik gezici ve geçici tarım işçisi hanehalkları çalışma yerlerine giderken ekonomik ve sosyal zorunluluklardan dolayı çocuklarını da götürmektedir. Böylece, çocuklar hanehalkı ekonomisine katkı nedeniyle yaşlarına uygun olmayan tarımsal işlerde çalışmaktadır. Türkiye'de

'mevsimlik' iş göçü, genellikle endüstri bitkileri olan pamuk, tütün ve şekerpancarı tarımında yoğunlaşmaktadır. Tarımsal üretimde "pamuk" en fazla mevsimlik işgücü kullanımına talep gösteren bitkidir. Yılın 3-7 ayını pamuk çapalama, toplama ve diğer ürünlerdeki işleri için sürekli yaşam yerlerinden ayrı geçiren hanehalkındaki çocuklar fiziksel, psikolojik, eğitsel bakımdan tarımdaki çalışma hayatında en kötü durumda çalışan çocuk grubunu oluşturmaktadır."¹¹⁷

Tarım sektöründe çocuk işçiliğiyle mücadele başlatılıyor

ILO tarafından tarım sektöründe en kötü biçimdeki çocuk işçiliğinin sona erdirilmesine yönelik çerçeveyi oluşturan 'destek programı' hazırlanır. Bu program kapsamında "Tarım Sektöründe En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliği: Adana-Karataş İlçesinde Pamuk Toplama İşinde Çalışan Mevsimlik Gezici ve Geçici Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi ve Koşulların İyileştirilmesi Eylem Programı" hazırlanır. Doç. Dr. Ayşe Gündüz Hoşgör ve Ertan Karabıyık tarafından kaleme alınan eylem programıyla **sürdürülebilir, tekrarlanabilir ve yerel koşullara uygun** Adana-Karataş projesinin temelleri atılır. Birbirini tetikleyecek bir dizi eylemin belirlendiği program kapsamında şu amaçlara ulaşılması beklenmektedir:

- Eylem programının yerel, bölgesel ve ulusal ölçekte uygulanması için altyapının kurulması;
- Eylem programı sonunda pamuk toplama işinde çalışan 1000 çocuğun işgücünden çekilmesi, risk grubunda yer alan 1750 çocuğun işgücüne girmesinin engellenmesi ve pamuk toplamada çocuk çalıştıran 600 hanenin güçlendirilmesi;
- Pamuk toplama işinde çalışan çocuklar sorunu kapsamında il/ilçe düzeyinde duyarlılık yaratılması, yerel kapasitenin geliştirilmesi, yerel kaynakların harekete geçirilmesi;
- En kötü biçimdeki çocuk işçiliği kapsamında tarım sektöründe pamuk hasadında çalışan

çocuklar sorunu ekseninde, ulusal kurumların harekete geçirilmesi, duyarlı kılınması ve yasal düzenlemelerin gerçekleştirilmesi;

- Sosyal Destek Merkezi'nin (SDM) kurulması; geri çekilme, devretme, sosyal ve finansal sürdürülebilirliğin sağlanması ve yaygınlaştırılması.

Uluslararası Çalışma Örgütü-MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü işbirliğiyle, 2005-2007 tarihleri arasında uygulanan **Adana Karataş'ta Mevsimlik Gezici Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi**, Adana Karataş'a aileleriyle birlikte gelen çocukların pamuk tarlalarında çalışmalarını önleyerek ara verdikleri eğitimlerine kaldıkları yerden devam etmelerini sağlamayı hedefler.

Proje kapsamında işbirliği yapılan kurumlar şöyle sıralanabilir:

Ulusal Düzeyde: Çalışma ve Sosyal Güvenlik, Sağlık, İçişleri, Adalet ve Tarım ve Köyişleri Bakanlıkları ile TBMM.

İl Düzeyinde: Valilik, Büyükşehir Belediyesi, İl Milli Eğitim Müdürlüğü, İl Sağlık Müdürlüğü, İl Sosyal Hizmetler Müdürlüğü, İl Tarım Müdürlüğü, Sivil Toplum Kuruluşları.

İlçe Düzeyinde: Kaymakamlık, İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü, Belediye Başkanlığı, İlçe Sağlık Grup Başkanlığı, okul müdürleri, öğretmenler ve muhtarlar.

¹¹⁷ Gezici Geçici Mevsimlik Tarım İşçiliği, Bu Alanda Çocuk İşgücü Kullanımı ve Sonuçları, Doç. Dr. Bülent Gülçubuk, Ertan Karabıyık ve Yrd. Doç. Dr. Ferdi Tanır, 2003.

Proje Ekibi

- İl Koordinatörü-Selim Can (Branş öğretmeni)
- Koordinatör Yardımcısı-Simge Gökkoyun (Arkeolog)
- Sosyal Çalışmacı-Ayşegül Özbek (Sosyolog)
- Sosyal Çalışmacı-Kazım İlkan Kertmen (Branş öğretmeni)
- Sosyal Çalışmacı-Remziye Kozan (Kimyager)
- Sosyal Çalışmacı- Canan Evlekoğlu (Tarih Öğretmeni)

Projeyi yürütmek üzere Karataş'a 10 km mesafede mevsimlik tarım işçilerinin yoğun olarak yerleşim gösterdiği Yemişli Köyü'nde Sosyal Destek Merkezi kurulur. Proje, çocuk işgücü kullanımının geleneksel olarak kabul gördüğü zorlu bir alanda çocukların ilköğretime erişimlerine

katkı sunarken, diğer yaşamsal ihtiyaçlarında da ailelerin ve çocukların yanında olmayı başarır. Bu süreçte bir arada çalışma becerisi gösteren ve hedef gruplarla güvene dayalı ilişkiler geliştiren proje ekibinin gerçekleştirdiği faaliyetlerle ulaşılan sonuçlar, projenin her platformda örnek olarak gösterilmesini sağlar. Proje kurgusunun bir eylem programı çerçevesinde, nitel ve nicel veriler temelinde yapılmış olması, projenin her aşamasında ILO ve MEB'in verdiği destek ile yereldeki yöneticilerin konuyu sahiplenmesi de projenin başarısını etkileyen diğer unsurlardır. İki yıllık bu kıymetli deneyim, Haziran 2007'de İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden, İlçe Halk Eğitim Müdürlüğü'ne devredilir.

Kutu 11 Adana Karataş Bölgesine Gelen Gezici Geçici Mevsimlik İşçi Ailelerinden Çocukların Durumu:¹¹⁸

Çocukların,

- Yüzde 74'ü tarım işlerinde çalıştırılıyor, yüzde 26'sı çalıştırılma riski taşıyor,
- Aileleriyle birlikte yüzde 95'i çadırda, yüzde 5'i ise barakalarda kalıyor.
- Yüzde 56'sı hastalıklardan,
- Yüzde 86'sı elektrik olmamasından,
- Yüzde 84'ü su olmamasından,
- Yüzde 81'i tuvalet olmamasından,
- Yüzde 44'ü banyo olmamasından,
- Yüzde 79'u haşere ve sineklerden,
- Yüzde 55'i sağlıklı beslenememekten,
- Yüzde 30'u oyun alanlarının olmamasından şikayetçi
- Çalıştırılmak üzere geldikleri bu bölgede, çocukların yüzde 71'i okula devam etmiyor, yüzde 24'ü düzenli, yüzde 5'i ise düzensiz olarak devam ediyor.
- Yüzde 71'i kendisini çalışmak zorunda hissediyor, yüzde 29'u ise zorla çalıştırılıyor.
- Yüzde 90'ı pamuk topluyor,
- Yüzde 74'ü çapa yapıyor,
- Yüzde 3'ü serada çalıştırılıyor,
- Yüzde 77'si seyreklemeye yapıyor, kardeşine bakıyor, su taşıyor...
- Yüzde 85'i günlük çalışma süresinden,
- Yüzde 97'si işin zorluğundan,
- Yüzde 54'ü kendilerine uygulanan sözlü ve fiziksel şiddetten,
- Tamamı, havanın sıcak olmasından yakınıyor.
- Tümünü, kazandıkları parayı ailelerine veriyor.
- Yüzde 100'ü iyi bir eğitim alıp düzenli bir hayat kurmak istiyor. Çocukların büyük kısmı öğretmen, polis, doktor, hakim, hemşire, avukat, marangoz, futbolcu olmak istiyor.

¹¹⁸ Sosyal Çalışmacı Remziye Kozan ve Kazım İlkan Kertmen tarafından 1-15 Temmuz 2007 tarihleri arasında SDM'ye devam eden veya çadırlardaki tespit çalışmalarında görüşülen 200 çocuğa uygulanan anket sonuçlarından alınmıştır. Anket sonuçlarının değerlendirildiği raporda örnekleme seçimine yönelik kriterler belirtilmemiştir. Ancak 200 çocuğun durumunu yansıtmaması, okurun çocukların koşullarını canlandırabilmeleri açısından kıymetli bir veri olarak değerlendirilebilir.

Adana

Çalışmaya Konu Olan Örnek Uygulama

Hedef grubun ihtiyaçlarına yönelik uygulamaların geliştirilmesi, dezavantajlı gruplarla çalışma becerisine sahip ekip performansının sağlanması, sürdürülebilir mekanizmanın kurulması

Çalışma Kapsamında Görüşülen Kaynak Kişiler

Atilla Gülsar, Adana Milli Eğitim Müdürü; Selim Can, Proje Koordinatörü; Özkan Biter, YİBO Müdürü; Ayhan Arzuman, Tuzla İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı; Ayşegül Özbek, Sosyal Çalışmacı; Remziye Kozan, Sosyal Çalışmacı; Kazım İlkan Kertmen, Sosyal Çalışmacı; Yemişli Köyü, Tuzla kalıcı çadırlarında görüşülen yetişkin ve çocuklar

“Bereketli topraklar üzerinde...”

“Bu mevsim ‘çiğit’ denilen pamuk tohumunun toprağa atıldığı mevsimdir. Karakazma’ya dört beş hafta vardır daha. Büyük toprak sahipleri doğu illerimize elciler gönderip tellallar çağırmışlar ki: ‘(...) Çukurova’da bu yıl iş çoktur. Haftalıklar yüksek, bildikleri gibi değildir! Pek pek bir kaç hafta sonra ‘Urumdan Şamdan’ çekilip çekilip getirilen ırgat kafilelerinin akını başlar. Binlerce kadın, erkek, çoluk, çocuk, genç, yaşlı, paramparça üst başlarıyla... Kul acımaz, Allah acımaz. Allah’ın unuttuğu insanlardır bunlar! Peygamber kitaplar dolusu sabır, tevekkül, kanaat getirmiştir bunlara. Hiçbir işe yaramayan, hiçbir işe yaramayacak olan sabır, tevekkül, kanaat!”¹¹⁹

Ağustos ayı... Adana’nın bereketli toprakları üzerinde bir akşamüstü... Güneşin ortalığı terk etmesine karşın akşam rüzgârı hala sıcak esiyor. Biraz önce tarlalardan gelen kamyonların taşıdığı işçiler, çadırlarının önünde soluklanmaya çalışıyor. Erkekler sohbeta başlamış bile, çocukların ve genç erkeklerin oluşturduğu öbeklerden neşeli sesler yükseliyor. Kadınlar tandırın başında az un, su ve yağ ile hazırladıkları ekmekleri pişiriyorlar, kız çocuklar annelerine yardım ediyor. Hepsi birbirinden farklı soluk renklerdeki naylon ve bezlerle kurulmuş çadırların önündeki yaygılar tozun, çamurun insafına terk edilmiş... Yaklaşık iki yıl önce başlatılan projenin¹²⁰ kurduğu destek merkezine en yakın yerde bulunan Yemişli çadırlarındayız. Karataş bölgesini karış karış gezen, neredeyse tüm çadır gruplarına girip çıkan Remziye Kozan ve Kazım İlkan Kertmen ile birlikteyim. Herkes tanıyor onları. Çocuklar hemen koşturuyor yanlarına, kiminin okula devamını sağlamış proje, kiminin okul ihtiyaçlarını karşılamış. Küçük çocukların pek

çoğu aileleri tarladayken merkeze devam ettikleri için “öğretmenim” diye sesleniyorlar onlara. Yaklaşık 30–40 çadırın bulunduğu bu alandaki gezici geçici mevsimlik tarım işçilerinin çoğu Şanlıurfa’dan gelmiş. Adana ile Karataş arasında uzanan yaklaşık 40 km’lik yol boyunca sağlı sollu çadır öbekleri var. “Karataş’a pamuk toplamaya çoğunlukla Urfa’dan, Diyarbakır, Adıyaman, Hatay ve Maraş’tan geliyorlar. Tuzla bölgesinde olanlar seracılık için, Batman, Siirt, Şırnak, Mardin’den geliyor genellikle... Çoğu hemşerilik ilişkileriyle organize oluyor. Ağayla ırgat arasında diyalogu sağlayan kişiler var, ‘elci’ diyorlar onlara. Bunlar kendi akrabasını, komşusunu getiriyor. Çadırlarını yan yana kuruyorlar, çadır gruplarında yaşayanlar ya akraba ya da komşular bu yüzden. Büyük çoğunluğu kamyonlarla geliyorlar. Gelirken zaruri ihtiyaçlarını, ocağını, kap kacağını getiriyor. Çok sağlıksız koşullarda gelip gidiyorlar. Birkaç aile çoluk çocuk kamyonun arkasına doluyor, böyle taşınmaları yasak olduğu için de üzerlerine branda çekiyorlar. Gelişleri de öyle, gidişleri de öyle. Yolda bir kazaya kurban gitmezlerse buraya ulaşabiliyorlar. Ağanın, toprak sahibinin gösterdiği, tarlaya yakın yerlere çadırlarını kuruyorlar, gidiş geliş sorunu olmasın diye. Çadır alanlarında elektrik yok, su yok, tuvalet yok. Aslında işçiler çadırlarını sağlık hizmetlerinden yararlanmak üzere köye kurmak istiyorlar, ama köylüler onları istemiyor. Çalışmaya sabahın çok erken saatlerinde başlıyorlar. Tarla sahipleri işçilerle asla muhatap olmuyor, sadece elci ile muhatap oluyor. Elcinin çadırlarda ağırlığı var. Kimin çadırında sandalye, masa görürseniz veya daha iyi bir çadırsa bilin ki o elcinin çadırıdır. Bir de kim çocuklarını okula gönderiyorsa o da elcidir.”¹²¹

“Ekmek nereden çıkarsa orası memleket olur”

Proje ekibinden arkadaşlarla, çadırlardan birine yaklaşıp, izin isteyerek oturuyoruz. Sonradan evin büyük kızı olduğunu öğrendiğim bir kız çocuk sofrayı kaldırıyor. Orada bulunma sebepimi anlatıyorum, meselenin kız çocukların okula gitmesi olduğunu kavrayan 40 yaşlarındaki baba, kızlarını göstererek konuşmaya başlıyor: “Çocukların nüfus cüzdanı geç çıkmış bir kere. Biz o zaman Urfa’da değildik, Niğde Aksaray bölgesinde gurbet elindeydik, yine böyle çadırdıydık yani, nüfus cüzdanlarını çıkarmaya fırsat bulamadık. Şekerpancarı işiyle uğraşıyorduk.” Babaya ismini soruyorum söylemek istemiyor ama görüşmeyi kabul ediyor. “Ben askerlikten sonra 22 yaşında evlendim, eşim de 17 yaşında falandı. Resmi nikâhı 7-8 sene sonra yaptık, tabi bu yüzden de çocukların nüfusları geç çıktı.” Büyük kızı okula gönderememiş, küçük kızının her koşulda okula devamını sağlamaya istekli. “Onlar okula gidecek, yarın bir gün bir yere gider, kendini bilir, dünya hali hiçbir şey belli değil, ben ölmedikçe onları okula göndereceğim... Biz çamurda doğduk çamurda öleceğiz, öyle görünüyor, bari onlar kurtulsun...” Konuşmanın devamında yılın sekiz dokuz ayını Urfa dışında geçirdiğini öğreniyorum. Projenin desteğiyle en yakındaki ilköğretim okuluna misafir öğrenci olarak devam eden küçük kıza doğru yönelince, konuşmaya başlıyor: “Okula gidiyorum, okulda bizim amele olduğumuzu anlıyorlar. Samimiyetlik kurmadılar önce. Bizim sınıfta 20 tane amele çocuğu var, ben onlarla oynuyorum.” Okuldaki bu dışlanmanın bir benzerinin köyde de yaşanıp yaşanmadığını soruyorum. Baba yanıt veriyor: “Ben 82’den beri bu köye geliyorum. İşte şu kaldığımız yeri görüyorsun, 500 amele yaşıyor burada. Mesela şu an yanında çalıştığım adamın çocukluğunu bilirim... Urfa’dan buraya geldik bu sene, akşama kadar kamyonu bekledik, yer vermek istemediler. Evi geçindirmek için iş bulmam gerek. Urfa’da olması da gerekmez, Türkiye’nin her tarafında olabilir. Ekmek nereden çıkarsa orası memleket olur.”¹²² İyi akşamlar dileyerek ayrılıyor. Bu arada çadır grubunun

elcisi elindeki küçük kâğıtları yarın sabah tarlaya gideceklere dağıtıyor. İşçiler memleketlerine dönerken bu kâğıt parçaları sayılıyor, ödenecek para hesaplanıyor. Gündelikleri her yıl değişiyor. Gerçi işçilerin çoğu yıllardır 14-15 lira aldıkları söylüyorlar. “Kazma zamanı günlük 14-15 YTL veriyorlar onlara. Kazmaya giden 10-12 yaşındaki çocuklar da aynı gündeliği alıyor. Pamuk toplamaya ailece gidiyorlar, o zaman da ailece topladıkları kilo üzerinden para kazanıyorlar. O dönemde tarlaya daha çok pamuk toplayabilmek için küçük çocuklar da gidiyor. Irgatlık sisteminde şöyle bir mekanizma var, kıştan ağa bunlarla irtibatı kuruyor ve avans veriyor. Kış ayında işsiz kaldıkları için bu parayı harcıyorlar, borçlu olarak geliyorlar Adana’ya. Mevsim sonunda pamuğun fiyatı belli olunca kazançlarını hesaplayabiliyorlar. Çoğu zaman çiftçi pamuğu sattığı zaman ödüyor paralarını. Bu sürede memleketlerine dönmüş oluyorlar, elci ağadan aldığı parayı işçilere sonradan veriyor. Elci hem ırgattan hem de ağadan yüzde alıyor, yaklaşık yüzde on. Elci sürekli organizasyon işinde olduğu için tarlada çalışmıyor, ırgatların hastalıklarıyla o ilgilenmek zorunda, suyun tankerler ile gelip gitmesi de onun sorumluluğunda. Çadırlara kamyonlar geliyor, herkes yiyecek içeceğini oradan alıyor.”¹²³

Biz çadır alanından ayrılırken bazı çadırlarda lüks lambaları yanmaya başlamış bile, lükslerin zayıf ışığında çadırları gecenin karanlığına terk ediyoruz. Sivrisinekler kol geziyor. Yarın sabah onları tarlalara götürecek kamyonlar gelinceye kadar kimse merak etmeyecek bu insanları. Destek merkezinde çalışan arkadaşlarla ertesi gün buluşmak üzere sözleşerek ayrılıyorum. Konaklamak için Karataş ilçesine geliyorum. Karataş, Adana’nın denize ulaştığı son nokta olmasına karşın sahil şehri olamamış bir kasaba. Geçim kaynakları biraz balıkçılık ve tarım. İçinde bulunduğum aracın farları sahildeki kamp alanını aydınlatıyor, yazlıkçılar mavi, yeşil branda çadırlarının önüne çilingir sofralarını kurmuşlar çoktan... Bu topraklar üzerindeki yaşam biçimleri birbirinden ne kadar farklı, yazlık villalar, yazlıkçı

çadırları ve gezici geçici mevsimlik işçilerin yaşadığı çadır kentler...

Ertesi sabah yine Karataş'a 10 km uzaklıktaki destek merkezine giderken yol boyunca pek çok pamuk tarlası görüyorum, pamuk hasadına az kalmış... Destek merkezi yolun solunda, iki katlı

beyaz bir bina, binanın dış cephesi Çukurova'daki üretim ilişkilerini gösteren pastoral yağlı boya duvar resmi ve çocukların rengârenk el izleriyle bezenmiş. Bahçede oyun oynayan kızlı erkekli küçük çocukların neşeli sesleri karşıılıyor gelenleri...

Sosyal Destek Merkezi kuruluyor

Adana Karataş'ta Mevsimlik Gezici Geçici Tarım İşlerindeki En Kötü Biçimdeki Çocuk İşçiliğinin Eğitim Yoluyla Sona Erdirilmesi Projesi'nin ilk çalışmaları, 1 Ocak 2005'te başlatılır. Bu tarih özellikle Tuzla yöresindeki seralarda çalışmak üzere gelen daha az sayıdaki mevsimlik gezici geçici tarım işçisinin işbaşı yapmasından 15 gün öncesine rastlar.

Proje ekibinin alana gelmesi, işe koyulmaları Nisan-Mayıs aylarını bulur. Bu arada yeni işçileri getiren kamyonlar Çukurova'ya doğru yola çıkmıştır bile. Toprak pamuk için çapalanmayı bekler. *"Mayıs ayında, bir grup işçi çapalama için gelir. O dönemde daha çok ilköğretim ikinci kademesindeki çocuklarını getirirler. Küçük çocuklar çapaya gidemez çünkü. Ailenin tümü pamuk toplamak üzere yaz sonuna doğru gelir."*¹²⁴

ILO ve MEB ilköğretim Genel Müdürlüğü'nün işbirliği ile gerçekleştirilen projede altı kişilik bir ekip göreve başlar. Koordinatör, koordinatör yardımcısı ve dört sosyal çalışmacıdan oluşan ekibin ilk işi Yemişli Köyü'nde Sosyal Destek

Merkezi'ni (SDM) kurmak olur. Eski sağlık ocağını kısa sürede proje ofisi ve destek merkezi haline getirirler. *"İlköğretim Genel Müdürlüğü'nden Şevket (Yakar) Bey ile görüştüğümde projenin hedeflerini öğrenmiştim. Tarım işinde çalışan çocukların eğitim yoluyla kurtarılması olarak özetleyebilirim proje amacını. Sonra iş başlayınca sayısal hedeflere baktık, iki yıl içerisinde 2750 çocuk ve 600 aileye ulaşılacaktı. Bir an önce alana çıkmaya karar verdik. Ben aynı zamanda proje süresince proje aracını kullandım. Kaymakamlıktan araç almıştık. 96 model bir Renault, proje bütçesinden yakıtı biz sağlıyorduk. İkinci gün çadırlara gittik, yüzlerce çocuk gördük orada, bir hafta içinde 500'e yakın çocukla karşılaştık. Ekip olarak kendi aramızda iş bölümü yapma karar verdik önce. Ama baktık ki kısa sürede yapılması gereken çok iş var, her şey çok hızlı geliyor. Herkesin gelişmeden haberdar olması gerekiyordu, haftalık toplantılarla bir araya gelmeye başladık. Keskin bir görev tanımımız ve saat kavramımız olmadan çalıştık."*¹²⁵

Veritabanı oluşturuluyor

Destek Merkezinin kuruluş çalışmaları sürerken proje ekibi alan taraması yapmak üzere Karataş çevresindeki çadırları düzenli olarak ziyaret etmeye başlar. Selim Bey, projenin ilk ayından sonra Adana- Ankara- SDM üçgenindeki işleri koordine eder ve alan taramasına katılmaz. Ekibin diğer üyeleri ikili gruplar halinde alan taramasını gerçekleştirirler. Amaçları ilköğretim dışında kalan, kayıtsız veya devamsız çocukları tespit ederek, Karataş çevresindeki ilköğretim okullarına yönlendirmektir. Bu arada ilköğretim okullarında görev yapan okul müdürleri ile

görüşerek projeyi anlatırlar, destek isterler. Eğitime kazandıracakları çocukları tespit etmek ve onların okula devamlarını izleyebilmek üzere bir veritabanı oluşturulması gerekmektedir. Detaylı bir anket hazırlanır: *"Çadırlara gidiyoruz, merhaba-merhaba, ILO'yu bilmiyorlar, o yüzden Milli Eğitim üzerinden anlatıyoruz projeyi. Çocukların okul durumunu soruyorduk, bilgi alıyorduk, anketi yapıyorduk. Kıyafetimize ve üslubumuza çok dikkat ediyorduk. Güneş gözlüğü bile takmamaya özen gösteriyorduk. Kendilerini bizim karşımızda yabancı hissetmemelerini sağlamaya çalışıyorduk."*

6–14 yaşlarındaki çocuklarla ilgili her türlü bilgiyi kaydediyorduk ankete. Nerede oturuyorlar, gelirleri, çocuğun eğitim seviyesi, ailenin eğitim seviyesi gibi... Bir veri tabanı sistemi oluşturduk. Proje sonunda üç bin çocuğa ait bilgiyi girdiğimiz bir veritabanımız oldu.”¹²⁶

15 Haziran 2005’te merkezin resmi açılışı yapılır. Ayrı tarihlerde okullar kapanır ki bu, okula devam eden öğrencilerin de tarlaya gidebilecekleri anlamına gelmektedir. Bunu önlemek üzere SDM’de yaz okulu faaliyetleri başlatılır. Yaz okulunda sözleşmeli öğretmenler tarafından matematik, türkçe gibi temel dersler verilir. SDM’nin faaliyetleri bu işlerle de sınırlı kalmaz. “Öyle çok şey oluyordu ki, çadırlara gidiyorduk mesela çocukların nüfus cüzdanları yok, onların nüfusa kaydı için uğraşıyorduk. Ailelerin resmi nikâhları yok, onlara başvurularını nasıl yapacaklarını anlatıyorduk. Gece geç saatlere kadar veri topladığımız oluyordu. El fenerleri ile çok kayıt yaptık. Hatta zaman

zaman Karataş dışında da tespit, ikna ve yardım çalışmaları gerçekleştirdik. Mesela Tuzla proje alanına girmiyordu, bir süre sonra oraya gitmeye başladık... Bebeli mevkiini geçtiğinizde bir köprü var, karşı taraf Yumurtalık, orası da bizim görev alanımız değil. O ilçede çalışmak için Kaymakamlık’tan izin almamışız. Jandarmayla başımız derde girebilir. Ne yapalım... Okulların açılışı öncesi, elimizde de giysi, kırtasiye paketleri var. Karşı taraftaki de çocuk dedik ve ilerlemeye başladık. 200–300 metre gidiyoruz bir çadır, biraz daha gidiyoruz bir çadır daha, çıkamadık işin içinden. Kaymakamlığa gittik. Sağ olsun Kaymakam kapıda karşıladı bizi, Milli Eğitim Müdürü dedi ki, ‘Bizim yapacağımız işi siz yapıyorsunuz, bırakın öğretmen arkadaşlarımız size yardım etsin.’ Bütçemiz var ama biraz daha çok çocuğa malzeme alalım diye çarşı çarşı dolaşıyorduk. Proje metninde bizden 2750 çocuğa ulaşmamız isteniyordu, biz tam 3780 çocuğa ulaştık.”¹²⁷

Kutu 12 “Bizim Köyde Kızları Okutmazlar”

Adana-Karataş’taki araştırmanın ilk gününün sonunda projeye ilişkin aldığım notları okurken, Remziye (Kozan) ve Kazım (İlkan Kertmen), projedeki arkadaşlarının desteğiyle kaleme aldıkları kitap taslağını veriyorlar bana, “gece okursunuz” diyerek... Projelerde genellikle böyle bir deneyim aktarımı olması istenir ama projenin koşturması içinde biriktirilenler, yaşananlar ciddi raporların dışında not edilemez, yazılmaz. Proje ekibi deneyimlerini kitaplaştırmış. Biraz daha çalışıp, yayımlamayı düşünüyorlar. Kitapta projenin sunumu, taraflar açısından yapılan değerlendirmelerden sonra anılarını kaleme almışlar. Bunlardan birinin başlığı, “BİZİM KÖYDE KIZLARI OKUTMAZLAR”! Metnin devamı şöyle: “Gözlerindeki o parıltıyı, heyecanı, öğrenme isteğini, öğrenmeye aç durumlarını ve yüreklerinden taşan sevgiyi görünce onlara karşı kayıtsız kalmak mümkün değil. Belki de unuttuğumuz sevmeyi bize tekrar onlar öğretecek... Her seferinde, kayıtsız kaldığımız gerçekleri yüzümüze vuracaklar. Evet, çocuklardan bahsediyorum. Dünyanın en güzel, en masum, en temiz varlıklarından, çocuklardan... ‘Bizim köyde kızları okutmazlar’ diyor biri. Diğeri ‘Çalışmam gerekiyor, çalışmazsam kardeşlerim okuyamaz’ diyor, yaptığımız çadır ziyaretlerinde. Hangi elleriyle çalışacaklar? Nasıl tutacak o küçük elleri çapayı? Yoksa alışır mıydı sonunda nasır tutan elleri? Yoksa kuvvetlenip taşıyabilir miydi o küçük elleri çapayı? Ama buna inat okumak istiyor hepsi. ‘İstedğim tek şey okuyup bir meslek sahibi olmak’ diye yazıyordu bilgisayar dersinde biri. ‘En çok istediğim şey güzel bir hayatımın olması’ diye yazıyordu diğeri... İşte hem birbirlerinin aynı hem de birbirlerinden farklı varlıklar çocuklar.”

“Merkez bizim için çalışıyor, ne zaman başımız sıkışırsa gidebiliriz”

Projenin ilk aylarında düzenlenen yaz okulu faaliyetleriyle birlikte çocuklar merkeze alıştır. Farklı sosyal etkinliklerle de ailelerin güveni kazanılır. Bunun sağlanması için destek merkezinde çalışacak öğretmenleri büyük bir titizlikle belirlerler: “Öğretmen arkadaşlara anlattım. Çocuk bir çocuk daha getiriyor. Onların her koşulda burada mutlu olmasını sağlamalıyız. Çalışma koşulları zor, çocuklar Türkçe bilmiyorlar, özellikle küçükler... Çadırlardan geliyorlar, temizlik ve tuvalet alışkanlıkları yok. Çadırlarında banyo olmadığı için yıkanamıyorlar. Tüm bunları anlattım, bir tereddütünüz varsa gelmeyiniz dedim.”¹²⁸ Merkezde bir de anasınıfı oluşturulur. “Anasınıfı biraz kreş gibiydi. Mantığı da şuydu: Büyük yaş grubunun hemen hepsi işe gidiyor. 8-10 yaş grubu normalde tarlaya gitmiyor, çadırda küçük kardeşlerine bakıyorlardı. Biz

işte o çocukları yaz okuluna kaydedebilmek için kardeşini de anasınıfına alıyorduk.”¹²⁹ Sağlık Müdürlüğü ile birlikte yürütülen sağlık taramaları da çadırlardaki ilişkileri kuvvetlendirir. Merkezde bir sağlık odası oluşturulur. “Bize güvenleri oluşmuştu. Sağlık sorunları olduğunda bizim merkeze geliyorlardı. Çünkü biz ailelerin tedavisine de yardımcı oluyorduk. İlçede özel muayenehanesi vardı doktorumuzun, kendi inisiyatifi ile bize demişti ki ‘sağlık problemi olanları her durumda getirin bana’ ve götürüyorduk ücretsiz bakıyordu. Aileler şöyle düşünmeye başladılar: ‘Merkez bizim için çalışıyor, ne zaman başımız sıkışırsa gidebiliriz.’”¹³⁰ Yaz okulunda çocuklara yönelik yetiştirme kursları açılır. İlköğretime devam ettiği halde okuma yazma bilmeyen öğrenciler öncelikli olarak bu kurslara alınır.

“Projenin sloganı: Pamuk kadar beyaz bir gelecek için her şeyden önce eğitim”

Proje ekibi, ağustos, eylül aylarında okullar açılmadan önce, çocukların ilköğretime kayıtlarını yaptırmak veya okula devamlarını sağlamak üzere ikna çalışmalarına başlar. “Çocuk tarlada para demek. Bu yüzden erkek çocuklar için de aileleri ikna etmemiz gerekiyor. En büyük sorunu kız çocukları okula almakta yaşadık. Uzun uzun anlatıyorduk, bayan arkadaşlarımız kendilerini örnek gösteriyorlardı. Bazen de bir çanta, bir önlük birkaç deftere ikna ediyorduk aileleri. Kız çocuklar söz konusu olduğunda işin içine ‘Nasıl olsa evlenip gidecek, okulda erkekler var, bizim oralarda kızlar okumaz’ gibi değerlendirmeler giriyordu... Bir de çok erken yaşlarda evlendiriliyor kızlar. Evlenecek kız için ödenen para (başlık) 10 bin YTL

ile 20 bin YTL arasında... Düşünün bir adamın iki kızını birden okula alınca, 20 bin ile 40 bin YTL gibi bir parayı elinden almış oluyorsunuz. Bir de bu kızların tarlada çalışarak getirecekleri paralar var. Sorun bu yanı sıra ekonomik...”¹³¹ “Aslında 10 yaşından sonra kız çocuklarını gönderme taraftarı değil aileler. Ya tarlaya götürecekler ya da evdeki işleri yaptıracaklar. Genel görüş: ‘ne işi var kız çocuğun okulda.’”¹³² “Bir de kız çocuklar okula giderse kontrolümüzden çıkar diye korkuyorlardı.”¹³³ “Ben şöyle düşünüyorum, eğer bu aileler yoksulluktan arındırılsalar yüzde 80’i çocuklarını okula gönderir. Ama kız çocuklar söz konusu olduğunda yüzde 40-50’lere düşebilir bu oran.”¹³⁴

Kutu 13 Oyun Bile Onlar İçin Büyük Lüks

“Pamuk tarlalarında çalışan çocuklar, mayıs-haziran çapa döneminde ve eylül-ekim pamuk toplama zamanında okullarından uzaklaştırılıyorlar. Yılın dört ayında okulda değiller. Çocuklar bir yıl içinde yaklaşık beş ay çalışıyorlar. Günde on iki saat boyunca tarlalardalar. Güneşin altında ve yalnızca bir saat dinlenmeyle yapılan insanüstü bir çalışma. Çoğu zaman sözlü ya da fiili şiddete maruz kalıyorlar. Ne kadar pamuk toplanırsa gelir o kadar artacağı için çocuklar devamlı zorlanıyor. En temel gereksinimi olan oyun bile onlar için büyük bir lüks. Tarım işçiliği en çok çocuklar için zor. Hayatlarının şekillenmeye başladığı bu dönemi tarlalarda geçiriyorlar. En çok hasta olan yine çocuklar. Hijyenik olmayan bu hayat şartlarında devamlı sağlık problemleri yaşıyorlar. Doğru ve düzgün tedavi görmüyorlar...”¹³⁵

Pek çok yöntemi deneyerek, kimi zaman başarıp kimi zaman çözümü projenin sonraki aylarına erteleyerek bazı çocukların ilköğretime erişimleri sağlanır. Bu süreçte projeye destek veren ve proje ile işbirliği yapan Tuzla İlköğretim Okulu Müdür Yardımcısı Ayhan Arzuman, mevsimlik gezici geçici işçi çocukların okuldaki durumlarını şöyle anlatıyor: “Okulumuzun mevcudu 600 civarında. Gezici tarım işçi çocukları gelince öğrenci sayımız 950 oluyor. Sınıf mevcutları 40 iken, 70-75’e yükseliyor. Bu öğrencilerimiz iki ay (eylül-ekim) burada, ondan sonra gidiyorlar, şubatta tekrar geliyorlar. Sonra mayısta başka bir yerde iş buluyor ailesi, yine gidiyor, sonra tekrar geliyor. Çoğu zaman veda etmeye bile zamanımız olmuyor, annesi, babası geliyor sınıftan alıp gidiyor çocuğu, kimse de bir şey diyemiyor. Çocuklarla konuştuğunuz zaman genelde bunlar okumak isteyen çocuklar. Veli ise 9-10 yaşından sonra iki gün okutuyor, üç gün çalıştırıyor. Bu da onların başarılarını etkiliyor. Daha küçük yaşlardaki

çocuklar Türkçe konuşmıyor, öğretmen de çok zorlanıyor. Büyük bir problem oluyor bu da... Çocuklar kendi aralarında ayırım yapıyor, biz bu öğrencileri tüm sınıflara dağıtarak bir denge kurmaya çalışıyoruz. Ama kendisi gibi geçici gelenlerle oturuyor, oynuyor çocuk. Onları okulla ve arkadaşlarıyla kaynaştırmak için futbol takımı ve halk oyunu ekibi kurduk... Çocuklar akşamları ders yapamıyorlar bir de, çadırlarında elektrikleri yok. Devamsızlık yapan çocukların peşine düşüyoruz ama adresleri çadır, gidiyoruz bakıyoruz, çoktan ayrılıp gitmişler. Nakil belgesi verdiklerimiz de oluyor ama sistem işlemiyor. Öğretmenlerin şikâyetleri büyük, düşünün yarıyıl bitmiş, tam sınıfı bir düzeye getirmişsiniz, yeni öğrenciler geliyor, üstelik düzeyleri çok farklı.” Proje kapsamında Tuzla İlköğretim Okulu’na ek derslik yapılır. Ulusal çapta yürütülen projelerle bağlantıya geçilerek, gönderilen yardımlar (okul araç gereçleri, kırtasiye, önlük, vb.) Tuzla İlköğretim Okulu gibi desteğe ihtiyacı olan ilköğretim okullarına iletilir.

Kutu 14 Anneden Kız Çocuğa

Ayşegül Özbek, projedeki deneyimleriyle hazırladığı yüksek lisans tezinin bir bölümünü de kız çocukların ilköğretime erişimlerine ayırmış: “Bu konuda tezde şunları söylüyorum: ‘Yoksulluk erkek çocuğun da kız çocuğun da okumasına engel. Ama kız çocuğun okumasına artı olarak kültürel nedenler de engel. Ve en önemlisi annenin okumamış olması çok büyük engel. Anneden kıza geçen bir kısır döngü bu. Bu mekanizmayı kıracak olan müdahale de geleneksel kültürel değerleri gevşetmek. Bunu da ancak kız çocukları eğitime dahil ederek yapmak mümkün. Kız çocuğu bir şekilde eğitime dahil etmeniz gerekiyor ki abladır, kardeştir her neyse o zinciri kırıp diğer kuşaklara da, kendi çocuklarına da farklı bir yaşam sunabilsin.’ Alanda yürütülen projeler bu anlamda çok önemli...”¹³⁶

¹³⁵ Remziye Kozan ve Kazım İlkan Kertmen’in proje deneyimlerini bir araya getirdikleri kitap taslağından alınmıştır. ¹³⁶ Ayşegül Özbek, Sosyal Çalışmacı

Proje - okul işbirliği

Bu mevsimlik gidiş gelişlerde çocuğun ilköğretime kesintisiz devamını sağlamak için proje ekibi başka bir formül geliştirir ve Adana'daki Yatılı İlköğretim Bölge Okullarına (YİBO) çocukların kaydını yaptırır. "Eylül döneminde mümkün olduğunca çocukları yatılıya kaydettirmeye çalıştık. Örneğin, Urfa'dan geliyorsa çocuk Urfa'daki yatılılara kaydettirdik. Adana'da merkezde kalan aileler de vardı, onların çocuklarını Kozan, Mustafa Beyli, Karataş'taki yatılılara yerleştirdik. Çünkü devlet çocuğun her türlü masrafını karşılıyor hem aileye yük olmuyor hem eylülde başlayıp hazirana kadar düzenli okuma şansı oluyor. Öğretimle birlikte eğitim de alıyor. Özellikle çocuğunu okula göndermek isteyip de bunu başaramayan aileler bu önerimizi hemen kabul ettiler... Onları götürmek için ayarladık. Yemişli'den kalkacak otobüs, görseniz aileler çocuklarına sarılıp sarılıp ağlıyorlar, babalar bile ağlıyor. 5-10 milyon para veren oluyor çocuğuna, veremeyeni de var, o da yolda yolluk bir şeyler hazırlamış. Son dakika gitmeyeceğim diyen çocuklar da oluyor..."¹³⁷ Çocukların okula, ailelerin bu yeni duruma alışması zaman alır. Süreci kolaylaştırıcı bir çözüm daha bulunur ve aileler YİBO'lara götürülür. O yıllarda Tefvik Ayser Canpolat Yatılı İlköğretim Bölge Okulu'nda müdür yardımcısı olarak görev yapan Özkan Biter uyum sürecini şöyle anlatıyor: "Destek Merkezi'nden projenin ikinci yılında, 2006 yılında 60 öğrenci geldi. İlk zamanlar uyum sorunları yaşadılar ama öğretmen olarak hep onlara destek olduk, yönlendirdik. Yemek yedirdiğimiz oldu, banyo ve tuvalet alışkanlıklarını vermek için de bayan öğretmenlerimizle birlikte tuvaletin ve banyonun nasıl yapılacağını anlattık... Mesela bir gün yatakhane dolaşırken gördüm ki, bir çocuk battaniyeyi sermiş yere yatıyor. Sonra sabah konuştum, 'Biz böyle alışmışız ancak böyle uyuyabiliyorum' dedi, bir şey diyemedim... Biz üç erkek öğretmendik, 11 gün üst üste nöbet tuttuğum oldu... Hiç unutmam, Ramazan bayramı okullar kapandı. Bir tane çocuk kaldı okulda. Babası Tuzla'da. Gelmedi baba. Evimde konuk ettim öğrencimizi. Sonra ellerimle babasına teslim ettim. Götürdüğümde

bizi çok sakın karşıladı, sanki hiç merak etmemiş gibiydi, önce garipsedim, çocuğunu görünce de sevindi... Biz projeden ve çalışmalarından haberdardık, çocuklar başarılı olsun diye hep birlikte çalıştık." "İyi örnekler de oldu ama hem ailelerin iknası hem de okullardaki yöneticilerin iknası bizi epey uğraştırdı. Çadırlardan gelen çocukların eğitim seviyesi düşük, ömrünün yarısını çadırda geçirmiş çocukları alıp, farklı bir düzenin içine, kalabalıklar içine sokuyorsunuz, beraber yemek yemesi gerekiyor, yatakhane kalmaması gerekiyor, temizliğini yapması gerekiyor, derse uyum sağlaması gerekiyor..."¹³⁸ Proje ekibi oluşturdukları veritabanındaki bilgilere dayanarak çocukların gittikleri illerde de okula devamlarını takip etmek için milli eğitim müdürlükleri ile işbirliği yapar. Bu süreçte milli eğitim müdürlüklerinin mevsimlik gezici geçici işçi olgusundan yeterince haberdar olmadığını gözlemler. Bu gözlem bir süre sonra projenin kurumsallaşmasına yönelik çalışmaları planlarken onlara yol gösterecektir.

Her sene düzenli olarak yürütülen yaz okulu faaliyetlerine bazı ilköğretim okulları da dahil edilerek faaliyetin etki alanı genişletilir. Bu da daha çok çocuğun yaz okuluna devamı sağlar. Bu süreçte ilköğretim Genel Müdürlüğü'nün talimatı ile 2005 Haziran-Eylül ve 2006 Haziran-Eylül dönemlerinde çadır bölgelerine yakın ilköğretim okulları açık tutulur. Mevcuda bağlı olarak sınıf öğretmenleri ve anasınıfı öğretmenleri görevlendirilir.

Bir yandan da merkeze devam eden çocukların temel yaşam becerileri edinebilecekleri faaliyetlere ağırlık verilir, geziler düzenlenir. Bölgede büyük ilgi toplayan futbol turnuvası gerçekleştirilir. "Kültürel baskılar sebebiyle tarla dışında farklı bir yere gitmeyen, oyun oynamayan bu çocukların başka hayatları görmeleri için, yabancı kalmamaları için, tatil yapmak, eğlenmek, gezmek gibi kavramlarla tanışınlar diye onları Alanya'da yaz kampına götürdük, piknikler yaptık, geceler düzenledik, bir de sinemaya gittik beraberce. Elbette ilk etkinlikte görmedik ama süren faaliyetlerle sürecin çocuklar üzerindeki olumlu etkilerini gözledik."¹³⁹

Yetişkin eğitimlerini de gündemine alan proje ekibi, ailelere yönelik bilgilendirme toplantıları düzenleyerek, ilçede aileler ve gençler için açılan okuma yazma kurslarının ve mesleki eğitimlerin duyurusu yapar.

Projenin bazı faaliyetlerinin bölgeye çok sayıda işçi gönderen Şanlıurfa iline taşınmasına karar verilir ve meslek edindirmeye yönelik kursların bilgisi ailelere ulaştırılır. Burada amaç, beceri kazanan yetişkinlerin ilde istihdam edilerek, il dışına gitmesine engel olmak ve çocukların eğitimlerine kesintisiz devamlarını sağlamaktır. Ancak, 8-9 ay dışarıda çalışan aileler

Şanlıurfa'daki bu organizasyona pek de ilgi göstermez. İlde bu anlamda bir sosyal hareketlilik yaratılamaz.

Öte yandan eylem programında belirtilmiş olmasına karşın, projenin sonuçlarından olumsuz etkilenecek paydaşların sürece katılımı sağlanamaz. *“Toprak sahipleri ne yaparsak yapalım projenin içine girmediler. Zaten çoğunu buralarda görmeniz mümkün değil. Bir de elcileri projeye dahil edemedik. Gerçi birkaç tane elci ile işbirliği yaptık ama büyük kısmı projeye sıcak bakmadı. Muhtarlar da öyle, zaten muhtarların çoğu aynı zamanda toprak sahibi.”*¹⁴⁰

Kutu 15 Süpermen Gibi Bir Şey...

*Projelerin başarısını etkileyen en önemli unsurlardan biri hiç kuşkusuz, birlikte çalışabilen, iş üretebilen insanların bir araya gelmesi ve ekip çalışmasıdır. “Taşlar bizim projede yerine oturmuştu. Gençtik ve çok çalıştık. Mesela Ayşegül Hanım Urfa’da yürütülen bir gençlik projesinden gelmişti, sonra çadırdakilerle Kürtçe konuşabiliyordu, bu bize çok avantaj sağladı. Remziye Hanım, ‘Kalkınma İnisyatifi’ ve ‘Yerel Gündem 21’ gençlik projelerinde çalışmıştı, Adana’da yaşıyordu, bilgisayar biliyor, fotoğraf çekiyordu. Kazım Bey beden eğitimi öğretmeni. Anlatışı, ikna kabiliyeti vardı, o da Adanalıydı, çocuklar onu seviyordu. Simge Hanım’ın keza etkili bir iletişimi vardı insanlarla. Projenin başında bizimle çalışan Canan Evlekoğlu da öğretmenlikten gelen deneyimle çocuklarla iyi iletişim kuruyordu.”*¹⁴¹ *“Selim Bey, adı üzerinde koordinatördü, tam bir koordinatör. Süpermen gibi bir şeydi.”*¹⁴² *“Bizim yaptıklarımız kadar MEB ve ILO’nun verdiği destek de çok belirleyiciydi. Projeyi sahiplenme anlamında İl Millî Eğitim Müdürlüğü de çok çalıştı.”*¹⁴³ *Herhalde Ankara’nın havası farklı oluyor, bizimle ilişkileri hep iyi oldu. Bir olumsuzluk olduğunda ilçeyi ya da ili arıyorlar sorunu çözüyorlardı.”*¹⁴⁴ *“ILO’daki çizgiyi ben hiçbir kuruluştaki görmedim. Dünya örneklerini ve Türkiye’yi çok iyi analiz ediyorlar. Bizi hep yüreklendirdiler. Nejat Bey (ILO-IPEC Projesi Ulusal Koordinatörü Nejat Kocabay), Gülay Hanım (ILO Türkiye Direktörü Gülay Aslantepe) olsun herkes çok destek verdi.”*¹⁴⁵ *“Servet Bey’in (dönemin İlköğretim Genel Müdürü Servet Özdemir) bakış açısı her şeyi değiştirdi. Bize, ‘sorunu halledin, prosedürlere takılmayın, biz onu çözeriz.’ diyordu. Her türlü sorunumuzda direkt kendisini arayabiliyorduk. Selahattin Bey (Genel Müdür Yardımcısı Selahattin Şahin) inanılmaz bir eğitimci. Bir sorun olduğunda bırakın telefonu, çıkar gelir sorunu burada çözmeye çalışırdı. Genel Müdürlük’ten Şevket Yakar Ankara’daki süreci hızlandırıyor. Acil bir durum var, İlköğretim’e bir yazı göndermişiz örneğin, ilgili genel müdür yardımcısı yok; hemen diğerine paraf açıyor, süreci hızlandırıyor, genelge sürecinde de çok uğraştı...”*¹⁴⁶

¹⁴⁰ Kazım İlkan Kertmen, Sosyal Çalışmacı ¹⁴¹ Selim Can, Proje Koordinatörü ¹⁴² Kazım İlkan Kertmen, Sosyal Çalışmacı ¹⁴³ Ayşegül Özbek, Sosyal Çalışmacı ¹⁴⁴ Remziye Kozan, Sosyal Çalışmacı ¹⁴⁵ Selim Can, Proje Koordinatörü ¹⁴⁶ Kazım İlkan Kertmen, Sosyal Çalışmacı

“Çocuk işçiliğini önleme komisyonları kurulabilecek mi?”

Proje ikinci senesinde de alandaki çalışmalara devam eder, bir yandan da kurumsallaşma çalışmalarına ağırlık verilir. Bu kapsamda İl Eylem Komitesi toplantısı organize edilir. Bu toplantı, projenin sürdürülebilir mekanizmasının kurgulanmasına zemin hazırlar.

Yerelden ulusala giden etkinlikler çerçevesinde 2006'da çocuk işgücünün önlenmesi konusunda emek harcayan tüm tarafların katılımı ile bir çalıştay düzenlenir. 2-3 Mayıs'ta gerçekleştirilen çalıştayın sonuçları raporlaştırılır. “Türkiye genelinde 61 il milli eğitim müdürünü Adana'ya davet ettik. Çadır alanlarını gösterdik, gördüklerine inanamadılar. Hatay gibi, Şanlıurfa

gibi illerdeki idareciler kendi illerinden buraya, Adana'ya göç veriyorlar ama sorunun boyutlarından haber değiller. Çalıştayı yaptık. MEB tarafından bir genelge olarak yayımlanmak üzere çalıştay sonuçlarını raporlaştırdık. Her şey hazırlandı ama İlköğretim Genel Müdürlüğü'nde yönetim değişti, şimdiki yönetimden önceki yönetim geldi.”¹⁴⁷ Bu raporda mevsimlik göç veren/alan illerde ve ilçelerde “çocuk işçiliğini önleme komisyonları kurulması” öngörülmekte, mobil eğitim, ailelere yönelik yetişkin eğitimleri, çocukların YİBO'lara yönlendirilmesi ve etkin tespit çalışmaları yapılması önerilmekteydi.

Kutu 16 1301 Çocuk Artık Tarlada Değil

AA-Adana-Telefonun ucundaki çocuk, “Babam geldi, beni götüreceğim” diyor. Bunun üzerine hemen babayla konuşuluyor. “20 gün çalıştırıp getireceğim” diyen baba ikna ediliyor, çocuk sınıfına dönüyor...

MEB ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) işbirliğiyle Adana'da “Pamuk kadar beyaz gelecek için” projesinde zaman zaman yukarıdaki sahneler yaşansa da bugüne kadar toplam 1301 çocuk pamuk tarlalarında çalışmaktan kurtarılarak eğitime kazandırıldı.

ILO Çocuk İşçiliğinin Sona Erdirilmesi Uluslararası Programı (IPEC) Projeler Koordinatörü Nejat Kocabay, tarımda çalışan diğer çocukların okula kazandırılmasına model olan Adana'daki projede, sona yaklaşıldığını belirtti. Fiili çalışmaları 15 Mayıs 2005'te başlayan projenin süresinin 1 Ocak 2007'de dolduğunu, ancak 1 Haziran 2007'ye kadar uzatıldığını ifade eden Kocabay, pamuk tarlasında çalışan 3 bin 338 çocuğa ulaşıldığını söyledi. Kocabay, bunlardan 571'i kız, 730'u erkek toplam 1301'inin eğitime kazandırıldığını açıkladı.

Kocabay, bazı çocukların çadırlarına en yakın ilköğretim okuluna yerleştirildiğini, ailesi ikna edilebilenlerin ise pansiyonlu ya da yatılı bölge okullarına alındıklarını ifade etti. Proje ekibinden Kazım İlkan Kertmen ise okula devamlılığın takibini de yaptıklarını söyledi. Kertmen, özellikle yatılı okullarda kalan çocukların, aileleri gelip kendilerini tarlalara götüreceği diye adeta kabus yaşadıklarını ifade ederek, şöyle dedi:

“Bizim cep telefonlarımız 24 saat süreyle açık. Çocuklar, babaları okula gelip kendilerini götürmek istediğinde de ‘Babam geldi beni götüreceğim’ diyerek telefonla bize ihbarda bulunuyorlar. Biz derhal devreye giriyoruz. Baba, ‘Sadece 20 gün çalıştırıp geri getireceğim’ diyor, ancak biz ikna çabalarıyla onları geri çeviriyoruz.”¹⁴⁸

Kutu 17 Sayılarla Proje Sonuçları¹⁴⁹

- 6000 (2691 kız, 3309 erkek), tespiti yapılan ilköğretim çağında çalışan ve çalışma riski taşıyan çocuk sayısı
- 4800 (2151 kız, 2649 erkek), eğitim ihtiyaçları (giyim, kırtasiye malzemesi, taşımacılık, öğle yemeği vs.) karşılanarak eğitime kazandırılan ve devamları sağlanan çocuk sayısı
- 3780 (1731 kız, 2049 erkek), devirden önce yapılan çalışmalarla, eğitim ihtiyaçları karşılanarak eğitime kazandırılan ve devamları sağlanan çocuk sayısı
- 1020 (420 kız, 600 erkek), devirden sonra yapılan çalışmalarla, eğitim ihtiyaçları karşılanarak eğitime kazandırılan ve devamları sağlanan çocuk sayısı
- 172 (97 kız, 75 erkek), “Velim Olur musun?” Kampanyası aracılığıyla desteklenen çocuk sayısı
- 725 (285 kız, 440 erkek), 2005, 2006 ve 2007 yaz dönemlerinde Sosyal Destek Merkezi ve köy okullarında gerçekleştirilen yaz okulu telafi eğitimlerine katılan çocuk sayısı
- 1528 (220 ilköğretim çağındaki çocuk, 1308 yetişkin ve 6 yaş altı çocuk), sağlık taramasından geçirilen kişi sayısı
- 4, eğitim ve öğretimin desteklenmesi amacıyla köy okullarında açılan anasınıfı sayısı
- 2, gezici geçici işçilerin gelişi ile sınıf mevcutları artan Tuzla İlköğretim Okulu’na yapılan ek derslik sayısı
- 1, Tuzla İlköğretim Okulu’na yapılan yemekhane sayısı

Kurulan sistem işleyecek mi?

Proje Haziran 2007’de sonuçlanır ve Destek Merkezi Adana Halk Eğitim Müdürlüğü’ne bağlanır. Merkezin başına Karataş Halk Eğitim Müdür Yardımcısı Servet Çırakoğlu getirilir. Proje deneyimlerini dikkatlice inceleyen ve öğretmen kökenli olan Servet Bey, ailelere yönelik faaliyetleri çeşitlendirmeyi düşünüyor. Çadırlardaki tüm çocuklar okula gidinceye kadar çalışmaya kararlı.

Araştırmanın son gününde, Sosyal Destek Merkezi bünyesinde usta öğretici kadrosu ile çalışmaya devam eden Remziye (Kozan) ve Kazım’la (İlkan Kertmen) buluşuyorum. Yaşanan geçiş süreci onlara az da olsa zaman tanımış, masa başındaki hazırlıklarını tamamlayıp, yeniden alana çıkmak istiyorlar. Bu süreçte bir yardım kampanyası yürütmek üzere hazırlık yapmışlar, özel sektörün konuya ilgisini çekmek niyetindedir. Öte yandan Avrupa Komisyonu’na sundukları bir projeleri var, bu proje kabul görürse ailelere yönelik yeni çalışmalar yapacaklar. Çadırlardaki sağlık sorunlarına kısmen çözüm bulmak üzere İl Sağlık Müdürlüğü ve özel hastanelerle görüşmeyi planlamışlar. Remziye (Kozan), ‘Bu projenin bir de kalkınma ayağı olsaydı, daha fazla çocuğu okula kazandırabilirdik’ diyor, planlanan çalışmaları

özetlerken. Remziye ve Kazım Sosyal Destek Merkezi’nde çalışmaya devam ederken, Ayşegül Özbek tezini yayımlayarak bu sorunu başka platformlara taşımayı düşünüyor. Selim Can, ortaöğretime erişimin artırılması projesinde çalışmaya başlamış.

Aynı gün, sürdürülebilir mekanizmanın bundan sonra nasıl işletileceğini öğrenmek üzere, İl Milli Eğitim Müdürü Atilla Gülsar’ı makamında ziyaret ediyorum. Projenin sonuçlarından memnun görünen Milli Eğitim Müdürü, sonraki döneme ilişkin bilgiler veriyor: “Özellikle geçtiğimiz yıl yaptığımız çalışmalarla gezici geçici mevsimlik işçi ailelerin ilköğretim çağındaki çocuklarını YİBO’lara yönlendirmeye çalıştık. Ailelerini ikna ettik, ayda bir aileleriyle görüştük... Karataş’a mevsimlik işçiler geldiği zaman sınıf mevcutları kalabalıklaşıyor. Bakanlık ile görüşüyoruz. Prefabrik derslik yapmayı önerdik. Önümüzdeki yıl üç veya dört derslikli prefabrik bina ilave edeceğimiz inşallah. Karataş’ta yürütülen projenin devamını arzu ediyoruz. Bu projeyi Halk Eğitim’e devrettik. Oradaki halkın eğitimini de desteklemeye çalışıyoruz. Sayın Valimiz ile de görüştük, onların tüm ihtiyaçlarını karşılayacağız. Daha önce bu bölgede çeşitli projeler yapılmış ama başarılı

olamamış. Ama bu son yaptığımız proje gerçekten başarılı oldu. İyi bir ekip çalışması sergilediler. Çevreyle de çok uyumlu oldular ve inandırdılar. Bir de sosyal etkinliklere önem verdiler. Mesela futbol turnuvası, çeşitli geziler yaptılar... Bu arada aynı bölgede uygulanmak üzere bir AB projesi

hazırladık ve sunduk. Eğer bu proje kabul edilirse, kapasiteyi artırmayı düşünüyoruz.”¹⁵⁰ Görüşmenin sonunda Atilla Bey'in 'Aslında bu soruna kalıcı bir çözüm getirilmesi lazım' tümcesiyle bu insanların geldiği yerde istihdam edilmesiyle sorunun çözülebileceğine işaret ettiğini düşünüyorum.

Sosyal Destek Merkezi'nden mesaj var

Kitabın yazım aşamasında Remziye ve Kazım'dan bir e-posta mesajı geldi. Bu mesaj projenin sürdürülebilirliği sağlanabilecek mi sorusuna kısmen de olsa yanıt veriyor:

“Bize yeni bir araç verildi, burasıyla ilgili belgeseli bitirdik. Kitapla uğraşyoruz. Milli Eğitim Müdürümüz, Vali Bey izledi ve çok beğendiler. Çalışmaların tüm hızıyla sürmesi için bizi destekliyorlar. Siz gittikten sonra Eylül ayında, 140 çocuğu daha okula kazandırdık, okul ihtiyaçlarını karşıladık. 156 çocuğun da kaydı gerçekleştirildi, ihtiyaçlarını karşılamak üzere çalışmaya devam ediyoruz. 138 çocuğumuz yaz okuluna devam etti. 32 çocuğu da YİBO'ya yerleştirdik. İstanbul'a gittik, filmimizi gösterdik, orada görüştüğümüz bir kot firmasından çocukların ihtiyaçlarını karşılamak üzere söz aldık. Her şey yolunda gidiyor...”

Sosyal Destek Merkezi anasını

Remziye Kozan: “Fotoğraflarını çekiyordum, önüme geçiyorlardı, ‘Beni de çek, beni de çek’ diye. Söylemiyorlardı bana da verin diye. Bir gün dağıttık fotoğraflarını. Çok mutlu oldular. Ondan sonra hep istemeye başladılar. Merkezde yaptıkları resimleri götürüyorlar çadıra. Ya da anasınıfta uçurtma filan yapıyor öğretmenleri. Onları götürüyorlar. Burada bırakmak istemiyorlar. Bazen de bize şiir yazıp getiriyorlar. Güzel sözler yazıp getirenler oluyor. Mektup yazan bir çocuğumuz var. Arada bir gönderiyor Urfa'dan.” (Fotoğraf: Sosyal Destek Merkezi arşivi)

Proje ekibi pamuk tarlasında çocuklarla görüşüyor

Remziye Kozan: “Merkeze devam eden bir çocuğumuzla yolda yürüyerek konuşuyoruz bir gün. Hiç alakasız bir biçimde durup dururken, ‘Öğretmenim’ dedi. ‘Bir bakarsınız bir gün doktor olmuşum, öğretmen olmuşum. Benim gibi çocukları eğitiyorum, bir bakarsınız doktor olmuşum, hasta çocukları iyileştiriyorum. Bir bakarsınız pilot olmuşum havada uçuyorum.’ Tüylerim diken diken oldu o an. En son söylediği söz çok hoşuma gitmişti. ‘Pilot olurum uçarım...’” (Fotoğraf: Sosyal Destek Merkezi arşivi)

Sosyal Destek Merkezi tarafından düzenlenen futbol turnuvası

Ayşegül Özbek: "Bazen de şöyle düşünüyorum, proje süresince elbette tüm çabalara karşın okula kazandıramadığımız çocuklar da oldu. Yine de proje onların da ilerdeki yaşamlarında iyi birer anı olacak etkinliklere zemin hazırladı."
(Fotoğraf: Sosyal Destek Merkezi arşivi)

Tabaklar Köyü İlköğretim Okulu'na kazandırılan çocuklar, öğretmenler ve sosyal çalışmacılar.
(Fotoğraf: Sosyal Destek Merkezi arşivi)

Çadırlarda yaşayan ailelere sağlık taraması yapılıyor
(Fotoğraf : Sosyal Destek Merkezi arşivi)

Yatılı ilköğretim bölge okullarına kazandırılan çocuklar
(Fotoğraf : Sosyal Destek Merkezi arşivi)

Sosyal Destek Merkezi'ne devam eden çocuklar
(Fotoğraf : Sosyal Destek Merkezi arşivi)

Kutu 18 Memlekette Evi Olmayanlar, Kalıcı Geçici Mevsimlik İşçiler

Tuzla kalıcı çadırları görüşmeleri

Hatice Hanım 45 yaşında. Şırnak'a 20 km. uzaklıktaki Çadırılı Köyü'nde doğmuş. Köylerinde okul olmadığı için okula gidememiş. 15 yaşında evlendirilmiş. 8 çocuk annesi. 1989 yılında köyleri yakıldığı için Cizre'ye göç etmişler ailece... Fadime, Hatice Hanım'ın kızı. 21 yaşında. Cizre'de okul olduğu halde, ailesiyle birlikte il il dolaşarak gezici geçici tarım işçiliği yaptığı için okula gidememiş. Çadırın kadınları ile Türkçe, Kürtçe anlaşmaya çalışırken, baba konuşmaya başlıyor. Onları Tuzla kalıcı çadırlara getiren süreci şöyle anlatıyor: **“Biz işimizi yapıyorduk. Hayvancılık yapıyorduk. 1500 tane geçimimiz, hayvanlarla uğraşıyorduk. Bu olaylar ortaya çıktı. İki ateş arasında kaldık. Köyümüzü yaktılar, ettiler, biz de göçtük, canımızı kurtardık Cizre'ye geldik, sonra da buraya...”** Onları Cizre'den buraya getiren süreci öğrenmek için evin en büyük oğluna, Peki buraya nasıl geldiniz diye soruyorum: **“İlk önce bizden birisi buraya gelmiş, iş varmış demiş, karpuz, kavun, domates ekiyor, en sakın yer orası demiş, biz buraya geldik, çalışmaya başladık. 10 senedir yazımız kışımız burada geçti. Memlekette ev yok zaten, Cizre'de ev yaptık yıkık dökük. Ama burası orası arasında çok para gidiyordu. Elektrik parası geliyor, su parası geliyor, iş yok güç yok... Buraya geldik, şimdi 8-9 nüfus burada yaşıyoruz.”** Buraya neden ev yapmıyorsunuz demeye kalmadan, yanıt veriyor. **“Burada bize yer vermezler. Bir yeri satın almaya kalksak bize vermezler. ‘Yabancıları sokmuyoruz’ diyorlar. 10 yıldır buradayız kimse gelip bir gün bakmadı. Muhtara ihtiyacımız olur, 200'e yakın nüfus var burada. Kimlik çıkarmak için ikametgâh vermiyor muhtar. Yeşil kart için memlekete gidiyoruz. Orada yapıyoruz işlerimizi. Geçenlerde çocuğu burada yazdırdım. Kafamdan bir adres uydurdum.”** Mektuplarınız nereye geliyor peki? **“Normalde gelen mektuplar mal sahibine geliyor.”** Şaşkınlığını görüyor, bir naylon üzerinde mısır sapları, yaz kış toprağın üzerinde nasıl yaşarsınız, diye sormama fırsat kalmadan konuşmaya devam ediyor: **“Yani gücümüz yetse bir yere yerleşmek istiyoruz. Sabahdan akşama kadar kürek sallıyoruz, nereye kadar devam edeceğimizi bilmiyoruz. Kazandığımız doktora gidiyor zaten.”** Ağabey'in ikisi kız ikisi erkek dört çocuğu var, hepsini okula göndereceğini söylerken **“Bizim gibi cahil kalmasın, bak şimdi biz cahiliz ne yapacağımızı bilmiyoruz...”** diyor. Ayşegül'ün tezinde Tuzla ile ilgili tespit şöyle: **“Bu bölgede çocuk işçiliğinin asıl nedeni zorunlu göç, ailenin sonradan içine girdiği yoksulluk ve yerel çevre tarafından çok ciddi olarak dışlanma ve vatandaşlık haklarının hiç birinden yararlanamamak...”**

Kutu 19 Bir Aile Fotoğrafı

Fotoğraf: Tuba Çameli

Gülistan 14 yaşında, Tuzla İlköğretim Okulu 8. sınıf öğrencisi. Tuzla kalıcı çadırlarında yaşıyor. Ödevlerini lüks lambası ışığında yapıyor. Gülistan yaz aylarında ailedeki herkes gibi tarlaya gidiyor. Liseye devam etmek, 'Doktor olup, insanlara bakmak' istiyor.

Annesiyle Kürtçe konuşamadığım için neler düşündüğünü öğrenemiyorum. Güler yüzlü ama yorgun... 9 çocuğundan 7'sini çadırda doğurmuş.

Gülizar (Gülistan'ın ablası) çocukluğundan beri evin işlerini yapıyor, kardeşlerine bakıyor. Tozun, çamurun içindeki çadırlarında günde üç kez çamaşır yıkamak zorunda kaldığını söylüyor. Kardeşi Gülistan'ı göstererek, "O kazansın" diyor...

Babası İbrahim Bey, "Gülistan'ı okula göndereceğim" diyor, 10 yıl önce köyleri boşaltılınca geldikleri Karataş'ta yaşamak zorunda kaldıklarını anlatıyor.

Kutu 20 Çocuk Olmak Nasıl Bir Şeydi?

Fotoğraf : Sosyal Destek Merkezi arşivi

“Ahmet, Fatma, Ali, Turhan, Filiz, Zehra... Sürüp gidiyor, sanki sonsuz gibi geliyor insana. 6000 çocukla tanıştım bu bölgede, farklı hikâyeleri, farklı yaşamları, farklı hayalleri olan. Tek ortak noktaları; 12 saat boyunca tarlalarda durmaksızın insanüstü çalışmaları... Yaşları ufak ama kendileri büyük insanlarla tanıştım, hepsi okul çağındaydı. Çocuk olmayı çoktan unutmuşlar, çocuk olmaya vakitleri yok çünkü. Elleri nasırlaşmış, çalışmaktan zayıflamış, hastalıktan bitkin düşmüş binlercesi. Anlatmaya başlıyorlar kısa bir yabancılıktan sonra hayatlarını, hikâyelerini. ‘Babam beni kız olduğum için okutmadı, erkek kardeşlerim okuldan geldiklerinde onların defterlerini elime alıp, onlara sarılıp ağlıyorum, bunun ne demek olduğunu bilir misiniz?’ dediklerinde konuşamıyorsunuz. ‘13 yaşındayım amcam babama 20.000 YTL veriyor oğluyla evlenmem için. Ama ben okumak istiyorum’ dediklerinde boğazınız düğümleniyor. ‘Babam memlekette kaldı, dört kardeşim ve annemle buraya çalışmaya geldik. Babam aradı geçenlerde, bir kız seviyormuş. Evlenmesi için 6000 YTL’ye ihtiyacı varmış. Daha çok çalışın evlenmem için gereken parayı gönderin dedi anneme’ dediğinde Zehra, susuyorsunuz. Çünkü sözün bittiği o yere geldiğinizi anlamış oluyorsunuz. ...6000 farklı hikâyesi, 6000 farklı hayalleri olan, 6000 tane pırıl pırıl çocuk. Hepsi pamuk tarlalarında yok oluyorlar...Çalıştırılması yasak ama çalışan çocuklar. Okullarda olmaları mecburi ama tarlalarda olan çocuklar. Dün annelerinin saçlarını ördüğü ama bugün 13 yaşında evlendirilen ve çocuk yaşta anne olan çocuklar. Altı ay boyunca, yaşadıkları çadırlarda tuvalet olmadığı için havanın kararmasını bekleyen kız çocukları. Ellerine diken battığında canları acıyan, ot yoldukları için belleri ağrıyan, sıcaktan bayılan, çalışma sırasında yoruldukları için geride kaldıklarında dayak yiyen, pamuğu az topladıklarında hakarete uğrayan çocuklar bunlar. Küçük bir çocuk bundan daha fazla ne kötülük görebilir ki tüm yaşamında.”¹⁵¹

Bitirirken...

*Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
Bütün çiçeklerini getirin buraya.
Öğrencilerimi getirin buraya
Kaya diplerinde açmış çiğdemlere benzer
Bütün köy çocuklarını getirin buraya
Son bir ders vereceğim onlara
Son şarkımı söyleyeceğim.*

*Dünyanın bütün çiçeklerini diyorum,
Kır ve dağ çiçeklerini istiyorum.
Kaderleri bana benzerler
Yalnızlıkta açarlar, kimse bilmez onları
Geniş ovalarda kaybolur kokuları
Yurdumun sevgili ve adsız çiçekleri,
Hepinizi, hepinizi istiyorum gelin görün beni.¹⁵²*

Bu kitabın yazımına deneyim ve bilgilerini paylaşarak kaynaklık eden vali yardımcısı, okul müdürü, öğretmen, gazeteci, dernek üyesi pek çok kişinin alanda gösterdiği çaba, dünyanın tüm çiçeklerini (çocuklarını) isteyen şairin arzusundan çok da farklı değil.

Yalnızlıkta açan, kimsenin bilmediği, sevgili ve adsız çiçekleri (çocukları) okula kazandırmak için canla başla çalışan kişilerin, kız çocuklarının ve ailelerinin tanıklıklarıyla, 2003-2007 yılları arasında gerçekleştirilen bazı örnek uygulamaların tartışılmasına yardımcı olması beklenen hızlı bir özet sunmaya çalıştım. Elimden geldiğince görüşülen herkese söz vermeye gayret ettim.

Kitabın tasarımı yapılırken çalışma kapsamında Aydın'da evlerine gidip görüştüğüm Pervin'den bir mektup geldi. Mektubunda, onu okula kazandıran herkese teşekkür ediyor. Derslerinin iyi olduğunun müjdesini veriyor ve ekliyor: "Merak etmeyin, bana harcanan emekler boşa gitmeyecek, avukat olacağım."

Son olarak sözü, kitapta incelenen tüm proje ve kampanyaların kurumsallaşmasındaki en önemli adrese, MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü'ne, Genel Müdür İbrahim Er'e bırakıyoruz. Araştırma kapsamında Ağustos 2007'de İbrahim Er ile yapılan görüşmeden seçilen bu bölümün yeni strateji ve yaklaşımların tartışılmasına zemin hazırlayacağını düşünüyoruz.

T.Ç.: Kız çocukların ilköğretime erişimlerinin sağlanmasında bundan sonraki adımı, adımları öğrenebilir miyiz?

İ.E.: Bu konuda pek çok faaliyet, proje yapıldı ve hâlâ pek çok çalışma sürdürülüyor. Ancak bu aşamada ihtiyaç duyduğum en önemli araç, yeni stratejiler oluşturabilmek için yeni araştırmalar yapılması. İlköğretime kazandırılması daha zor olan gruplara yönelik yeni stratejiler geliştirmeliyiz. Bu grupların ilköğretime erişimlerini olumsuz yönde etkileyen faktörlere, ihtiyaçlarına ilişkin

¹⁵² Şair Ceyhan Atuf Kansu'nun "Dünyayı Tüm Çiçekleri" şiirinden alınmıştır.

araştırmalara ihtiyacımız var. Belirlenen faktörlere bağlı olarak politika geliştireceğiz ve politikanın temelini oluşturan, hedef grubun tutum, düşünce ve algıları çok önemli...

HKO kampanyası ve diğer projelerle geçtiğimiz yıllarda önemli sayıda kız çocuğun okula erişimleri sağlandı. Esasen kampanyanın bizler için öğretici bir yanı da oldu, merkezden geliştireceğimiz politikalarla sorunun çözümünün zor olacağını gördük. İli hatta okulu eğitime erişim ve kalite konusunda politika üreterek merkezi harekete geçiren, iletişim kanallarını açmaya teşvik eden bir hale getirmeyi istiyoruz.

Bu bağlamda okulu bütünüyle ele alan, standartlarını belirleyen ve etkin, nitelikli izleme ve değerlendirmeyi mümkün kılan bir sistem geliştiriyoruz. Şimdilik bunun adını “minimum standartlar” koyduk. Okulların bu standartlarda hizmet vermesini sağlayarak erişim konusunda ve eğitim kalitesinin yükseltilmesinde fark yaratmak istiyoruz.

T.Ç.: Sistem dışında kalan grupları analiz ederek, Adana Karataş'ta olduğu gibi yeni modeller mi geliştireceksiniz?

İ.E.: Hepsi için bir tek model değil. Her grubu etkileyen değişkenlere bağlı olarak farklı modeller üretilecek ve uygulanacak. Esasen ihtiyaca göre de yeni modeller yaratılabilirmeli, şimdi Genel Müdürlüğümüzde bunu da yapmaya, böyle yapılanmaya gitmeye de gayret ediyouz.

T.Ç.: İlköğretimi 12 yıla çıkarmayı düşünüyor musunuz?

İ.E.: Hedef o. Ancak altyapı sorunu var. Sadece altyapıyla da olmuyor, üstyapı da gerekiyor. Öncelikle yüzde yüz ilköğretime erişimin sağlanması lazım.

T.Ç.: Adrese dayalı nüfus kayıt sistemine bağlı olarak kurumların kendi veri tabanlarını hazırlaması gerekiyor. Siz Bakanlık olarak bu konuda büyük mesafe kaydederek, öğrencilerinizin bilgilerini TC kimlik numaralarıyla sisteme girerek “e-okul” uygulamasını başlattınız. Bu konudaki gelişmeleri öğrenebilir miyiz?

İ.E.: İlköğretime erişimde bugüne kadar sağlıklı verimiz yoktu maalesef. Bugün, TÜİK ve Nüfus ve Vatandaşlık Genel Müdürlüğü tarafından yapılan adrese dayalı nüfus tespiti sonucunda oluşturulan veritabanı ve buna bağlı olarak geliştirilen Milli Eğitim Bakanlığı'nın uygulamaya koyduğu e-okul veritabanıyla, artık sistem dışında kalan çocukların adreslerine varıncaya kadar tespit etmemiz mümkün. Bu veriler onların okula erişimlerini sağlayacak, bizim de bu verilerden yola çıkarak sorunun çözümüne yönelik politika geliştirme kabiliyetimiz artacak. Ayrıca sadece merkezi düzeyde değil, il, ilçe, köy hatta okul çevresi düzeylerinde soruna müdahale kapasitemizi genişletecektir.

T.Ç.: E-okul uygulaması, örneğin ailesi gezici işçi olarak çalışan çocukların sistem içinde tutulması, okula devamlarının sağlanmasına da yardımcı olacak mı?

İ.E.: Bir örnekle anlatayım; diyelim bu çocuk Cizre'den Mart ayında Adana Karataş'a geliyor ve Cizre'de okula kayıtlı, TC kimlik numarasıyla kayıtlı. Cizre'deki okulun müdürü çocuğu bu sistemle takip edebilecek. Çocuk Adana Tuzla İlköğretim Okulu'na devam etmeye başladı. Bu okuldaki statüsü misafir öğrenci olacak. Bunun için bir proje daha geliştiriyoruz, e-okul sistemi kullanılarak yapılacak izleme ve değerlendirme için çalışıyoruz. Öğrencilerin devamsızlıkları da e-okula işlenecek, bununla da devamsızlıkları da takip edebileceğiz.

T.Ç.: İlköğretimde sistem dışında olan 10-14 yaşları arasındaki çocukların ilköğretime kazandırılması için yetiştirici sınıflar eğitim programı (YSEP) üzerinde çalışıyorsunuz. Bu uygulamanın ilköğretime erişimin artırılmasındaki önemi nedir?

İ.E.: Çok önemli... Belli bir süre uygulanacak bu programla sistem dışında kalan 10-14 yaşları arasındaki çocukların tümünün ilköğretime kazandırılmasını hedefliyoruz. Düşünün, yetiştirici

sınıflar eğitim programının olmaması durumunda ne olacak? Bazı çocuklar sistem dışında kalacak. Ama YSEP ile çocuğun hala bir şansı var. Yetiştirici sınıf eğitimine devam eden ve bu eğitim sonucunda uygun sınıfa yerleşen bir öğrenci, tabii kendi gayretine de bağlı olarak ilköğretimi tamamlama şansını yakalayabilir. Şu anda sistem dışında kalmış çocukların önemli bir kısmı 1990 ile 1999 yılı arasında, Doğu ve Güneydoğu için söylüyorum, teröre bağlı köylerin boşalmasıyla okula gidemeyen çocuklardır, önemli bir kısmı. YSEP ile 10 sene sonra sistem dışında kalan çocukları tartışmayacağız.

T.Ç.: İlköğretime erişim, ortaöğretim, mesleki eğitim hatta üniversite eğitimi ile bağlantılı. Bu konulardaki görüşlerinizi kısaca öğrenebilir miyiz?

İ.E.: Bizim insanımız, hele bu dezavantajlı gruptaki çocukların velileri çocukları bir meslek edinsin diye okula gönderir. Aslında bana göre işin odağı burası. Bu ülkenin makro-ekonomik dengeleri ile alakalı elbette. Yüksek öğretimin ortaöğretim üzerinde ciddi bir baskısı var. Mesleki eğitimin de bu kapsamda yeniden ele alınması gerekiyor. Mesleki eğitimle iş dünyasıyla arasında ciddi bir kopukluk var. Yüksek öğretimin yeniden yapılandırılması, ortaöğretimin yeniden yapılandırılması sonuç olarak eğitimin yeniden yapılandırılması gereği ortaya çıkıyor. Bu yapılanma aynı zamanda öğretmenlerin yeni ilköğretim programlarına uygun yetiştirilmesini de sağlayacak. Biz eğitim fakültesinden çıkanları istihdam ediyoruz. Öğretmen, yapılandırmacı yaklaşımın gerektirdiği beceriyi edinmeden de mezun olabiliyor.

Burada bir kopukluk söz konusu, bu eğitimin kalitesini etkileyen önemli bir çelişki. Eğitimin okul öncesinden başlayarak yüksek öğretime kadar sistem bütünlüğü içinde ele alınıp yeniden yapılandırılması pek çok sorunu ortadan kaldıracaktır.

Araştırma ve Yazım **Tuba Çameli** Kasım 2007

Yapım **Myra**

Koordinasyon **Engin Doğan**, Kapak Tasarımı **Umut Pehlivanođlu**, Tasarım Danışmanı **Rauf Kösemen**,
Baskı Öncesi Hazırlık **Harun Yılmaz**, Baskı Öncesi Hazırlık Koordinasyonu **Gülderen R. Erbaş**, **Nergis Korkmaz**

İstanbul, Haziran 2008

SABANCI ÜNİVERSİTESİ

Karaköy İletişim Merkezi
Bankalar Caddesi 2, Kat 5
Karaköy 34420 İstanbul

T +90 (212) 292 50 44

F +90 (212) 292 02 95

E erg@sabanciuniv.edu

www.erg.sabanciuniv.edu

Kadın Adayları
Destekleme ve
Eğitim Derneği

